

ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 892.7.09 (81.2 (2Т))

ҚАЛАНДАРОВ САРАБЕК ДАВЛАТЁРОВИЧ

**НАҚШИ ВАО ДАР ИНЪИКОСИ РАВОБИТИ МУТАҚОБИЛАИ
ТОҶИКИСТОНИ СОҲИБИСТИҚЛОЛ ВА МАМОЛИКИ АРАБЗАБОНИ
ХАЛИҶИ ФОРС (ШОҲИГАРИИ АРАБИСТОНИ САУДӢ, ҚАТАР
ВА АМОРОТИ МУТТАҲИДАИ АРАБ)**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ
аз рӯйи ихтисоси 10.01.10 – Рӯзноманигорӣ

ДУШАНБЕ – 2025

Кори диссертатсионӣ дар кафедраи журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба анҷом расидааст.

Мушовири илмӣ: **Муқимов Муҳаммадӣ Аминович** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Муқарризи расмӣ: **Хочазод Саидмурод** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забони тоҷикии умумидонишгоҳии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ;

Афсаҳзод Аббоси Аълоҳон – доктори илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи журналистикаи ватанӣ ва байналмилалӣ факултети филологияи рус, журналистика ва медиатеологияҳои Муассисаи таълимии байнидавлатии маълумоти олии «Донишгоҳи (славянӣ) Россия ва Тоҷикистон»;

Ҳасанова Таҳмина Ғаюровна – доктори илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи лингвистикаи Филиали Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.В. Ломоносов дар шаҳри Душанбе.

Муассисаи пешбар: **Муассисаи давлатии таълимии «Донишкадаи давлатии фарҳанг ва санъати Тоҷикистон ба номи Мирзо Турсунзода».**

Ҳимояи диссертатсия «23» октябри соли 2025, соати 13:00 дар маҷлиси шурои диссертатсионии 6D.KOA-020-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (суроға: шаҳри Душанбе, Буни Ҳисорак, бинои таълимии № 10, толорои шурои олимони факултети филология; e-mail: ilhom-b.89@mail.ru; телефон: (+992) 555-05-15-50) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар китобхонаи марказии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17) ва тавассути сомонаи www.tnu.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат рӯзи «___» _____ соли 2025 тавзеъ шудааст.

Котиби илмӣ
шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ

 Бобомаллаев И.Ч.

НОМГҶҲИ ИҲТИСОРАҶО

АИ – Агентии иттилоотӣ

АИА – Агентии иттилоотии Аморот

АИКАХФ – Агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс

АИҚ – Агентии иттилоотии Қатар

АИС – Агентии иттилоотии Саудӣ

АМА – Амороти Муттаҳидаи Араб

БИР – Бонки исломии рушд

ВАО – Воситаҳои ахбори омма

ИМА – Иёлоти Муттаҳидаи Америка

КАХФ – Кишварҳои араби Халиҷи Форс

ЛДА – Лигаи давлатҳои араб

МҲТБО – Машварати ҳамкорӣ ва тадбирҳои боварӣ дар Осиё

ОМ – Осиёи Миёна

СММ – Созмони Милали Муттаҳид

СҲИ – Созмони ҳамкории исломӣ

ҶИЭ – Ҷумҳурии Исломии Эрон

ШАС – Шоҳигарии Арабистони Саудӣ

ШҲКАХФ – Шурои ҳамкории кишварҳои араби Халиҷи Форс

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуй таҳқиқ. Дар ҷаҳони муосир сарфи назар аз шакли давлатдорӣ ва низомҳои гуногуни сиёсӣ, дар таҳкими қудрат, ислоҳ, пешрафт ва ҳамчунин муносибату ҳамкориҳои кишварҳои гуногун ВАО ба сифати пуртаъсиртарин василаи иттилоърасонӣ ва таҳкими равобити гуногунсатҳ боқӣ мемонад. Бахусус, дар шароити муосир, ки саросари ҷаҳон, махсусан олами ислом, пур аз воқеаҳои ҳузнангез гардидааст, ВАО дар инъикоси вазъи иҷтимоӣ ва фарҳангии кишварҳои гуногун нақши муҳим гузошта метавонад.

Таҷрибаҳои ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки давлатҳои абарқудрат ВАО-ро на танҳо василаи таъмини ҷомеа бо иттилооти муҳим, балки ҳамчун аслиҳаи таблиғ ва татбиқи ҳадафҳои ҳеш истифода мебаранд. Аз ин рӯ, дар шароити рақобати иттилоотӣ тамоми давлатҳо кӯшиш менамоянд, ки дар самти таблиғу ташвиқи ҳадафҳои худ фаъол ва устувор бошанд.

Дар баробари ин ВАО метавонад, дар ташкил ва рушди муносибатҳои гуногунҷанбаи кишварҳои мухталиф замина ва шароит фароҳам орад. Таҷрибаи ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс (КАХФ) собит месозад, ки дар раванди оммавигардонии муносибатҳои ин кишварҳо ВАО нақши бориз дорад.

Маҳз ба тавассути иттилоърасонии ВАО ифтитоҳи сафоратхонаҳои Тоҷикистон дар Ҷумҳурии арабии Миср, Шохигарии Арабистони Саудӣ, Қатар, Кувайт, Амороти Муттаҳидаи Араб ва инчунин, консулгарӣ дар шаҳри Дубай, сафарҳои расмӣ Президенти Тоҷикистон ба давлатҳои араб ва ҳузури бархе аз мақомоти баландпояи давлатҳои араб аз Тоҷикистон хусусияти оммавӣ пайдо карда, таваҷҷуҳи ҷомеаи ҷаҳониро ба худ ҷалб намуд.

Имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи сиёсати хориҷии худ бо мамолики араб, чи дар асоси муносибатҳои дуҷониба ва чи дар заминаи ҳамкориҳои бисёрҷониба самтҳои афзалиятноки ҳамкориҳои дуҷонибаро муайян намудааст. Дар замони соҳибистиклолии кишвар муносибатҳо бо

аксарияти кишварҳои араб, ба хусус, кишварҳои араби Халиҷи Форс муносибатҳои дипломатӣ рушд ва таҳким ёфтааст.

Сафарҳои расмӣ ва кории Пешвои Миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ин давлатҳо на танҳо ба таҳкими муносибатҳои гуногунҷанба муосидат намуд, балки барои ҳамкориҳои судманди оянда заминаҳо фароҳам овард. Дар ҳар як сафари Пешвои миллат ба кишварҳои араб барои таҳкими муносибатҳои дучониба ва ҳамкориҳои муфид созишномаҳои расмӣ ба имзо расида, ҳукми амал пайдо карданд. Бахусус, ин сафарҳо барои таҳкими ҳамкориҳо бо кишварҳои араби Халиҷи Форс заминаҳои иқтисодиву тичоратӣ ва фарҳангиро ба вуҷуд оварданд.

Воқеан, кишварҳои араби Халиҷи Форс ба шарофати захираҳои нафт аз ҷиҳати иқтисодӣ доратарин давлатҳои ҷаҳон ба шумор мераванд. Аз ин рӯ, тақвияти робитаҳои иқтисодӣ бо ин кишварҳо дар яке аз зинаҳои аввали авлавиятҳои сиёсати хориҷии кишвар қарор дорад, зеро Тоҷикистон аз ҷумлаи ҳадафҳои гуногун, ки асоси муносибатҳои байнидавлатиро муайян мекунанд, ҳадафҳои иқтисодиро дар мадди аввал мегузорад. Ба ин манзур Президенти кишвар дар яке аз суханронии худ дуруст қайд намуданд, ки “Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали соҳибистиклолӣ таҳкими робитаҳои гуногунҷанбаро бо кишварҳои аъзои Шурои ҳамкории кишварҳои араби Халиҷ ҳамчун яке аз самтҳои муҳимми сиёсати хориҷии худ муайян намуда, ба ояндаи онҳо назари нек дорад. Мо умед дорем, ки кишварҳои арабии Халиҷ ва ниҳодҳои молиявии онҳо тавассути сармоягузорӣ дар татбиқи тарҳҳои гидроэнергетикӣ саҳм хоҳанд гузошт” [127].

Раванди муносибатҳои дипломатӣ, ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араб, хосса кишварҳои араби Халиҷи Форс, ҳамеша дар воситаҳои ахбори оммаи ҳам Тоҷикистон ва ҳам кишварҳои араб инъикос шуда, ба ин васила вазъи муносибатҳо миёни ин кишварҳо манзури аудитория мегардад. Таҳқиқҳо нишон медиҳад, ки муносибати ВАО-и кишварҳои ҳар ду ҷониб ба ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии ҳамдигар яксон набудааст. Дар баробари мавқеи гуногун ва диду назари мухталиф доштан,

ВАО-и кишварҳо кӯшиш намудаанд, ки дар ҳамкориҳои байниҳамдигарӣ холисона муносибат намојанд. Ба ин манзур, ҷигунагии мавқеъ, тарзи муносибат ва дараҷаи инъикоси воқеиятҳои иҷтимоию сиёсӣ, иқтисодиву фарҳангӣ дараҷаи муҳимияти таҳқиқи ин мавзӯро асоснок мегардонад.

Дараҷаи таҳқиқи мавзӯ. Зикр бояд кард, ки робитаҳои Тоҷикистону кишварҳои араб дар замони шуравӣ дар контексти як давлати воҳид, яъне Иттиҳоди Шуравӣ баррасӣ гардида, танҳо пас аз ба истиқлолият расидани Тоҷикистон, ба ин масъала тавачҷуҳи бевосита сурат гирифтааст. Дар давраи соҳибистиклолӣ ба масъалаи муносибат ва ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араб, бахусус Халиҷи Форс тавачҷуҳи коршиносон ва муҳаққиқони тоҷик бештар гардидааст. Аз ҷумла, ин масъала ба пажӯҳишҳои илмӣ диссертатсионӣ кашида шудааст, ки қорҳои Ш.А. Разоқов [71], А.З. Қамаров [39], Ф.Б. Умаров [88] ва З.Қ. Давлятов [24] намунае аз онҳост. Пажӯҳишҳои ин муҳаққиқон бо диди таърихнигорӣ шакл гирифта, дар онҳо, асосан, ҷанбаҳои гуногуни муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистон бо ҷаҳони ислом ва кишварҳои араби Халиҷи Форс таҳлилу баррасӣ шудааст. Аз ҷумла, таҳқиқоти Ш.А. Разоқов масоили барқароршавии алоқаҳои дипломатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форсро то соли 2011 фаро гирифта, ба ҳамкориҳо дар соҳаҳои иқтисод ва сиёсат махсус тавачҷуҳ шудааст.

Монографияи З.К. Давлятов ба пайдоиши ҷуғрофии давлатҳои араби низоми сиёсиашон “Шоҳигарӣ”, аз қабилҳои Арабистони Саудӣ, Баҳрайн, Урдун, Марокаш, Уммон, Қатар, Қувайт ва Аморотҳои Муттаҳидаи Араб бахшида шуда, ҳолат ва дурнамои муносибатҳои гуногунҷанбаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шоҳигарии араб таҳлилу баррасӣ гардидааст.

Муҳаққиқ Ф. Умаров ба тамоюлҳои мусбат ва манфии ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷаҳони ислом (махсусан бо созмонҳои исломӣ, аз ҷумла Созмони ҳамкориҳои исломӣ) эътибор дода, таъсири ҳамкориҳоро дар рушди иҷтимоию иқтисодии Тоҷикистон ва амнияти он муайян намудааст.

Таҳқиқоти муаррих А.З. Қамаров таърих ва ташаккули робитаҳои илмӣ-фарҳангии Тоҷикистон ва кишварҳои арабро аз давраи Иттиҳоди Шуравӣ то имрӯз дар бар гирифтааст.

Ҳамзамон, доир ба робитаҳои гуногунҷабҳаи Тоҷикистон ба кишварҳои араб муҳаққиқони улуми иҷтимоӣ таваҷҷуҳ намуда, мақолаҳои илмӣ ва илмиву оммавӣ навиштаанд. Ин ҷо метавон аз Ё.Б. Ниёзӣ [125], З.Ш. Саидов [73], С.Н. Зиёев [120; 121; 122], Б. Соҳибӣ [128], Ш. Муродалӣ [129], У. Пудинаев [126], С.М. Болтуев [20], Ф. Усмонов [94], Ш. Каримова [30], З. Зубайдов [25] ва дигарон ёдовар шуд. Дар мақолаҳои илмӣ – таҳқиқии олимони зикршуда паҳлуҳои мухталифи ҳолат ва дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб (Халиҷи Форс), инчунин, манфиатҳои сиёсӣ-иқтисодӣ ва геополитикии ин давлатҳо дар Осиёи Миёна ва уфуқҳои нави робитаҳои дучониба мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор гирифтааст.

Ҳарчанд доир ба мавқеъ ва нақши ВАО-и кишварҳои араб дар раванди ҷаҳонишавӣ, проблемаҳои озодии суҳан ва хусусиятҳои хоси ҳуқуқҳои васоити ахбори оммаи ин кишварҳо аз ҷониби муҳаққиқони тоҷик таҳқиқоти диссертатсионӣ анҷом наёфта бошад ҳам, дар журналистикаи рус дар ин самт таҳқиқотҳои зиёди илмӣ анҷом дода шудааст, ки аксарияташон хусусияти монографиявӣ доранд. Аз ҷумла, дар паҷуҳишҳои Авад Аҳмед Мохамед [9], Амар Ноҳа Аҳмед [13], Аталлах Хумуд Ал Энезӣ [14], Е.В. Ахмадулин [16], Э.К. Байрамова [17], Т.В. Тройнина [87], Шараф Фарук Ради [101], О.В. Чернишенко [100], Ю.С. Кинаш [33], В.В. Орлова [63], Кхадур Осама [38], А.С.Пую [70], Адиб Хазур (أديب خضور) [105], Адиб Марва (أديب مروة) [106], Росим Муҳаммад ал-Ҷамол (راسم محمد الجمال) [117], Отиф Абдурахмон (عاطف محمد فريد محمود عزت) [119], аслан, масоили низоми журналистикаи араб (асри XIX-ибтидои асри XXI), хусусиятҳои хоси рушди ВАО-и кишварҳои араб дар шароити ҷаҳонишавӣ, равандҳои (тамоюл) таҳаввулоти онҳо ва фаъолияти расонаҳои кишварҳои араб дар низомҳои гуногуни сиёсӣ баррасӣ гардидааст. Аз ин миён диссертатсияи Аталлах Хумуд ал-Энезӣ хусусиятҳои ташаккул ва фаъолияти расонаҳои Шоҳигарии Арабистони Саудиро фаро гирифта, дар Тоҷикистон дифоъ шудааст.

Таъкид бояд кард, ки доир ба воситаҳои ахбори оммаи кишварҳои араб дар воситаҳои таълимии устодони ихтисосҳои журналистика А. Нуралиев [6], М.А. Абдуллозода, Н.Н. Салихов, А.А. Рахимов, Ш.Б. Муллоев [7] маълумоти умумии

таърихӣ оварда шуда бошад ҳам, дар хусуси инъикоси робитаҳои муосири Тоҷикистон бо кишварҳои араб, хосса нақши ВАО дар ин самт таваҷҷуҳ нашудааст.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқи диссертатсионӣ дар доираи дурнамои корҳои илмию таҳқиқотии кафедраи забонҳои хориҷӣ ва журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мувофиқат карда, иҷро шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚ

Мақсади таҳқиқ. Мақсади асосии пажӯҳишро омӯзиш ва баррасии омилҳои муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, муайян намудани нақши васоити ахбори оммаи ин кишварҳо дар инъикоси раванди ташаккул ва рушди ҳамкориҳои дучониба, бо назардошти мавқеу муносибати расонаҳо, хусусиятҳои мавзӯиву мундариҷавӣ ва шакливу жанрии матолиб ташкил медиҳад.

Вазифаҳои таҳқиқ. Барои ноил шудан ба ин мақсад ҳалли вазифаҳои зеринро зарур медонем:

- таҳқиқи мавқеи кишварҳои араб дар фазои ҷаҳони муосир;
- баррасии ҷанбаҳои таърихӣ робитаҳои Тоҷикистон бо кишварҳои арабзабон;
- таҳлили вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс;
- баррасии таърихи мухтасари Агентҳои иттилоотии кишварҳои араб (ШАС, АМА, Қатар);
- муайян намудани дараҷа ва таносуби инъикоси равобити дипломатӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ дар Агентҳои иттилоотии араб;
- омӯзиш ва таҳқиқи ҷанбаҳои мавзӯӣ ва ҳунарии инъикоси ҳаводиси Тоҷикистон дар агентҳои иттилоотӣ;
- баррасии вижагиҳои мундариҷавии маводи АМИТ “Ховар” ва “Азия-Плюс” марбут ба воқеаҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс;

- ба таври муқоисавӣ муайян намудани маводи сомонаи иттилоотии “Pressa.tj”;
- муайян намудани вижагиҳои жанрии маводи ВАО доир ба воқеаҳои Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс.

Объекти таҳқиқро ВАО-и Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс, бахусус, Агентии иттилоотии Саудӣ (وكالة الانباء السعودية), Агентии иттилоотии Қатар (وكالة الانباء القطرية), Агентии иттилоотии Аморот (وكالة انباء الامارات) инчунин, АМИТ “Ховар”, расонаҳои даврии АИ “Азия-Плюс” ва сомонаи “Pressa.tj” ташкил медиҳанд.

Предмети таҳқиқро дараҷаи инъикоси муносибат ва ҳамкориҳои дучонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс дар ВАО-и мутақобилаи кишварҳо дар бар мегирад.

Асосҳои назарии таҳқиқ. Ҳангоми таҳқиқи мавзӯ ба осори илмӣ муҳаққиқони тоҷик Т.Н. Назаров [59], З.Ш. Сайидзода (Саидов) [72; 73; 74], Х.Д. Самиев [75], А.Н. Шарипов [102; 103], Т. Мардонӣ [40], А. Сатторзода [79], Р.Ш. Нуриддинов [62], И.К. Усмонов [90; 91; 92; 93], А. Нуралиев [61], А. Саъдуллоев [80; 81; 82], М.А.Муқимов [44; 45; 46; 47; 48; 49; 50], М. Муродӣ [53; 54; 55; 56], М.А. Абдуллозода [7; 8], М.С. Имомзода [26; 27; 28], А. Азимов [11], З. Муъминҷонов [57; 58], Р. Бобочонова [19], Ш. Муллоев [51; 52], С. Хоҷазод [98; 99], А.А. Афсаҳзод [15], рус Е. М. Примаков [66], А.М. Василев [21; 22], А.В. Федорченко [95; 96], А.В. Крилов [37], А.Б. Подтсероб [64; 65], Г.Г. Косач [35; 36], М.А. Сапронова [76; 77; 78], Е.С. Мелкумян [41; 42; 43], И.А. Александров [12], В.А. Исаев [29], А.О. Филоник [97], Б.Г.Сейранян [83; 84], Э.О. Касаев [31; 32], А.Г. Бакланов [18], Р. Уолд Эллен [89], А.Р. Аганин [10], Е.П. Прохоров [68; 69], С.Т. Корнеев [34], В.В. Ворошилов [23], А. Тертичний [85; 86] ва араб доктор Форук Абузайд (فاروق ابو زيد) [107], Абдурахмон аш-Шабилӣ (عبد الرحمن الشبيلي) [108], Муҳаммад Абдураззоқ ал-Қашъамӣ (محمد عبد الرزاق القشعمي) [113; 114], Муҳаммад Абдурахмон аш-Шомих (محمد عبد الرحمن الشامخ) [115], Фуод Асъад Камоҳӣ (فؤاد اسعد كماخي) [112], Солеҳ Шокир Ватут (صالح شاكر وتوت) [111], Абдулҷавод Саъид Рабиъ (عبد الجواد سعيد ربيع)

[109], Абдулатиф Ҳамза (عبد اللطيف حمزة) [110], Иброҳим Исмоил (إبراهيم إسماعيل) [104], Муҳаммад Ҳуснайн Ҳайкал (محمد حسنين هيكل) [116] ва дигарон тақя карда шуд.

Асосҳои методологии таҳқиқ. Дар омӯзиш ва паҷуҳиш нақши ВАО дар инъикоси раванди муносибату ҳамкориҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс усул ва роҳҳои гуногун, аз қабилӣ методҳои таърихӣ, тавсифӣ, муқоисавӣ, маълумотдиҳӣ ва таҳлили контентӣ истифода гардид.

Ҳамчунин, барои таҳқиқи маводи ВАО-и гуногун аз усулҳои таҳлили анъанавӣ, муқоисавӣ, контентӣ ва шарҳу тафсири омӯрӣ кор гирифта шуд, ки бо раҳнамоии онҳо хусусиятҳои мавзӯиву жанрӣ, таносуби ҳақиқат ва дурӯғ, оҳангҳои иҷтимоӣ, муҳиммият ва аҳаммияти матолиби ҷудогонаи публитсистӣ муайян карда шуд.

Сарчашмаҳои таҳқиқ. Ба сифати заминаҳои амалии таҳқиқ маводи воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс дар замони соҳибистиклолӣ, аз ҷумла АМИТ “Ховар”, АИ “Азия-Плюс”, сомонаи “Pressa.tj” ва Агентии иттилоотии Саудӣ (السعودية الانباء وكالة), Агентии иттилоотии Қатар (القطرية الانباء وكالة), Агентии иттилоотии Аморот (الانباء وكالة الامارات) истифода шудааст.

Навгони илмӣ таҳқиқ. Дар диссертатсия бори аввал нақши ВАО дар инъикоси муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс таҳқиқ шудааст. Дар ин робита:

- мавқеи кишварҳои араб дар фазои геополитикии ҷаҳони муосир баррасӣ гардида, ҷанбаҳои таърихӣ ва вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои арабии Халиҷи Форс муайян карда шуд;
- доир ба таърихи Агентҳои иттилоотии кишварҳои араб (ШАС, АМА, Қатар) маълумоти тоза оварда шуда, дараҷа ва таносуби инъикоси равобити дипломатӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ дар заминаи ҳамин агентҳо баррасӣ шуд;

- инъикоси ҳаводиси Тоҷикистон дар расонаҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс ва бозтоби рӯйдодҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс дар ВАО-и Тоҷикистон ба таври муқоиса муайян карда шуд;
- вижагиҳои жанрии маводи марбут ба воқеиятҳои Тоҷикистон ва кишварҳои араб дар ВАО-и мутақобила таҳлил ва баррасии илмӣ гардид.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Тоҷикистон бо роҳбарии Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар доираи сиёсати хориҷии худ ҳамкориҳои фаъолу созанда ва мутақобилан судмандро бо мамлики араб, махсусан, Халиҷи Форс дар шакли дучонибаву бисёрҷониба ба роҳ монда, баҳри таҳкими он ҳамеша талош дорад ва дар инъикос ва таблиғи он ВАО нақши муҳим дорад.

2. Халиҷи Форс ҳамчун минтақаи стратегӣ бо иқтисодӣ ва захираҳои нафту газ дар сиёсати байналмилалӣ аҳамияти махсус дорад. Маҳз ба шарофати ин захираҳо таваҷҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ, махсусан кишварҳои абарқудрат, ба ин минтақа давра ба давра меафзояд. Дар ин зимн Тоҷикистон низ ҳадафҳои иқтисодиро дар мадди аввал мегузорад.

3. Сафарҳои расмӣ пешвои Миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ин давлатҳо аз омодагии Тоҷикистон барои таҳкими муносибатҳои гуногунҷанба бо ин кишварҳо шаҳодат дода, робитаю ҳамкориҳои Тоҷикистонро бо давлатҳои Халиҷи Форс фаъол гардонид.

4. Дар ҷомеаи иттилоотӣ нақши ВАО дар масъалаи мустаҳкам намудани муносибатҳои байниҳамдигарии давлатҳо, инъикоси дурнамои муносибату ҳамкориҳо ва баррасии ҳаводису рӯйдодҳои кишварҳо хеле муассир аст. Ин таъсир ҷиҳатҳои мусбату манфиро дар бар гирифта, дар раванди муносибатҳо гардишҳои куллиро ба вуҷуд оварда метавонад.

5. Роҳбарони давлатҳои араб (Халиҷи Форс) ВАО-ро ҳамчун василаи ташкилкунандаи афкори омма ва таъсир ба афкору рӯҳияи онҳо дар кишварҳояшон ҷиҳати нигоҳ доштани таҳкурсии сиёсати ҳокимият, дастгирии

фазои риояи қонун ва ҳамдигарфаҳмӣ босамар истифода мебаранд. Дар корҳои иттилоотӣ таълимоти низоми ҳуқуқи кишварҳои араб ду навъи пахши иттилоот истифода мешавад: матбуоти расмӣ нашриёти ҳукумати ва воситаҳои ахбори оммаи дорони хосияти амиқи руҳонӣ.

6. Бо таъсири раванди сиёсатҳои геополитикӣ дар ВАО-и мамлакиҳои араб дар охири асри XX ва аввали асри XXI таҳаввулотӣ ҷиддӣ ба вуҷуд омад. Ин равандро баъди ба фаъолият шуруъ кардани шабакаҳои иттилоотии арабӣ, ба мисли “Ал-Ҷазира” (1996, Қатар), “Ал-Арабия” (2003, Амман) ва “Ал-Ихбория” (2004, Саудӣ) мушоҳида намудан мумкин аст, ки матбуоти Ғарб аз ахбори онҳо, ҳамчун сарчашмаи бозитимод, истифода мебардагӣ шуд.

7. Воқеаҳои Тоҷикистон дар агентҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс, асосан таҳти рубрикаҳои “сиёсӣ” (سياسي), “иқтисодӣ” (اقتصادي), “иҷтимоӣ” (اجتماعي), “фарҳангӣ” (ثقافي), “варзишӣ” (رياضي) ва “умумӣ” (عام) ба таърифи расидаанд. Дар маҷмӯъ, толи солҳои 2014-2024 дар ин агентҳо 2219 маҷмӯъ нашр гардидааст, ки – 1132 (51 %) ба АИС, 734 (33 %) ба АИҚ ва 353 (16 %) ба АИА рост меояд.

8. ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс дар инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон бештар ба робитаҳои ҳамкорӣ дипломативу сиёсӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, иҷтимоӣ ва кумакҳои башардӯстона таваҷҷуҳ намудаанд. Дар инъикоси ин ва амсоли ин ҳамаҷонибаҳои мусбат ва манфии он ба назар гирифта шудааст. Маҷмӯъи агентҳои иттилоотӣ баёнгарии он аст, ки ҳамкорӣ гуногунсатҳии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс сол ба сол густариш ёфта истодааст.

9. Дар ВАО-и Тоҷикистон инъикоси воқеиятҳои марбут ба кишварҳои араби Халиҷи Форс асосан, дар ду типии он: агентҳои расмӣ ва хусусӣ шакл гирифтааст. Агар агентҳои расмӣ бештар ба инъикоси сафарҳои сарварон ва масъулони воломақоми кишварҳои мутақобила, суҳбату мулоқотҳо, қабули созишномаҳои ҳамкорӣ таваҷҷуҳ намуда бошанд, агентҳои хусусӣ, аслан, ба рӯйдодҳои фарҳангӣ ва воқеаҳои дохилии кишварҳои араб эътибор додаанд.

10. Маводи Агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс ва Тоҷикистон аз нигоҳи жанр ба ҳам умумият дошта башанд ҳам, яксон нестанд. Тарзи инъикоси воқеаҳо, истифодаи имконияти жанрҳои гуногуни журналистӣ, ба хусус, жанрҳои хабарӣ дар агентҳои иттилоотии кишварҳои араб нисбатан муфасссал буда, шарҳу тавзеҳ бартарӣ дорад. Инъикоси воқеиятҳои рӯз дар оҷонсҳои Тоҷикистон саривақт сурат нагирад ҳам, аз нигоҳи меъёри жанрӣ касбитар аст.

Аҳаммияти назарии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки мавод ва натиҷаҳои диссертатсия донишҳои илмиву назариявиро дар самти шинохти касбии ҳамкориву робитаҳои мутақобилаи кишварҳо, нақши ВАО дар инъикоси воқеиятҳои дучониба, таҳкими муносибатҳо, ҳалли масъалаҳои глобалӣ ва амсоли ин вусъат мебахшад.

Аҳаммияти амалии таҳқиқ. Маводи диссертатсияро метавон ҳангоми таълифи китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ, коркарди машғулиятҳои амалии соҳаҳои дипломатия, журналистикаи байналхалқӣ ва муносибатҳои гуногунсамти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кишварҳои араб истифода кард. Нуктаҳои асосӣ ва натиҷагирӣҳои муаллифи диссертатсия, хусусан, ҳангоми тадريسӣ таърихи журналистикаи хориҷӣ, ҳоса ВАО-и кишварҳои араб, ВАО ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон ба кор хоҳад омад.

Мутобиқати мавзӯи диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯи диссертатсия «Нақши ВАО дар инъикоси равобити мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиклол ва мамолики арабзабони Халиҷи Форс» ба шиносномаи ихтисоси 10.01.10 – Рӯзноманигорӣ мувофиқат мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми фардии муаллиф дар омӯзиши назарии мавзӯ ва баррасии нақши агентҳои иттилоотии Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс дар инъикоси ҳамкориҳои мутақобила, муайян намудани таносуби инъикоси воқеаҳо, вижагиҳои жанрии онҳо, омода намудани маърузаҳо доир ба мавзӯ ва суҳанронӣ дар ҳамоишҳои илмӣ сатҳи байналхалқӣ, ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ, таълифи монография, мақолаҳои илмӣ, илмиву оммавӣ зоҳир

мешавад. Андешаҳои назарӣ, ҳамчунин, хулосаҳои илмӣ дар диссертатсия натиҷаи таҳқиқоти мустақилонаи муҳаққиқ мебошанд.

Тасвиби амалии натиҷаҳои таҳқиқ. Муҳимтарин нуктаҳои диссертатсия дар маводи конференсияҳои илмӣ-амалии байналхалқӣ, ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ (солҳои 2012-2025) интишор ёфтаанд. Аз ҷумла, диссертант дар конференсияҳои байналхалқии илмию амалии “Замони муосир ва журналистика: проблемаҳои ҳуқуқ ва озодии суҳан” (Душанбе, 29-30-юми ноябри 2010), “Арабистони Саудӣ ва кишварҳои Осиёи Миёна ва баҳри Каспӣ” (Риёз, 5-8-уми январи 2015), “Медиалингвистика ва услубшиносӣ: мушкилот ва дурнамо” (Душанбе, 22-23-юми октябри 2020) ва “Илм ва таҳсилот: тамоюлҳои рушд дар ҷомеаи иттилоотӣ” бахшида ба “75-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон” (Душанбе, 2023) дар мавзӯҳои “Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои интернетии кишварҳои араб”, “Муносибатҳои иқтисодӣ ва фарҳангӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Шохигарии Арабистони Саудӣ” (العلاقات الاقتصادية و الثقافية بين جمهورية طاجيكستان والمملكة العربية السعودية), “Мавқеи оҷонсиҳои иттилоотии араб дар фазои иттилоотии ҷаҳони араб”, “Нигоҳи матбуоти Шохигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон”, “Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон” ва дар 12 конференсияи ҷумҳуриявии илми-амалӣ, дар мавзӯҳои “Тоҷикистон аз нигоҳи агентии иттилоотии Шохигарии Арабистони Саудӣ” (Эъломияи СММ оид ба даҳсолаи (солҳои 2013-2022) байналхалқии наздиксозии фарҳангҳо, Душанбе, 19.04.2013), “Инъикоси рӯйдодҳои Тоҷикистон дар сомонаи “Ал-Ҷазира”” (20-солагии Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Душанбе, 25.04.2014), “Ҳақиқат ва таҳрифи воқеаҳои Тоҷикистон дар сомонаҳои “Ал-Ҷазира” ва “BBC”” (700-солагии Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ, Душанбе, 25.04.2015), “Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои Қатар” (20-солагии Рӯзи ваҳдати миллий” ва “Соли ҷавонон”, Душанбе, 25.04.2017), “Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Президенти кишвар” (Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028, Соли рушди сайёҳӣ ва хунаҳои мардумӣ, Душанбе,

25.04.2018), “Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои Кувайт” (“Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ”, “400-солагии Миробид Саййидои Насафӣ”, Душанбе, 23.04.2019), “Нақши шабакаи “Ал-Ҷазира” дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир” (“5500-солагии Саразми бостонӣ”, “700-солагии шоири барҷастаи тоҷик Камоли Хучандӣ”, Душанбе, 21.04.2020), “Мавқеи кишварҳои Халиҷи Форс дар ҷаҳони муосир” (“Солҳои рушди саноат (солҳои 2022-2026)”, “Бузургдошти Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ”, Душанбе, 21.04.2022), “Таҳрифи ахбор дар расонаҳои арабӣ” (“75-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон”, “115-солагии академик Бобочон Ғафуров”, “145-солагии бунёдгузори адабиёти муосири тоҷик Садриддин Айнӣ”, “2023 – Соли забони русӣ” ва “2025 – соли байналмилалӣ Ҳифзи пирияхҳо”. Душанбе, 25.04.2023) маъруза хондааст.

Диссертатсия дар маҷлиси васеи кафедраи журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (суратмаҷлиси № 6 аз 7-уми январи соли 2025) муҳокима ва ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Наشري таълифоти илмӣ дар мавзӯи диссертатсия. Муҳтавои диссертатсия дар 1 монография, 28 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 21 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия, инъикос ёфтааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз рӯйхати ихтисораҳо, муқаддима, чор боб, 10 фасл, хулоса, феҳристи адабиёт ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқ иборат аст. Ҳаҷми умумии диссертатсия 384 саҳифаи чопи стандартӣ компютериро ташкил медиҳад.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚ

Дар муқаддима аҳаммияти таҳқиқи мавзӯ, дараҷаи омӯзиши он, ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқ, сарчашмаҳои пажӯиш, наwgониҳо, арзиши назарӣ амалӣ ва муҳимтарин нуктаҳо, ки барои дифоъ пешниҳод шудаанд мушаххас гардида, натиҷаҳои таҳқиқ асоснок ва муаррифӣ шудаанд.

Боби аввали диссертатсия «Раванди ташаккули муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс» унвон дошта, аз ду фасл таркиб ёфтааст.

Дар **фасли аввал – «Мавқеи кишварҳои араб дар ҷаҳони муосир»** шаклҳои муосири ҳаёти сиёсии давлатҳои Шарқи Араб – низомҳои сиёсии кишварҳо, шаклҳои иртиботи байниҳамии сохторҳои давлатӣ, ҳизбҳои сиёсӣ, ташкилотҳо, равияҳои ғайрирасмӣи дорои хусусияти иҷтимоӣи сиёсӣ ва амсоли ин таҳқиқ шудааст.

Халиҷи Форс ҳамчун минтақаи стратегӣ бо иқтисодӣ ва захираҳои нефту газ дар сиёсати байналмилалӣ мавқеи махсус дорад. Таваҷҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ, махсусан кишварҳои абарқудрат, ба ин минтақа давра ба давра бештар мегардад. Дар зери замини ин минтақа захираи зиёди нефту газ ҷойгир аст. Имрӯз кишварҳои араби Халиҷи Форс (КАХФ) ба шарофати захираҳои нефтӣ аз ҷиҳати иқтисодӣ доротарин давлатҳои ҷаҳон ба шумор мераванд. Аз ин рӯ, тақвияти робитаҳои иқтисодӣ бо ин кишварҳо дар зинаҳои аввали авлавиятҳои сиёсати хориҷии кишвар қарор дорад, зеро Тоҷикистон аз ҷумлаи ҳадафҳои гуногун, ки асоси муносибатҳои байнидавлатиро муайян мекунанд, ҳадафҳои иқтисодиро дар мадди аввал мегузорад.

Муҳаққиқ М. Сапронова низомҳои давлатдорӣи монархиявии кишварҳои арабро чунин тақсимбандӣ кардааст:

- монархияи мутлақ (Арабистони Саудӣ);
- монархияи дуалистӣ (Кувайт, Баҳрайн, Қатар, Уммон);
- монархияи парлумонӣ (Марокаш, Урдун);
- монархияи интихобӣ (Амороти Муттаҳидаи Араб) [78, с.232].

Шоҳигарии Арабистони Саудӣ (ШАС) (المملكة العربية السعودية) дар миқёси ҷаҳон бойтарин кишвар маҳсуб меёбад. Дар сарзамини он ҷорӣи захираҳои нефти ҷаҳон маҳфуз буда, он бузургтарин истеҳсолкунанда ва содиркунандаи нефт дар олам ба ҳисоб меравад. Аз рӯи истихроҷ ва содироти нефт дар ҷаҳон ҷойи аввалро ишғол мекунад. Ин қудрат имкон дода, ки ШАС иштирокчиӣ пешбари ташкилотҳои тичоратӣи иқтисодӣи ҷаҳонӣ гардад. Ҳамчунин, ибодатгоҳҳои асосии мусулмонон (шаҳрҳои Макка ва Мадина), ки дар ин кишвар воқеъ гардидаанд, нуфуз ва эътибори онро дар ҷаҳони ислом баланд мебардорад.

Мавқеи стратегӣ, нақши муассир доштан дар ҷаҳони арабу ислом ва соҳиби бузургтарин захираи нефти ҷаҳон будан Арабистони Саудиро барои Иёлооти Муттаҳидаи Амрико хеле муҳим гардонидаст. Ҳар ду кишвар манфиатҳои муштарак

доранд ва дар масъалаҳои амнияти минтақавӣ, содирот ва воридоти наффт, рушди устувори иқтисодӣ ва раванди сулҳи Шарқи Наздик доимо машварат мекунад. Арабистони Саудӣ шарики қавии ИМА дар мубориза бо терроризм, ҳамчунин, дар соҳаҳои низомӣ, дипломатӣ ва молӣ ба шумор меравад.

Шомил шудани Арабистони Саудӣ ба G20 ва низомҳои молиявӣ иқтисодии ҷаҳонӣ аз мавқеъ ва мақоми хоси ин кишвар дар ҳалли масоили мубрами ҷаҳон дарак медиҳад.

Давлати Қатар яке аз давлатҳои бойтарини дунё ба шумор рафта, дар ҷаҳон аз ҷиҳати захираҳои гази табиӣ мақоми сеюм ва аз ҷиҳати содироти гази табиӣ мақоми шашумро ишғол мекунад. Ҳамчунин, яке аз содиркунадагони наффт ва маҳсулоти наффтӣ (21-ум дар ҷаҳон) мебошад.

Асосгузори давлати Қатар – Шайх Қосим ибни Муҳаммад Оли Сонӣ мебошад, ки зимоми ҳокимият ва амириро дар ин кишвар 18-уми декабри соли 1878 ба даст гирифтааст. Ин рӯз дар Қатар ҳамчун Рӯзи миллӣ таҷлил мегардад. Қатар имрӯз ба сабаби бойигарии зеризаминӣ даромади саршори нафту гази табиӣ, ин кишвар ба яке аз сарватмандтарин кишварҳои минтақа табдил ёфт.

Умуман, дар сиёсати кунунии Қатар мавқеи идеологӣ нақши ҳалкунада дорад. Амир Ҳамад бин Халифа, ки аз авлоди бевоситаи воизи асри XVIII – Муҳаммад Абдулваҳҳоб аст, худро ворис ва давомдиҳандаи равияи «Ваҳҳобизм» медонад ва мекушад ин равияи исломро бештар паҳн кунад.

Амороти Муттаҳидаи Араб 2-юми декабри соли 1971 бо муттаҳид шудани шаш аморат (Абу-Забӣ **أبو ظبي** , Дубай **دبي** , Аҷман **عجمان** , Умм-ул-Қайвайн **أم القيوين** , ал-Фуҷайра **الفجيرة** ва аш-Шориқа **الشارقة**) бо номи Амороти Муттаҳидаи Араб (АМА) ҳамчун федератсия таъсис ёфтаст. Феврари соли 1972 ба он Аморати ҳафтум-Раъсу-л –Хайма (**رأس الخيمة**) ҳамроҳ шуд. Сохти давлатдории АМА монархияи мутлақи федеративӣ буда, сохтори маъмурии АМА ба захираҳои наффт дар қаламрави аморатҳо асос ёфтааст. Аз ин рӯ, захираҳои наффт таъсири баъзе аморатҳоро, махсусан, аморатҳои Абу-Забӣ ва Дубайро дар муайян намудани сиёсати дохилӣ ва хориҷии ин кишвар муассир гардонидааст.

Иқтисодиёти АМА бештар ба истехсоли нефт, чалби сайёҳӣ ва сармоягузори хориҷӣ вобаста буда, дар Шарқи Наздик (Ховари Миёна) ҳамчун як маркази иқтисодӣ ва сармоягузорӣ шинохта мешавад. Бо 10 %-и захираҳои нефти ҷаҳон АМА пас аз Арабистони Саудӣ ва Ироқ дар ҷаҳон дар ҷои сеюм аст. Аз рӯи захираҳои гази табиӣ, ки 205 триллион (6 триллион м³) арзёбӣ мешавад, пас аз Россия, Эрон ва Қатар мутаносибан дар ҷаҳон мавқеи чорумро ишғол мекунад.

Ҳамин тавр, низоми давлатдории кишварҳои араби Халиҷи Форс нисбат ба сиёсати дигар кишварҳои ҷаҳон фарқ мекунад, зеро ташаккулдиҳандаи самти сиёсати ин давлатҳо низоми шохӣ ё амириву султонӣ мебошад. Аз ин лиҳоз, дар муайян кардани самти сиёсати давлат аз як гурӯҳи мушаххаси наздик ба шох ё амир тасмим гирифта мешавад. Бо вучуди ин, ҳар кадом аз ин кишварҳо кӯшиш менамояд, ки дар самти сиёсати хориҷии худ дар минтақа нақши муҳим ва ҳалқунанда дошта бошанд.

Дар **фасли дуюми боби якум – “Аз таърихи робитаҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб”** раванди ташаккули муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, бахусус ШАС, Қатар ва АМА таҳқиқ гардидааст.

А) Муносибатҳои Тоҷикистон ва Шохигарии Арабистони Саудӣ. Муносибат ва ҳамкорӣ бо Шохигарии Арабистони Саудӣ (ШАС) дар контексти сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми хос дорад. Тоҷикистон ҳамкориҳои худро бо ин кишвар бо назардошти баъзе вижагиҳои низоми ин давлат ва манфиатҳои миллию давлатии худ анҷом медиҳад. ШАС аввалин кишвари арабие мебошад, ки 11-уми январи соли 1992 истиқлолияти Тоҷикистонро эътироф кард ва 22-юми феввали соли 1992 байни ду кишвар муносибатҳои дипломатӣ барқарор гардиданд. Аз моҳи сентябри соли 2008 сафорати Тоҷикистон дар пойтахти ин кишвар – шаҳри Риёз фаъолият менамояд. ШАС аз байни кишварҳои араб аввалин шуда моҳи январи соли 2010 сафорати худро дар Тоҷикистон ифтитоҳ кард.

Робитаҳои наздики Тоҷикистон ва Шохигарии Арабистони Саудӣ аз нахустин сафари расмӣи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ШАС, ки 30 июн - 2 июли соли 1997 сурат гирифт, сарчашма мегирад. Ин сафар ба рушди муносибатҳои мутақобилан судманди Тоҷикистону Арабистони Саудӣ замина

гузошта, ҳафт сафари расмӣ ва кории баъдӣ дар солҳои 2001, 2005, 2016, 2017, 2023 (ду маротиба) ва 2024 ба рушди ҳамкориҳо мусоидат кардааст.

Таҳқиқ маълум намуд, ки муносибатҳои дӯстона ба байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Арабистони Саудӣ барои густариши минбаъдаи ҳамҷониба захираи кофӣ доранд. Аз нигоҳи дурнамои манфиатҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти имкониятҳои васеи сармоягузорию ШАС ва густариши муносибатҳо бо ин кишвар ба манофеи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад. Ҷалби сармоягузорию мустақим аз муассисаҳои молиявӣ ва ширкатҳои бузурги ШАС барои рушди иқтисодии истеҳсоли ва ҷорӣ намудани технологияи муосир дар бахшҳои энергетика, нақлиёт, масолеҳи сохтмонӣ, нассочӣ, коркарди сангҳои қимматбаҳо, дорусозӣ, маводи хӯрокворӣ, сохтани маҷмааҳои сайёҳӣ ва меҳмонхонаҳои замонавӣ хеле муҳим аст.

Умуман, мақом ва манзалати ШАС дар байни кишварҳои араб ва пешрафти ҷомеаи ҷаҳон, махсусан, олами мусалмон муассир аст. Он яке аз панҷ кишвари бойтарини дунё буда, имконияти васеи сармоягузорӣ дорад. Ҷалби сармояи саудӣ барои рушди бахшҳои иқтисодии миллии Тоҷикистон, ки дорои захираву имкониятҳои фарох аст, зарур мебошад. Истифода аз имконоти фаровони иқтисодӣ ва сармоягузориҳои Арабистони Саудӣ ба рушди устувори иқтисодии Тоҷикистон таъсири мусбат хоҳад гузошт.

Б) Тоҷикистон ва давлати Қатар. Муносибатҳои дипломатӣ байни Тоҷикистон ва Қатар 13-уми декабри соли 1994 барқарор шудааст. Моҳи ноябри соли 2012 сафорати давлати Қатар дар шаҳри Душанбе ва моҳи майи соли 2013 сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Давҳа ифтитоҳ ёфтанд.

Тоҷикистон давлати Қатарро, ба ҳайси яке аз кишварҳои пешрафтаи минтақаи Ховари Миёна ва умуман, ҷаҳони муосир мешиносанд. Тоҷикистон ва давлати Қатар равобити дӯстӣ ва шарикии судманди гуногунҷанбаро роҳандозӣ намудаанд. Миёни онҳо муколамаи созандаи сиёсӣ ба роҳ монда шудааст, ки самтҳои афзалиятноки тамоми маҷмуи муносибатҳои ҷонибҳоро, аз ҷумла, дар соҳаҳои гуногуни иқтисод муайян мекунад.

Қобили зикр аст, ки Қатар аввалин кишвари арабие аст, ки амирони он се маротиба, аз ҷумла ду маротиба бо сафари расмӣ: Амири қаблӣ – марҳум Шайх Ҳамад

бин Халифа Оли Сонӣ (الشيخ حمد بن خليفة آل الثاني, августи 2007) ва ҳозирааш – Шайх Тамим ибни Ҳамад Оли Сонӣ (الشيخ تميم بن حمد آل الثاني, 8-9-уми июни 2023), ҳамчунин, бо сафари корӣ чихати иштирок дар Ҳамоиши панҷуми Машварати ҳамкорӣ ва тадбирҳои боварӣ дар Осиё (14-15 июни соли 2019) ба Тоҷикистон ташриф овардаанд [123].

Таърихи муносибатҳои Тоҷикистону Қатарро ба ду марҳила – аз моҳи сентябри соли 1994 ва пас аз соли 2007 шакл гирифтааст. Дар марҳалаи аввал бо сабаби ҷанги шаҳрвандӣ ва масруфияти кишвар ба барқарор сохтани соҳти конституционӣ, бартараф намудани оқибатҳои даргириҳои харобиовар ва таъмини сулҳу ваҳдати миллӣ имконияти густариши робитаҳо пайдо нашуда, дар марҳалаи дуюм тавассути боздидҳои расмӣ мутақобилаи сарони давлатҳои ду кишвар робитаҳо густариш ёфтааст.

Дар марҳалаи дуюм, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон – Эмомалӣ Раҳмон чор маротиба (6-7-уми майи 2007, 5-7-уми феврари 2017, 21-22-юми январи 2024 ва 17-уми феврари 2024) ба Қатар сафарҳои расмӣ ва корӣ анҷом додааст. Қатар аввалин кишвари арабе мебошад, ки ба иқтисодиёти Тоҷикистон мустақиман сармоягузорӣ кардааст.

Умуман, тавсеаи ҳамкориҳои сиёсӣ, иқтисодию тичоратӣ ва фарҳангию башарӣ миёни Тоҷикистон ва Қатар дар тақвияти ҳамкориҳои байниминтақавӣ, таъмини суботу амнияти минтақа ва рушди муносибатҳои бемайлони ҳар ду ҷониб нақши созанда ва муассир хоҳад дошт.

В) Равобити Тоҷикистон ва Амороти Муттаҳидаи Араб. Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлати Амороти Муттаҳидаи Араб (АМА) 19-уми декабри соли 1995 муносибатҳои дипломатӣ барқарор кардааст. 17-уми марти 2007 Консулгарии генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шаҳри Дубайи АМА таъсис ёфт. 20-уми апрели 2010 АМА аввалин Сафири ғайримуқимии худро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо иқоматгоҳ дар шаҳри Остона таъйин намуд. 8-уми октябри 2010 Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Амороти Муттаҳидаи Араб таъсис ёфта, фаъолияти худро аз аввали соли 2011 оғоз намуд.

Президенти Тоҷикистон дар давоми соҳибистиклолӣ чор маротиба, аз ҷумла се маротиба сафари расмӣ (16-18-уми декабри соли 1995; 9-13-уми апрели соли 2007 ва 16-17-уми март соли 2016) ва як маротиба (30-юми ноябр то 2-юми декабри 2023) чиҳати иштирок дар Конфронси 28-уми ҷонибҳои Конвенсияи қолабии Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба тағйирёбии иқлим ба АМА сафари корӣ анҷом додааст.

Аз 1-уми январи соли 2022 шаҳрвандони Амороти Муттаҳидаи Араб бидуни раводид метавонанд ба Тоҷикистон ба муҳлати 30 рӯз сафар намоянд. Ҳамчунин, аз 29 январи соли 2023 низоми рафтуомади бераводид миёни ду кишвар барои дорандагони шиносномаҳои дипломатӣ, хидматӣ ва махсус ба иҷро даромад [124]. Айни ҳол заминаи ҳуқуқии муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистону Амороти Муттаҳидаи Арабро 27 санади байнидавлатию байнихукуматӣ ва байниидоравӣ ташкил медиҳад.

Умуман, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз оғози истиқлол ба эҳё ва густариши рабобиту ҳамкориҳои васеъ бо Амороти Муттаҳидаи Араб таваҷҷуҳи хоса зоҳир намуда, барои ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ дар доираи сиёсати дарҳои боз тамоми заминаҳои меъёрию ҳуқуқиро бо афзалиятҳо фароҳам овардааст. Ин имкон медиҳад, ки ширкатҳои АМА, аз ҷумла муассисаҳои молиявӣ кумақрасони Аморот ҳар чи бештар бо сармояи хеш дар амалӣ кардани лоиҳа ва барномаҳо дар самти истихроҷу коркарди маъданҳои кӯҳӣ, саноати сабук ва ҳӯрокворӣ, бунёди неругоҳҳои хурду миёнаи обӣ-барқӣ, такмили инфрасохтори нақлиётӣ, сохтмон, кишоварзӣ, бонкдорӣ, рушди сайёҳӣ ва баҳрабардорӣ аз татбиқи онҳо иштироки фаъол намоянд.

Боби дууми диссертатсия “Инъикоси муносибатҳои мутақобилаи Тоҷикистону кишварҳои араб дар агентии иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс” унвон дошта, аз се фасл таркиб ёфтааст.

Дар фасли аввал – **“Воқеоти Тоҷикистон дар Агентии иттилоотии Саудӣ”** доманаи воқеаву рӯйдод ва шеваи инъикоси онҳо дар агентии иттилоотии ШАС мавриди таҳқиқу таҳлил қарор гирифтааст.

Асоси низоми ВАО-и Саудиро сохти давлатдорӣ монархиявӣ он ташкил медиҳад. ВАО самти сиёсати шоҳаншоҳиро тарғиб намуда, аз тарафи давлат (шоҳ) назорат карда мешавад. ВАО бо розигии шоҳ таъсис дода шуда, моли ӯ ба ҳисоб

меравад ва манфиату мавқеи онро ҳимоя мекунад. Соҳибони матбуот ва дигар ВАО-и ғайридавлатӣ низ шахсони наздики шоҳанд.

Агентии иттилоотии Саудӣ (وكالة الأنباء السعودية) (шакли ихтисоршудааш: АИС, бо англисӣ SPA, бо арабӣ واس) маводи роҷеъ ба Тоҷикистонро асосан зери рубрикаҳои “сиёсӣ” (سياسي), “умумӣ” (عام), “иқтисодӣ” (اقتصادي), “иҷтимоӣ” (اجتماعي), “фарҳангӣ” (اليوم الوطني), “рӯзи миллӣ” (يوم التأسيس), “рӯзи таъсис” (حج), “ҳаҷ” (ثقافي), “варзишӣ” (رياضي), “ҳисобот” (تقرير), “рамазон” (رمضان), “сайёҳат ва фароғат” (سياحة وترفيه), “муҳити зист” (الصحف السعودية) ба табъ расонидааст. Тули солҳои 2014 – 2024 дар 1132 мавод номи Тоҷикистон зикр шудааст. Аз ҷумла дар рубрикаи “умумӣ” – 500, “сиёсӣ” – 245, “иқтисодӣ” – 80, “иҷтимоӣ” – 31, “фарҳангӣ” – 31 ва “варзишӣ” – 186 мавод. Дар ин пажӯҳиш мо танҳо ба маводе таваҷҷуҳ кардем, ки бевосита ба рӯйдодҳои Тоҷикистон тааллуқ доранд. Ин гуна маводро аз нигоҳи муҳтаво ба чунин бахшҳо метавон ҷудо намуд:

- 1) Робитаҳои дипломативу сиёсии Тоҷикистон (сафарҳои расмӣ аз ду ҷониб, имзои қарордодҳо ва ғ.);
- 2) Ҳамкориву робитаҳои иқтисодӣ, тичоратӣ, амниятӣ, фарҳангӣ ва иҷтимоӣ;
- 3) Кумакҳои башардӯстонаи ШАС ба Тоҷикистон;
- 4) Ҳаводису рӯйдодҳои Тоҷикистон.

АИС ба инъикоси робитаҳои дипломативу сиёсии Тоҷикистон (сафарҳои расмӣ аз ду ҷониб, имзои қарордодҳо, чаласаҳои машваратҳои сиёсии дучониба ва ғ.) таваҷҷуҳи бештар дорад. Чунин мавод таҳти рубрикаи “сиёсӣ” (سياسي) ба табъ расидааст. Маводи ин рубрика бештар ба самти сиёсати хориҷии Тоҷикистон марбут буда, чараёни сафарҳои расмии Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба кишварҳои хориҷӣ (ШАС, АМА, Урдун, Қатар, Миср, Баҳрайн, Покистон, Эрон, Чин, Россия), мулоқоти ҳайатҳои ҳукумати ҷонибҳо ва музокироти онҳоро дар бар мегирад. Махсусан сафарҳои расмӣ ва кори Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Шоҳигарии Арабистони Саудӣ (... 2005, 2016, 2017, 2023, 2024), ба Ҷумҳурии Сурия (2007), Амороти Муттаҳиди Араб (2007), Яман (2008), Алҷазоир (2008), Баҳрайн (2014), Кувайт (2016, 2024), Қатар (... 2017, 2024), Шоҳигарии Урдун (2017) ва Покистон (... 2022) ва ғайра батафсил инъикос карда шудааст [1]. Инъикоси

сафарҳои Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба кишварҳои хориҷӣ, аз ҷумла, кишварҳои араби Халиҷи Форс бо вижагиҳои умумӣ ва хос сурат гирифтааст.

АИС, ҳамчунин, доир ба сафари Раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Тоҷикистон Шукурҷон Зухуров ба ШАС чор мавод [1, 2017. – 20-22 январ], сафари Сарвазирони Тоҷикистон ба Қатар [1, 2015. – 20 сентябр], вазирони қорҳои хориҷӣ Сирочиддин Муҳриддин ба Арабистони Саудӣ ва воҳӯриҳои ӯ бо воломақомони Саудӣ, сафарҳои мутақобилаи Прокуророни генералии ҳар ду кишвар [1, 2022. – 27 август] низ таваҷҷуҳ намуда, хабарҳо ба нашр расонидааст.

Баҳши дигари маводи сомонии АИС-ро рубрикаи «Аз олами ислом» ташкил медиҳад, ки зерин он доир ба мавқеи географӣ, сарватҳои зеризаминӣ, шуғли мардум, иқтисодӣ кишвар ва воридоту содироти Тоҷикистон матолиб ба таърифи расонидаст, ки ҷиҳати муаррифии Тоҷикистон ба олами араб хеле муфид аст. Аз ҷумла, таваҷҷуҳи хабарҳои ин рубрика хонандаи араб дар бораи аз ҷиҳати захира ва сарчашмаҳои истеҳсоли неруи барқ дар ҷаҳон ҷои намоёнро ишғол намудани Тоҷикистон воқиф гардида, доир ба содироту воридоти маҳсулот дар кишвари мо таваҷҷуҳот пайдо кардааст [1, 2011. – 29 октябр]. Чунин иттилоот барои шинохт ва муаррифии Тоҷикистон ба олами араб муҳим аст.

Мавзӯи дигаре, ки Агентии иттилоотии Саудӣ бештар ба он таваҷҷуҳ кардааст, инъикоси ҳамкориҳои гуногунсатҳи Тоҷикистону ШАС мебошад. Маводи сомонии Агентии иттилоотии мазкур, аз ҷумла: «Палатаи савдои Макка панҷ Ёддошти тафохум ва шартномаҳои иқтисодӣ байни бахшҳои тиҷоратии Арабистони Саудӣ ва Тоҷикистон ба имзо расонид» [1, 2022. – 29 май], «Девони умумии мусоҳибот бо Палатаи ҳисоби Тоҷикистон Ёддошти тафохум дар бораи таҳкими қори назоратӣ ба имзо расонд» [1, 2023. – 8 март], «Созишнома байни Шохигарии Арабистони Саудӣ ва Тоҷикистон дар бораи таъсиси Шӯрои муштараки соҳибқорон» [1, 2024. – 25 ноябр] ва амсоли ин баёнҳои он аст, ки ҳамкориҳои гуногунсатҳи Тоҷикистон бо ШАС сол ба сол густариш меёбад.

Муҳтавои дигари маводи АИС-ро масъалаи рафъи бухрони ҷаҳонии об ташкил медиҳад. Аз мазмуни матолиби ин агентӣ бармеояд, ки ШАС ҳамеша иқдомоти Ҳукумати Тоҷикистонро пуштибонӣ намуда, дар ҳамаи конфронс ва ҳамоишҳои

байналмиллалӣ, аз ҷумла Конференсияи дуюми байналмилалӣ «Даҳсолаи байналмилалӣ амал барои об» дар Тоҷикистон [1, 2022. – 17 июн], Конференсияи СММ роҷеъ ба об дар Нью-Йорк [1, 2023. – 21 март] иштирок ва суҳанронӣ кардааст.

Сафарҳои шахсони воломақоми Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон, самт ва раванди таҳкими муносибатҳои ду минтақаи ниҳоят муҳимми стратегӣ – Осиёи Миёна ва Халиҷи Форс низ аз воқеаҳои хабарсоз маҳсуб меёбад.

Аз омӯзиши маводи сомонаи АИС бармеояд, ки дар контенти муҳтавоии он кумакҳои башардӯстонаи ШАС ба Тоҷикистон тавассути Маркази имдод ва корҳои башардӯстонаи шоҳ Салмон мавқеи муҳим дорад. Сомонаи АИС доир ба ин масъала матолиби зиёде интишор намудааст. Ҷунончи, танҳо дар соли 2023 роҷеъ ба мавзӯи мазкур таҳти рубрикаҳои “Иҷтимоӣ” ва “Умумӣ” 11 мавод ба таърифи расидааст, ки 8 хабар дар бораи тақсими кумакҳои мухталифи Маркази имдод ёрии башардӯстонаи шоҳ Салмон ба ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад [1, 2023. – 18-29 апрел].

Умуман, таҳқиқи маводи АИС нишон медиҳад, ки тули солҳои истиқлол робитаҳои дипломатӣ ва иқтисодии Тоҷикистону Арабистони Саудӣ бо ташкил ва баргузориҳои сафарҳои сатҳи олӣ, вохӯриҳои мутақобила, форумҳои сармоягузорӣ ва амсоли ин густариш ёфтааст. Инъикоси ин ва дигар рӯйдодҳо дар васоити ахбори омма ба раванди инкишофи муносибат миёни кишварҳо ва муаррифии Тоҷикистон дар олами араб таъсиргузор будааст.

Дар **фасли дуюми** ин боб – **«Баррасии масоили муносибатҳои дучониба дар Агентии иттилоотии Қатар»** нақши агентии мазкур дар инъикоси воқеиятҳои марбут ба муносибат ва ҳамкориҳои дучонибаи Тоҷикистону Қатар таҳқиқ шудааст.

Агентии иттилоотии Қатар (шакли ихтисоршудааш бо арабӣ - قنا, англисӣ – QNA, тоҷикӣ - АИҚ (Қ.С.)) 25-уми майи соли 1975 бо фармони Амир таҳти № 94 таъсис ёфтааст. Дар моддаи аввали ин фармон қайд шудааст, ки Агентӣ ба Вазорати иттилоот тобеъ аст ва директори агентӣ бевосита ба Вазири иттилоот итоат мекунад.

АИҚ воқеияти марбут ба Тоҷикистонро асосан дар сомонааш таҳти рубрикаҳои “Қатар” (قطر), “Ахбор мунавваъат (гуногун)” (منوعة أخبار), “Иқтисод” (اقتصاد), “Тақорир ва диросот” (ودراسات تقارير), “Варзиш” (رياضة) ва “Ом” (عام) нашр мекунад. Таҳқиқи маводи солҳои 2014-2024-и сомонаи АИҚ маълум намуд, ки дар 734 маводи он номи

Тоҷикистон зикр шудааст [2]. Маводи сомонаи АИҚ баёнгари он аст, ки муносибатҳои Тоҷикистон бо Қатар сол ба сол инкишоф меёбад. Чунончи, агар дар маводи солҳои 2014-2019 Тоҷикистон ҳар сол дар 15-20 матлаб ёд шуда бошад, дар солҳои 2021-2024, ба ҳисоби миёна, дар як сол дар 90-100 мавод зикр шудааст.

Дар низоми матолиби АИҚ раванди муносибатҳо ва ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар мавқеи назаррас дорад. Чунончи, танҳо дар соли 2023 ин сомона роҷеъ ба Тоҷикистон, дар маҷмӯъ 176 мавод нашр намудааст, ки аз он 74 матолиб ба мавзуи равобит ва ҳамкориҳои дӯҷониба бахшида шудааст. Аз ин теъдод ахбори расмӣ, бахусус аз натиҷаи сафарҳои расмӣ сарони ҷонибҳо бештар аст. Барои мисол, ин сомона танҳо дар рӯзи 8-уми июни 2023 дар ҳошияи сафари расмӣ Амири Қатар ба Тоҷикистон 23 (бисту се) мавод ба таъъ расонидааст, ки дар маҷмӯъ, тамоми ҷузъиёти сафари ўро фаро мегирад [2, 2023. – 8 июн].

АИҚ вохӯриҳои Президенти Тоҷикистон бо Президенти Эрон, Сарвазири Покистон, Ҳамойиши соҳибкорони Тоҷикистону Туркия дар Душанбе, нишасти СҲШ дар Ўзбекистон, иштироки Қатар дар нахустин нишасти муштараки вазирони муколамаи стратегӣ байни ШҶКАХФ ва кишварҳои Осиёи Миёна, мулоқоту вохӯриҳои вазирону сафирони Тоҷикистону Қатар ва масоили инро дар ҳошияи ҳамкориҳои расмӣ ва муносибатҳои дӯстона инъикос намуда, барои шинохти Тоҷикистон дар олами араб фазои мувофиқ фароҳам меоварад.

Яке аз воқеаҳое, ки дар ВАО-и кишварҳои араб, аз ҷумла АИҚ ба таври васеъ инъикос гардидааст, баргузориҳои конфронс ва Ҳамойишҳои байналмилалӣ минтақавӣ дар шаҳри Душанбе мебошад. Намояндагони давлати Қатар дар Ҳама Ҳамойиш ва конференсияҳои минтақавӣ байналмилалӣ ғайбона ширкат варзида, аз рафти он аудиторияи худро огоҳ намудаанд [2, 2022. – 8 июн; 18 октябр].

АИҚ ба воқеаву ҳодисаҳои рӯзмарраи Тоҷикистон, ки сабаби дар сархати расонаҳои хабарӣ ҷаҳон, аз ҷумла араб, қарор гирифтани кишварамон гардидааст, таваҷҷуҳ намудааст. Чунончи, аз 14-ум то 21-уми сентябри 2022 оид ба муноқишаи сарҳадии Тоҷикистону Қирғизистон дар ин сомона ҳафт мавод ба таъъ расидааст [2], ки аксарияти он аз сарчашмаҳои қирғизӣ гирифта шудааст.

Умуман, АИҚ бештар раванд ва натиҷаи сафарҳои расмӣ сарони кишварҳои Тоҷикистон ва Қатар таваҷҷуҳ кардааст. Аз таҳлили мухтаво ва тарзу усули пешниҳоди маводи ин агентӣ дар бораи Тоҷикистон бармеояд, ки он аз маводи сомонаҳои хориҷӣ низ зиёд истифода кардааст. Аксарияти мавод хусусияти хабарӣ дошта, муносибат ва мавқеи аниқ дар таҳлили воқеаҳо камтар ба назар мерасад.

Дар фасли сеюми боби дуюм, ки “Нақши Агентии иттилоотии Аморот дар инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон” ном дорад, дараҷа ва роҳу тариқаҳои инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон дар агентии мазкур таҳқиқ гардидааст.

Агентии иттилоотии Аморот (وكالة انباء الامارات) (шакли мухтасараш бо арабӣ وام, бо англисӣ WAM, бо тоҷикӣ АИА) дар фазои иттилоотии Аморот мавқеи муҳим дошта, дар муаррифии Тоҷикистон ба олами араб ғаъол аст. АИА номи Тоҷикистонро муддати солҳои охир (2014-2024) дар 353 мавод зикр кардааст [3]. Омӯзиши мавод нишон медиҳад, ки Агентии иттилоотии мазкур, асосан, ба масъалаҳои муносибат ва ҳамкориҳои байни Тоҷикистон ва АМА бештар таваҷҷуҳ кардааст. Чунончи, таҳқиқот нишон медиҳад, аз 353 хабару гузоришоте, ки бевосита ба Тоҷикистон рафт дорад, 137-тои мавод ба мавзӯи муносибату ҳамкориҳо рост меояд, ки 38,8 %-ро ташкил медиҳад.

Дар қиёс бо дигар агентҳои иттилоотии араб АИА дар инъикоси воқеаву рӯйдодҳои Тоҷикистон мавқеи беғаразона ва ҳамзамон нисбатан бетафовутона дорад. Он ба раванди муносибатҳои Тоҷикистон ва Амороти Муттаҳидаи Араб таваҷҷуҳи бештар зоҳир карда, оид ба муносибат ва ҳамкориҳои онҳо маводи зиёд ба таъб расонидааст, ки дар муаррифии Тоҷикистон ба ҷаҳони араб нақши муҳим бозиданд.

Яке аз рӯйдодҳои муҳиме, ки ин Агентӣ пайваста таваҷҷуҳ намудааст, сафар ва мулоқоту вохӯриҳои мутақобилаи намояндагони ҳарду давлат мебошад. Аз ҷумла, сафарҳои расмӣ Президенти Тоҷикистон ва вохӯрию мулоқотҳои ӯ бо роҳбарони Арабистони Саудӣ [3, 2016. – 3 январ] ва АМА [3, 2016. – 16-17 март], вохӯриҳои Сафири ғайримукими АМА дар Тоҷикистон бо Сарвазири кишвар Қаҳор Расулзода, вазирони корҳои хориҷӣ ва дохилӣ [3, 2017. – 21-23 ноябр], сафари расмӣ вазири хориҷии АМА ба Тоҷикистон ва мулоқоти ӯ бо Президенти кишвар хабар додааст [3,

2017. – 26 май] ва ғайра. АИА раванди сафархоро бо баргузории мулоқотҳо ва қабули созишномаву қарордодҳо ба таври силсилавӣ ва фарогир инъикос намудааст.

Мавзуи дигаре, ки АИА ба он тавачҷуҳ кардааст, инъикоси ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистон ва АМА мебошад. Дар сомонаи агентӣ роҷеъ ба ин мавзӯ маводи зиёд ба мушоҳида мерасад. Чунончи, «Прокурори генералии Аморот бо Тоҷикистон ҳамкориҳои судиро баррасӣ мекунад» [3, 2018. – 10 декабр], «Имзои санадҳои тасдиқи Созишнома оид ба интиқоли шахсони маҳкумшуда байни Аморот ва Тоҷикистон» [3, 2018. – 18 апрел], «Форуми соҳибкорони Шарча-Тоҷикистон имконоти шарикӣ дар бахшҳои тичорат ва сармоягузорию баррасӣ мекунад» [3, 2021. – 3 август], «Аморот дар конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд дар мавзуи амнияти марзҳо ва мубориза бо терроризм дар Душанбе ширкат меварзад» [3, 2022. – 20 октябр], «Аморот дар конфронси байналмилалӣ “Об барои рушд” дар Тоҷикистон иштирок мекунад» [3, 2022. – 5 сентябр], «Бонки марказии Амороти Муттаҳиди Араб ва Бонки Тоҷикистон ёддошти тафохум имзо карданд» [3, 2024. – 13 декабр] ва ғ.

Кумакҳои хайриявии муассисаҳои аморатӣ, аз қабили “Дору-л-барр” (دار البر), “Набазот” (نېبازات) ва “Сақя-л-иморот” (الإمارات سقىا) ба Тоҷикистон низ аз мавзӯҳои АИА будааст. Ба гунаи далел, АИА солҳои 2022-23 ду мавод таҳти сарлавҳаҳои якхела “Ҳайати “Хайрияи Шарча” аз лоиҳаҳои донории ин ҷамъият дар Тоҷикистон дидан мекунад” чоп кардааст [3, 2022. – 21 сентябр]. Дар гузориши соли 2023 иттилоъ додааст, ки ҳайати корӣ таҳти сарвари Муҳаммад Ҳамдон аз-Зарӣ Раиси бахши лоиҳаҳо ва кумакҳои ин иттиҳодия ба Тоҷикистон сафар карданд.

АИА дар баробари инъикоси муносибату ҳамкориҳо, инчунин, ба ҳаводису воқеаҳои Тоҷикистон низ тавачҷуҳ зоҳир кардааст. Чунончи, ба истифода додани агрегатҳои якум [3, 2018. – 16 ноябр] ва дуҷоми НБО-и “Роғун” [3, 2019. – 9 сентябр], дар бораи боришоти зиёд ва обхезӣ дар Тоҷикистон, ки боиси ҳалокату захмӣ шудани шумораи одамон гардидааст [3, 2023. – 1 сентябр] ва амсоли ин.

Воқеиятҳои дигаре, ки дар Агентии иттилоотӣ ба назар расид, робитаҳои фарҳангии байни Тоҷикистон бо АМА мебошад. Баргузории ҳафтаи мероси Тоҷикистон дар Шарча [3, 2018. – 22 январ], сафари ҳайати фарҳангии намоёндагони АМА ба Тоҷикистон, ки аз 5-ум то 12 майи 2018, иштироки ҳайати донишқадаи

дипломатияи фарҳангӣ дар ҷашнҳои иди Наврӯзи Тоҷикистон [3, 2022. – 22 март] ва амсоли ин аз ҷумлаи воқеаҳои фарҳангии мебошанд, ки АИА инъикос намудааст.

Умуман, Агентии иттилоотии Аморот ба масъалаҳои муносибат ва ҳамкориҳои байни Тоҷикистон ва АМА бештар таваҷҷуҳ карда, дар қиёс бо дигар агентҳои иттилоотии кишварҳои араб воқеиятҳои марбут ба Тоҷикистонро ҳолисона инъикос намудааст. Маводи ин агентии иттилоотӣ баёнгари он аст, ки он инъикоскунандаи сиёсати хориҷии давлати АМА буда, тамоми воҳиди мулоқотҳои аз ҷониби сарони ҳар ду кишвар рухдодаро инъикос намуда, дар таҳкими муносибатҳои Тоҷикистон бо АМА саҳм гирифтааст.

Боби сеюми диссертатсия «Мавқеи ВАО-и Тоҷикистон дар бозтоби муносибатҳои дучониба бо кишварҳои араб» унвон дошта, аз се фасл таркиб ёфта, доир ба нақши ВАО-и Тоҷикистон, аз ҷумла АМИТ «Ховар», АИ «Азия-Плюс» ва сомонаи «Pressa.tj» дар инъикоси муносибатҳои мутақобилаи кишварҳо ва рӯйдодҳои сиёсии ҷаҳони араб баҳс мекунад.

Дар фасли аввал – «Таҳлили мундариҷавии маводи АМИТ «Ховар»» маводи марбут ба муносибатҳои мутақобилаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб таҳқиқ шудааст.

Дар сомонаи Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон – «Ховар» (мухтасар бо тоҷикӣ: АМИТ «Ховар»; англисӣ: NIAT «Khovar» (National information agency of Tajikistan); арабӣ: (الوطنية طاجيكستان أنباء وكالة) роҷеъ ба кишварҳои араби мавриди ин таҳқиқ, давоми солҳои 2014-2024 дар маҷмӯъ 845 мавод ба мушоҳида расид [4], ки аз онҳо 393 мавод ба ШАС (46 %), 270 мавод (32 %) ба Қатар ва 182 мавод (22 %) ба АМА бахшида шудааст.

Маводро вобаста ба мавзӯ ба се гурӯҳ метавон ҷудо кард:

1) Инъикоси муносибатҳои дучониба. Аз омӯзиш маълум шуд, ки бештари маводи сомонаи АМИТ «Ховар»-ро муносибатҳои дучониба ташкил медиҳад. Дар маҷмӯъ, аз 845 мавод 335-тои он ба мавзӯи муносибатҳо рост меояд, ки 40 %-ро дар бар мегирад.

Сомонаи АМИТ «Ховар» дар муқоиса ба дигар кишварҳои араб ба Шохигарии Арабистони Саудӣ бештар таваҷҷуҳ кардааст. Иттилооти он аз сафарҳои расмӣ мутақобила, мулоқоту воҳидиҳои анҷомдодаи Президенти Тоҷикистон муҳтарам

Эмомалӣ Раҳмон бо роҳбарони давлатҳои араб ва мулоқотҳои мутақобилаи ҳайатҳои баландпояи байнидавлатӣ (воҳӯрии сафирону вазирон, ҳайатҳои ҳукуматӣ) иборат аст.

Аз 393 маваде, ки сомонаи «Ховар» роҷеъ ба ШАС таваҷҷуҳ кардааст, 157 матлаби он ба баррасии муносибатҳои дӯчониба бахшида шудааст, ки 39,9 %-ро ташкил медиҳад. Ба далел, сомонаи «Ховар» танҳо дар бораи сафарҳои кории Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Шохигарии Арабистони Саудӣ (18-19-уми июли соли 2023 чиҳати иштирок дар ҳамоиши якуми сарони давлатҳои араби Халиҷ ва Осиёи Миёна, 10-11-уми ноябри солҳои 2023 ва 2024 иштирок дар Саммити муштаракӣ изтироии арабию исломӣ) 11 мавод ба таъъ расонида, аз рафти сафар, мулоқотҳо ва мавзӯҳои баррасишуда хабар додааст [4].

Сомонаи АМИТ «Ховар» доир ба муносибати Тоҷикистону Қатар нисбат ба ШАС каме зиёдтар (40,3 %, аз 270 мавод 109-тои он ба мавзӯи мазкур рост меояд) маводи хабарӣ ба таъъ расонидааст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон – Эмомалӣ Раҳмон давоми соҳибистиқлолият чор маротиба (6-7-уми майи 2007, 5-7-уми февралӣ 2017, 21-22-юми январӣ 2024 ва 17-уми февралӣ 2024) ба Қатар сафарҳои расмӣ ва корӣ анҷом додааст. Аз ин рӯ, АМИТ «Ховар» рисолати ҳудро иҷро карда, доир ба ҳамаи ин мулоқоту воҳӯриҳои сарони кишварҳо мавод ҷоп кардааст.

АМИТ «Ховар» дар баробари дигар кишварҳо роҷеъ ба муносибатҳои Тоҷикистон бо Амороти Муттаҳидаи Араб (АМА) низ таваҷҷуҳ карда, раванди ҳамкориву муносибатҳоро инъикос намудааст. Ҷунончи, аз 182 маваде, ки тули солҳои 2014-2024 ба АМА бахшида шудааст, 69-тоаш (37,9%-ро) мавзӯи мазкур ташкил медиҳад. Омили асосии муҳтавои маводи сомона сафарҳои расмӣ ва кории Президенти Тоҷикистон ба АМА маҳсуб меёбад.

2) Инъикоси ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс. Аз маводи ин агентӣ бармеояд, ки солҳои охир таваҷҷуҳи се давлати араби Халиҷи Форс (ШАС, Қатар, АМА) ба минтақаи Осиёи Миёна, аз ҷумла Тоҷикистон, ба таври назаррас афзуда, ҳар яки он ҷудогона барои вуруд ба иқтисоди Тоҷикистон талошҳо кардаву мекунанд. Дар давоми солҳои 2014-2024 доир ба кишварҳои араби мавриди таҳқиқ (ШАС, Қатар, АМА) 845 мавод ба мушоҳида расид,

ки 332 (39,2%)-и онро ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистон бо ин кишварҳо дар бар мегирад.

Дар сомонаи АМИТ «Ховар» роҷеъ ба ШАС дар маҷмӯъ 393 мавод ба мушоҳида расид, ки 148-тои онро (37,6 %) ҳамкориҳои гуногунҷабҳаи Тоҷикистону ШАС-ро ташкил медиҳад.

Аз матолиби АМИТ «Ховар» бармеояд, ки солҳои охир ҳар ду давлат кӯшиш менамоянд, ки барои рушди муносибатҳои тичоратӣ иқтисодӣ заминаҳои мусоид фароҳам оваранд. Аз ҷумла, ташкили форумҳои байналмилалӣ сармоягузорӣ, комиссияҳои байниҳукуматӣ ва дигар чорабиниҳои иқтисодӣ-сиёсӣ ба рушди муносибатҳои тичоратӣ иқтисодӣ ҳарду давлат метавонанд мусоидат намоянд. Чунончи, соли 2023 дар сомонаи АМИТ «Ховар» доир ба ҳамкориҳо 21 мавод, аз ҷумла, дар бахшҳои маориф (5 мавод), сармоягузорӣ ба Роғун (3 мавод), ҳамкорӣ бо Маркази имдод ва корҳои башардӯстонаи Шоҳ Салмон (2 мавод), сайёҳӣ (2 мавод), содироти маҳсулоти Тоҷикистон ба ШАС (2 мавод), муқовимат бо коррупсия, ҳуқуқи инсон, мубориза бо муомилоти ғайриқонунии воситаҳои нашъадор, гумрук ва кишоварзӣ ҷоп шудааст [4]. Соли 2024 бошад, шумораи мавод роҷеъ ба ҳамкориҳои дучониба ба 37 адад расидааст.

Ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистону Қатар низ аз таваҷҷуҳи АМИТ «Ховар» дур набудааст. Мувофиқи мушоҳидаҳои мо аз 270 маводе, ки роҷеъ ба Қатар бахшида шудааст, 116-тои онро (42,9 %) масоили ҳамкориҳои дучониба ташкил медиҳад. Таҳқиқот нишон дод, ки тайи солҳои охир сафарҳои расмӣ сатҳи олии дучониба ҳамкориҳои байнидавлатиро байни Тоҷикистон ва Қатар дар ҳамаи самтҳо тақвият дода, бо маром рушд карда истодааст. Мувофиқи ахбори АМИТ «Ховар», давоми солҳои 2012-2023 аз ҷониби сармоягузори Давлати Қатар ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба миқдори 64,6 млн. доллар сармоягузори мустақим ворид гардидааст.

АМИТ «Ховар» ҳамасола раванди ҳамкориҳои гуногунҷабҳаи Тоҷикистону Қатарро инъикос намуда, аҳаммият ва манфиати рӯйдодҳои навини марбут ба ҳамкориҳоро шарҳу тавзеҳ додааст. Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки Ҷумҳурии

Тоҷикистон бо Давлати Қатар бештар дар самти иқтисод ҳамкориҳои широкро таъмин бахшидааст.

Кишвари дигаре, ки дар агентӣ ба он таваҷҷуҳ шудааст ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистону Амороти Муттаҳидаи Араб (АМА) мебошад. Мувофиқи омӯзиши мо, аз 182 маводи ба АМА бахшидашуда, 67-тои (36,8 %) -и онро мавзӯи ҳамкориҳои гуногунсамти дучониба дар бар мегирад.

АМИТ «Ховар» ба раванди густариши рабобити иқтисодӣ тичоратии Тоҷикистону АМА бештар таваҷҷуҳ карда, матолиби зиёд ба нашр расонидааст. Аз ҷумла, масъалаи ҷалби маблағ барои лоиҳаи сохтмони НБО-и «Роғун» [4, 2024. – 28 феврал], Ассотсиатсияи байналмилалӣ истеҳсолкунандагон ва содироткунандагон маҳсулоти кишоварзии Тоҷикистон дар намоишгоҳи бонуфузи «Gulfood» дар шаҳри Дубайи АМА [4, 2024. – 20 феврал], ба намоиш ва фурӯш гузоштандани хушкмеваҳои Тоҷикистон: «Баракат Исфара», «Оро Исфара», «Исфара Фуд», «Субҳи ватан», «Висол», «Насим» (Хоруғ) [4, 2022. – 17 феврал], баргузори Форуми соҳибкорон ва сармоягузори Тоҷикистон ва Амороти Муттаҳидаи Араб дар шаҳри Дубай [4, 2021. – 21 декабр], иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар намоишгоҳи умумиҷаҳонӣ «ЭКСПО — 2020» дар АМА [4, 2018. – 18 июл], инчунин, ҳамкориҳои дар робитаҳои парлумонӣ, низоми бонкӣ, гумрукӣ, амниятӣ, ҷалби қувваи корӣ ва амсоли ин.

Масъалаи робитаҳои фарҳангии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс низ пайваста дар таваҷҷуҳи АМИТ «Ховар» будааст. Он доир ба баргузор шудани чорабиниҳои фарҳангии Тоҷикистон дар АМА [4, 2017. – 23 май], ифтитоҳи Ҳафтаи хунароҳои мардумии Тоҷикистон дар АМА [4, 2018. – 23 январ], муаррифии либосҳои миллий ва таомҳои лазизи Тоҷикистон [4, 2018. – 8 май], намоиши хунароҳои мардумии Тоҷикистон дар Дубай [4, 2019. – 28 август] ва ғайра мавод интишор намудааст. Ин ва амсоли ин матолиб аксарият хусусияти иттилоотӣ дошта, дар онҳо чорабиниҳои расмӣ фарҳангии Тоҷикистон ва тарзи баргузор шудани онҳо дар Амороти Муттаҳидаи Араб инъикос ёфтааст.

Умуман, АМИТ «Ховар» бо ҷопи матолиб ҷиҳати дарёфти самтҳои афзалиятноки ҳамкориҳои дучониба ва ҷалби сармоя ба иқтисодиёти Тоҷикистон имконияти мусоид фароҳам овардааст. Бо вучуди ин, омӯзиши маводи ин агентӣ

нишон медиҳад, ки робитаҳои иқтисодӣ тичоратии Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс ҳанӯз ҷавобгӯи хостаҳои роҳбариятҳои олии кишварҳо ва мардумони минтақа нестанд.

3) Инъикоси рӯйдодҳои кишварҳои араб дар АМИТ «Ховар». АМИТ «Ховар» дар баробари инъикоси муносибатҳои расмӣ ва ҳамкорӣҳои гуногунсанти мутақобила, инчунин, ба инъикоси ҳаводису рӯйдодҳои ҳаёти сиёсӣ иҷтимоии КАХФ низ таваҷҷуҳ кардааст. Чунин мавод дар АМИТ «Ховар», асосан, таҳти рубрикаи «Минтақа ва ҷаҳон» ба нашр расидааст. Мувофиқи пажӯҳиши мо зерин рубрика маҷмуан 52 мавод ба ҳаводису рӯйдодҳои муҳим ва ҷолиби ҳаёти сиёсӣ иҷтимоии КАХФ бахшида шудааст, ки аз он 38 мавод ба ШАС, 10-то ба АМА ва 4 мавод ба Қатар иртибот дорад. Интишори мавод низ дар давоми солҳо гуногун аст.

Маводи рубрикаи «Минтақа ва ҷаҳон» бештар дар таърих ба сомонҳои иттилоотии «Financial Times», «Middle East Eye», www.skyarabia.com, рӯзномаи бритониёвии «The Independent», агентҳои иттилоотии INTERFAX.RU, «Рейтерс» (Reuters), расонаи хабарии «Тулуз нюз», агентии иттилоотии Аморот (WAM) ва ғайра таҳия шуда, мавқеи агентӣ ҳолисона аст.

Инъикоси воқеаҳои рӯйдодҳои КАХФ, хосса Шохигарии Арабистони Саудӣ дар АМИТ «Ховар» бо ду ҷиҳат аҳамиятноканд. Якум, ағлаби онҳо ҳаводиси нодир буда, аҳамияти башарӣ доранд. Амсоли боридаҳои барфи ногаҳонӣ [4, 2023. – 12 апрел], аз солшумории шамсӣ ба солшумории мелодӣ гузаштан [4, 2016. – 6 октябр], иштироки занон дар интиҳобот [4, 2015. – 14 декабр], қатъи гардидаҳои муносибатҳои дипломатии ШАС бо Ҷумҳурии Ислонд Эрон (ҶИЭ) [4, 2016. – 4 январ] ва ғайра. Дуюм, баъзе аз воқеаҳо ба ҳонандаи тоҷикистонӣ аҳамияти махсус доранд. Ба мисли боздошти садҳо нафар бо ғуноҳи узвият ба ДИИШ [4, 2015. – 17 август], аз ҷониби Шурои уламои Арабистони Саудӣ эътироф шудани ҳаракати «Ихвонулмуслимин» ҳамчун созмони ифротӣ [4, 2020. – 16 ноябр] ва ғайра.

Тасмими Шурои уламои Арабистони Саудӣ барои вазъи сиёсӣ минтақа аҳамияти бузург дорад, зеро ҳаракати «Ихвонулмуслимин» (мамнуъ дар Тоҷикистон) на танҳо дар кишварҳои мухталифи араб, балки дар минтақаи Осиёи Миёна низ ғайрӯст аст ва яке аз созмонҳои экстремистии исломӣ махсус мешавад.

Ҳамчунин, аҳамияти дигари ин тасмим дар он аст, ки метавонад болои дигар созмонҳо ва ҷунбишҳои исломие, ки ба ақидаҳои «Ихвонулмуслимин» шариканд, фишорро афзоиш диҳад.

АМИТ «Ховар» ба истинои ШАС ба дигар кишварҳои араби Халиҷи Форс камтар таваҷҷуҳ зоҳир кардааст. Ин метавонад сабаби тамаркузи агентӣ ба рӯйдодҳои муҳимтару фаврӣ дар минтақаҳои дигар ё маҳдудият дар дастрасӣ ба иттилоот аз ин кишварҳо бошад.

Таҳлилҳои муқоисавӣ маълум намуд, ки нисбат ба кишварҳои ШАС ва АМА дар АМИТ «Ховар» доир ба воқеаҳо ва ҳаводиси Давлати Қатар камтар таваҷҷуҳ зоҳир намудааст.

АМИТ «Ховар» дар ҳеҷ кишвари араб намоёндагии худро надорад ва ҳамчунин, ягон рӯзноманигори он ба хотири инъикоси ҳаёти ин кишварҳо сафар накардааст, ҳамаи маводи нашршуда дар таъя ба ахбори сомонаҳои интернетӣ ва оҷонсиҳои хабарии хориҷӣ нашр шудааст, ки бозгӯи бевоситаи мавқеи агентӣ намебошад. Ин, албатта, ба дараҷаи инъикоси ҳодисаҳо бе таъсир буда наметавонад. Ин аст, ки дар матолиби АМИТ «Ховар» баъзан мавқеъпазирии кишвари рус, баъзан кишварҳои ғарбӣ ва баъзан кишвари Эронро эҳсос мекунем. Бо вучуди ин, агентӣ то қадри имкон тавонистааст, ки воқеиятҳои муҳимми олами арабро дар фазои иттилоотии Тоҷикистон паҳн намуда, ба ин васила хонандаи тоҷикро ба ҳолати воқеаҳо ва моҳияти онҳо шинос намояд.

Фасли дуюми боби сеюм “Вижагиҳои мавзӯй ва масъалагузориҳо дар «Азия-Плюс»” ном дорад.

«Азия-Плюс» (ASIA-Plus) – гурӯҳи расонаҳои мустақили Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Аз се ширкати мустақил – Агентии иттилоотӣ, нашрияи даврӣ ва Ширкати радио иборат аст, ки зери як тамға (бренд) фаъолият мекунанд.

Агентии иттилоотии «ASIA-Plus» соли 1995 дар Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайд гирифта шуда, моҳи апрели соли 1996 нахустин шумораи варақаи иттилоотӣ-таҳлилии он нашр шуд. Агентии мазкур дар тамоми минтақаҳои Тоҷикистон шабакаи хабарнигорони худро дорад. Агентӣ бо се забон – тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ хизматгузориҳои иттилоотӣ пешниҳод мекунад ва аз рӯйи шумораи

корбарон дар Интернет-паҳнои TJ портали иттилотии asiaplustj.info бидуни шубҳа пешсаф аст.

Агентии иттилоотии «ASIA-Plus» воқеоти кишварҳои арабро зери рубрикаҳои «Ҷаҳон», «Тоҷикистон», «Иқтисод», «Сиёсат», «Ҷомеа», «Ҳокимият», «Амният», «Қонун ва тартибот», «Варзиш» ва «Ҳаводис» ба таърифи расонидааст. Дар диссертатсия маводи ин рубрикаҳо аз рӯйи кишварҳои алоҳида ба таври муфасссал баррасӣ шудааст.

А) Муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон ва ШАС. АИ «Азия-Плюс» дар инъикос ва баррасии муносибат ва ҳамкориҳои ин ду кишвар ва воқеиятҳои муҳимми сиёсӣ ва иқтисодӣ ва фарҳангии ШАС мавқеи хос дорад. Тули солҳои 2014-2024 дар ин агентӣ 109 мавод, аз ҷумла дар баҳши «Сиёсат» (29), «Ҷомеа» (23), «Ҷаҳон» (17), «Иқтисод» (11), «Тоҷикистон» (10), «Ҳокимият» (6), «Амният» (5), «Варзиш» (5), «Қонун ва тартибот» (2) ва «Ҳаводис» (1) ба мушоҳида расид, ки дар онҳо муносибату ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистону ШАС ва рӯйдодҳои муҳимми дохилии Арабистони Саудӣ инъикосу баррасӣ гардидааст.

Матолуби баҳши «Сиёсат», асосан, аз сафарҳои расмӣ ва қарорҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳаёти парламентӣ бо роҳбарии Раиси Маҷлиси намояндагон ба ШАС, мулоқоти вазирону сафирон ҷиҳати баррасии рушд ва таҳкими муносибату ҳамкориҳои дучониба дар соҳаҳои гуногун, ташрифи ҳаётҳои мутақобила, баргузориҳои Машваратҳои сиёсӣ, тасмими ШАС оид ба ҳамроҳшавӣ ба Созмони ҳамкориҳои Шанхай, барқияҳои табрикотӣ, тасаллият ва амсоли ин таркиб ёфтааст.

Маводи баҳши «Ҷомеа», асосан, ҳамкориҳои мутақобилаи Тоҷикистон ва ШАС дар самти фарҳангу маориф (рӯзҳои фарҳангӣ, масоили ҳаҷ, соҳтмони мактабҳо ва ғ.) фаро гирифтааст [5].

Дар рубрикаи «Ҷомеа» инчунин, инъикоси кумакҳои башардӯстонаи ШАС ба Тоҷикистон мавқеи намоён дорад. Аз таҳқиқи маводи вобаста ба ин мавзӯ интишорнамудаи АИ «Азия-Плюс» бармеояд, ки солҳои охир фонд ва марказҳои гуногуни ин кишвар, аз ҷумла Фонди рушди Саудӣ ва Маркази шӯҳ Салмон барои тарҳҳои гуногун, аз ҷумла кумак ва дастгирии муҳтоҷон, зарардидагони офатҳои табиӣ, бунёди мактабҳо, соҳилбандиҳо дар ноҳияҳои ҷанубии Тоҷикистон, тақдими

тахқизот барои Кумитаи ҳолатҳои фавқулода ва мудофиаи маданияи Тоҷикистон маблағҳои зиёд ҷудо кардаанд.

Дар баҳши «Иқтисод»-и АИ «Азия Плюс», ки баррасии ҳамкориҳои иқтисодӣ ва сармоягузорӣ байни Тоҷикистон ва Арабистони Саудиро фаро мегирад, 27 мавод мушоҳида шуд. Аз ҷумла, «Форуми муштараки сармоягузорӣ ва соҳибкорони ШАС ва вилояти Суғд дар шаҳри Хучанд» [5, 2018. – 10 май], «Фонди ОПЕК барои беҳбудии идоракунии захираҳои оби Хатлон 10 млн. евро ҷудо мекунад» [5, 2019. – 19 сентябр], «Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон 25 тонна хурмо ҳадя кард» [5, 2022. – 16 май], «Зардолуи Ашт ба Эрон Дубай ва Арабистони Саудӣ фурӯхта мешавад» [5, 2023. – 8 июн] ва амсоли инҳо.

Таҳлили маводи баҳши «Иқтисод»-и АИ «Азия-Плюс» маълум менамояд, ки дар самти ҳамкориҳои иқтисодӣ миёни ШАС ва Тоҷикистон, кишвари аввал бештар мақоми сармоягузор ва дар самти ворид шудани маҳсулот ба кишвари ШАС Тоҷикистон дар марҳалаи рушд қарор дорад.

Таҳти баҳши «Ҷаҳон» 18 мавод ба мушоҳида расид, ки аз рӯйдоду ҳавадиси муҳимми сиёсӣ ва иҷтимоии ШАС иттилоъ медиҳад. Аксарияти матолиб дар таърих ба сомона ва шабакаҳои хориҷӣ хосса арабӣ таърих гардида, дар шарҳу тавзеҳи воқеаҳои АИ «Азия-Плюс» саҳм гирифтааст. Масалан, хабари “Дар Арабистони Саудӣ ҳукми қатли шоҳзода ба иҷро расид” [5, 2016. – 19 октябр] дар таърих ба ахбори шабакаи телевизионии моҳворагии «Ал-Арабия» навишта шуда, дар бораи эълон кардани ҳукми қатл нисбат ба намоёнҳои оилаи шоҳигарӣ – шоҳзода Турки бин Сауд ал-Кабир, ки дар таърихи ШАС нахустин бор будааст, иттилоъ медиҳад. Ба ин монанд, АИ «Азия-Плюс» дар истинод ба сомонаи «Баҳши хабарии Осиёи Марказӣ» дар бораи боздошти беш аз 200 нафар ба гумони ғасбдорӣ дар ШАС [5, 2017. – 10 ноябр] хабар додааст.

Ҳамин тавр, дар маводи баҳши «Ҷаҳон»-и АИ «Азия-Плюс» воқеаҳои муҳимми ШАС амсоли ворид намудани тағйирот ба қонунгузорӣ доир ба васеъ шудани ҳуқуқҳои занони Арабистони Саудӣ [5, 2019. – 21 август] дар таърих ба расонаи «Сауди Газет» (Saudi Gazette)), қазияи куштори Ҷамол Хошукҷӣ – рӯзноманигори мунаққиди сиёсати ҳукумати саудӣ [5, 2018. – 20 ноябр] бо истинод ба АИ «Рейтерз»,

масъулияташро дар қатли рӯзноманигор Ҷамол Хошукҷӣ дар шаҳри Истамбули Туркия эътироф кардани Муҳаммад бин Салмон – валиаҳди Арабистони Саудӣ [5, 2019. – 27 сентябр], пас аз ҳафт сол дубора боз шудани Сафорати Эрон дар Арабистони Саудӣ [5, 2023. – 7 июн] ва ғайра мавриди инъикос қарор гирифтаанд. Ин воқеаҳо ҳарчанд дар дохили ШАС рух додаанд, аммо аз нигоҳи арзиш ва дараҷа аҳаммияти ҷаҳонӣ доранд.

Таҳти баҳши «Тоҷикистон» низ доир ба ҳамкориҳои Тоҷикистон ва ШАС маводи зиёд ба таъб расидааст. Аз ҷумла, «Муаррифии имконоти сайёҳии Тоҷикистон дар Арабистони Саудӣ» [5, 2022. – 3 октябр], «Арабистони Саудӣ барои бунёди НБО-и Роғун қариб 100 млн доллар қарз медиҳад» [5, 2023. – 2 ноябр; 5 декабр] ва ғайра. Тавре аз унвони мавод бармеояд, дар ҷунин матолиб аз ҳамкориҳои Тоҷикистону ШАС дар самтҳои гидроэнергетика – ёрӣ ба бунёди НБО-и «Роғун», рушди имкониятҳои сайёҳӣ ва амсоли ин иттилоъ дода шудааст.

Дар баҳши «Қонун ва тартибот» се мавод ба мушоҳида расид, ки дар онҳо ҳолатҳои фиреб хӯрдану ба ғуломӣ гирифтӣ шудани шаҳрвандони Тоҷикистон дар кишварҳои араб, аз ҷумла, дар Шохигарии Арабистони Саудӣ шарҳу тавзеҳ ёфтааст. Аз ҷумла, дар маводи яқум, ки дар таъба ба маълумоти Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти сарлавҳаи «Парвандаи ҷиноӣ нисбати 3 ширкате, ки тоҷиконро ба ғуломӣ сафарбар мекард» [5, 2017. – 26 сентябр] ба таъб расидааст, зикр шудааст, ки ҶДММ «Абдулкарим», «Ҷамол-2012» ва «Имкон-2015» ба таъмини муҳочирон бо кор машғул шуда, дар давраи солҳои 2016 ва нимаи аввали соли 2017 шаҳрвандон Асаналишоева Ш.С., Сирочова С.А., Келдиев Д.Г, Делаева Р.А. ва дигаронро ба Шохигарии Арабистони Саудӣ ба муҳочирати меҳнатӣ сафарбар намуда, фиреб додаанд.

Ҳамин тавр, агентии иттилоотии «Азия-Плюс» воқеаву рӯйдод ва ҳаводиси сиёсӣ иҷтимоӣ ва иқтисоливу фарҳангии марбут ба муносибату ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистону ШАС-ро ба таври нисбатан васеъ ва пурра инъикос намуда, ба ин васила, аз як тараф, хонандаи тоҷикро аз моҳияти ҳамкорӣ ва раванди тадбири ҷорабиниҳои судманд огоҳ намудааст, аз ҷониби дигар, дар оммавӣ

гардонидан ва тақвият бахшидани робитаҳои гуногунсамти ин ду кишвар сахм гузоштааст.

Б) Давлати Қатар дар сомонаи «Азия-Плюс». Мувофиқи омӯзиши ҳаводиси марбут ба Давлати Қатар дар агентии иттилоотии «Азия-Плюс» номи ин давлат тули солҳои 2014-2024 дар 434 мавод зикр шудааст. Сабаби зиёд зикр шудани номи Қатар дар он аст, ки солҳои охир бисёр чорабиниҳои варзишӣ ва чемпионатҳои минтақавию ҷаҳонӣ (аз ҷумла, Чемпионати ҷаҳон оид ба футбол-2022, Чемпионати Осиё оид ба футбол-2023) дар ин кишвари араб баргузор гардиданд. Ҳамчунин, дар маводи марбут ба вазъи Афғонистон ва ҳаракати Толибон, созиши оташбас миёни Ҳамос ва Исроил, номи Қатар ҳамчун давлати миёнарав ёдоварӣ шудааст.

Дар баробари ин, АИ «Азия-Плюс» ба раванди муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар ва воқеаву рӯйдодҳои давлати Қатар таваҷҷуҳ зоҳир намуда, аз ҷумла дар бахшҳои «Сиёсат» (58), «Ҷомеа» (73), «Иқтисод» (29), «Ҷаҳон» (71), «Тоҷикистон» (21), «Ҳокимият» (9), «Амният» (18), «Қонун ва тартибот» (5) ва «Осиёи Марказӣ» (4) ва «Варзиш» (146) мавод ба таъб расонидааст.

Маводи рубрикаи «Сиёсат»-ро, асосан, сафарҳои расмӣ ва кори Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Қатар (2017, 2024), сафарҳои корӣ ва расмии Амири давлати Қатар шайх Тамим ибни Ҳамад Оли Сонӣ (14-15 июни соли 2019, 8-9 июни соли 2023) ба Ҷумҳурии Тоҷикистон, сафари Раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Шукурҷон Зухуров чиҳати иштирок дар ҷаласаҳои 140-уми Ассамблеяи Иттиҳоди Байнипарламентӣ ба давлати Қатар [5, 2019. – 4 апрел], изҳороти Вазорати қорҳои хориҷии Тоҷикистонро роҷеъ ба қатъи муҳосираи дипломатии Қатар аз ҷониби кишварҳои Халиҷи Форс ва Миср [5, 2021. – 8 январ], эълони Миср, Баҳрайн ва АМА дар бораи қатъ намудани муносибатҳои дипломатӣ бо Қатар [5, 2017. – 23 июн] ва амсоли ин ташкил медиҳанд. Ин мавод ҷанбаҳои сиёсии ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар, инчунин мавқеи Тоҷикистонро оид ба масъалаҳои муҳими минтақавӣ инъикос мекунанд.

Яке аз сабабҳои бештар мавриди таваҷҷуҳи ВАО-и тоҷик, аз ҷумла, агентии «Азия-Плюс» қарор гирифтани Қатар, ин сармоягузорӣ намудани он дар сохтмони бузургтарин масҷиди Осиёи Миёна дар шаҳри Душанбе аст. Маводи ин мавзӯ

бештар таҳти рубрикаи «Чомеа» ба нашр расидааст. АИ «Азия-Плюс», дар маҷмӯъ, аз соли 2009 то ифтитоҳи расмӣ масҷиди калонтарини ҷомеи минтақа дар таъба ба сарчашмаҳои гуногун 18 (ҳаждаҳ) мавод ба нашр расонидааст, ки аз таваҷҷуҳи махсуси он шаҳодат медиҳад [5].

Мавзӯҳои дигаре, ки АИ «Азия-Плюс» дар баҳши «Чомеа» ба нашр расидааст, омодагии Қатар ҷиҳати қабули муҳочирони меҳнатии тоҷик ба ин кишвар, равобити фарҳангӣ ва маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Давлати Қатар аст. Ҷунонҷи, бори аввал баргузор шудани рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Давлати Қатар [5, 2018. – 19 ноябр], ба ҷоиҳои Амири Қатар (ҷоиҳои Шайх Ҳамад) сазовори мақоми аввал доништа шудаани Сарҳодими маркази «Синошиносӣ»-и Академияи илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои филология, профессор Саидрахмон Сулаймонӣ дар номинатсияи беҳтарин фаъолият дар соҳаи тарҷумонӣ ва фарҳангшиносӣ барои таълифи «Фарҳанги арабӣ-тоҷикӣ» [5, 2018. – 14 декабр], симои намоиши мӯди маҷмӯаи нахустини тарроҳи либос аз Арабистони Саудӣ – Нури Сулаймон шудани фотомодели тоҷик Карина Комил [5, 2020. – 21 декабр] ва амсоли ин. Дар ин матолиб тавсеаи табодули фарҳангӣ ва омӯзишӣ миёни Тоҷикистон ва Қатар ва ҳамчунин имконот барои мутахассисон ва фарҳангшиносони тоҷик дар ибтиқори байналмилалӣ таъкид шудааст.

Дар баҳши «Амният» 6 мавод нашр шудааст, ки аз ҷараёни ҳамкорӣҳои амнияти Тоҷикистону Қатар иттилоъ медиҳанд. Аз ҷумла, дар 3 мавод, ки дар таъба ба иттилои дафтари матбуоти ВКД-и Тоҷикистон таҳия шуда, аз вохӯриҳои Вазири корҳои дохилии Тоҷикистон Раҳимзода Рамазон Ҳамро бо сафири давлати Қатар дар Тоҷикистон Алӣ ибн Муборак ал-Муҳаннадӣ (24 январӣ 2014; 22 августи 2016) ва вазири корҳои дохилии Давлати Қатар Шайх Абдулло Насир ас-Сонӣ (2012) иттилоъ медиҳад. Мавзӯи мулоқотҳо ҳамкорӣҳо дар соҳаҳои мубориза бо ҷинояткорӣ, алайҳи экстремизму терроризм, муомилоти ғайриқонунии маводи муҳаддир ва дигар ҷиноятҳои муташаккилона будааст. Умуман, АИ «Азия-Плюс» ба самтҳои гуногуни муносибату ҳамкорӣҳои Тоҷикистон ва Қатар таваҷҷуҳ намуда, воқеиятҳои марбут ба онро ба таври нисбатан васеъ инъикос намудааст. Махсусан сафарҳои расмӣ мутақобилаи сарони кишварҳо ва имзои созишномаҳои ҳамкорӣ ва сармоягузорӣ аз он

шаҳодат медиҳанд, ки дар ҳолати иҷро шудани онҳо Қатар метавонад, ба яке аз шарикони рушд ва давлатҳои муҳими сармоягузор дар иқтисодиёти Тоҷикистон мубаддал гардад.

В) Амороти Муттаҳидаи Араб дар оинаи АИ «Азия-Плюс». Ҷараёни муносибату ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистон ва АМА низ аз таваҷҷуҳи АИ «Азия-Плюс» берун намонда бошад ҳам, дар муқоиса ба Арабистони Саудӣ ва Қатар матолиби марбут ба ин кишвари арабӣ камтар аст.

Дар маҷмӯъ, АИ «Азия-Плюс» тули солҳои 2014-2024 роҷеъ ба раванди муносибату ҳамкориҳои дучониба ва ҳаводису рӯйдодҳои АМА 255 мавод ба таъъ расонидааст. Аз ҷумла, дар бахшҳои «Сиёсат» (30), «Ҷомеа» (77), «Иқтисод» (25), «Ҷаҳон» (10), «Тоҷикистон» (8), «Ҳокимият» (5), «Амният» (5), «Қонун ва тартибот» (9), «Варзиш» (84) ва «Осиёи Марказӣ» (2).

Маводи бахши «Сиёсат»-ро сафарҳои расмӣ ва кории Президенти Тоҷикистон (солҳои 2016, 2023) ва вазири қорҳои хориҷӣ (2015 ва 2017) ба АМА ташкил медиҳад. Дар ин мавод таваҷҷуҳ ба ҳамкориҳои сиёсӣ ва дипломатии кишварҳо таъкид шудааст.

Дар бахши «Ҷомеа» нисбат ба дигар бахшҳо мавод зиёдтар аст. Ин ҷо баъзе аз маводро, аз қабилӣ «Ба ҳайати АМА табиат, мева ва... кӯрпачаҳои Тоҷикистон хуш омад» [5, 2018. – 8 май], «Дар «ЭКСПО-2020» дар Дубай гӯшаи Тоҷикистон боз шуд» [5, 2021. – 4 октябр], «Талаботи нав барои мусофирони Тоҷикистон, ки ба Дубай сафар мекунанд» [5, 2022. – 18 январ], «Ясмина Алидодова – тоҷикдухтаре, ки дар Дубай ҳакамони озмуни «XFactor»-ро ба ҳайрат овард» [5, 2023. – 14 ноябр] зикр менамоем. Маводи мазкур ҷанбаҳои фарҳангӣ, тиббӣ, сайёҳӣ ва меҳнатии ҳамкориҳои Тоҷикистону АМА-ро дар бар мегиранд.

Дар бахши «Иқтисод» 5 мавод расид, ки нисбатан муҳимтарини онҳо баргузоршавии се ҷаласаи Комиссияи муштарақ оид ба ҳамкориҳои тичоратӣ, иқтисодӣ ва техникӣ байни Тоҷикистон ва Амороти Муттаҳидаи Араб мебошад. АИ «Азия-Плюс» матолибро дар таъ ба маълумоти хадамоти матбуоти Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр кардааст.

Аз таҳлили мавод маълум шуд, ки дар ҷаласаҳои якум [5, 2014. – 14 май] ва дуюм [5, 2016. – 21 апрел] Комиссияи мазкур раёсати ҳайати Тоҷикистонро Қодири Қосим – раиси вақтинии Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба уҳда доштааст. Дар ҳамаи вохӯриҳо масъалаҳои марбут ба густариши ҳамкориҳои байни ду кишвар дар соҳаҳои тичорат ва иқтисодиёт, сармоягузорӣ, бонкдорӣ, энергетика, саноат, тандурустӣ, маориф ва илм, сайёҳӣ, фарҳанг ва нақлиёт мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Ҳамин тавр, сомонии АИ «Азия-Плюс» раванди муносибат ва ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, бахусус ШАС, Қатар ва АМА пайваستا ба мушоҳида гирифта, дар тақя ба манбаъҳои гуногун воқеаҳои муҳимму аҳамияти иҷтимоӣ доштара инъикос намудааст.

Воқеа ва рӯйдодҳои дар сомонии ин агентӣ интишоргардида, ба бахшҳои гуногун тасниф шудааст, ки аз як тараф қори хонандаро дар интиҳоби матолиб, аз ҷониби дигар, қори моро дар интиҳобу таҳлили мавод осон намуд. Матолиби марбут ба мавзӯи ин пажӯҳиш аз нигоҳи мавзӯи рангоранг буда, шуруъ аз ахбори расмӣ сиёсӣ то рӯйдодҳои фарҳангиву варзиширо фаро мегиранд. Ҳарчанд ағлаби маводи марбут ба ҳамкориву робитаҳои Тоҷикистон бо се кишвари араби Халиҷи Форс хусусияти хабарӣ доранд, аммо дар онҳо доир ба воқеаву ҳавадис иттилооти мушаххас дода шудааст, балки пасманзари мавзӯҳо ва масъалаҳои алоқаманд ба онҳо ба таври васеъ ташреҳу таҳлил шудааст. Ин усулро метавон аз вижагиҳои АИ «Азия-Плюс» дар инъикоси воқеиятҳои сиёсӣ иҷтимоӣ ва иқтисодиву фарҳангӣ номид, ки нисбат ба расонаҳои дигар бартарӣ дорад.

Вижагии дигари ин агентӣ дар инъикоси воқеиятҳои муҳими рӯз, аз ҷумла, рӯйдодҳо ва қазияҳои марбут ба робита ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар муносибат ба он аст. Ин муносибатро дар интиҳоби мавзӯ (воқеаву рӯйдод)-и муҳим, таҳлилу баррасиҳои бодалелу мунсифона, мавқеъгириҳои устувор ва натиҷагириҳои умедворкунанда нисбат дода метавонем. Ин ва амсоли ин ҷиҳатҳо моро дар саҳм доштани «Азия-Плюс» дар инъикоси раванди муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс, бахусус ШАС, Қатар ва АМА мутмаин месозад.

Фасли сеюми боби сеюм “Таҳлили таносубии маводи сомонаи “Pressa.tj” унвон дошта, таҳлили хусусиятҳои мавзуии масъалаи таҳқиқро фаро мегирад.

“Pressa.tj” – расонаи иттилоотии нашрияти ҳафтаномаи «Тоҷикистон» марбут ба Медиа-холдинги «Оила» буда, аз соли 2008 инҷониб бо ду забон – тоҷикӣ ва русӣ фаъолият менамояд. Мавзуҳои асосии ин расонаи иттилоотиро шарҳу тавзеҳ ва таҳлили воқеа ва масоили мубрам сиёсӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, иҷтимоӣ дар Тоҷикистон ва ҷаҳон ташкил медиҳад. Ин сомона дар фазои иттилоотии Тоҷикистон мавқеи намоён дорад.

Таносуби маводҳои «Пресса.тj» ба таври мутавозин байни бахшҳои мухталифи иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ тақсим шудааст. Ин расона на танҳо ҳамчун як манбаи иттилоотӣ, балки ҳамчун воситаи таҳлили воқеаҳои муҳимми дохиливу байналмилалӣ низ фаъолият менамояд.

Сомонаи “Pressa.tj” низ мисли расонаҳои дигар, хосса АМИТ «Ховар» ва «Азия-Плюс» ба раванди муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо КАХФ ва воқеиятҳои муҳимми ҳаёти сиёсӣ ва иҷтимоии кишварҳои араб таваҷҷуҳ зоҳир менамояд. Маводи бахшҳои «Сиёсат», «Тоҷикистон», «Ҷаҳон», «Фарҳанг», «Иқтисод», «Иҷтимоӣ» ва «Варзиш»-и ин сомона бардошти моро тақвият мебахшад. Дар муқоиса ба АМИТ «Ховар» ва «Азия-Плюс» дар ин сомона бахшҳои «Тоҷикистон» ва «Варзиш» фаъолтар аст.

А) Муносибатҳои Тоҷикистону ШАС дар «Pressa.tj». Мавриди зикр аст, ки дар таърихи равобитаи байналмилалӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қиблаи кишварҳои Шарқи Наздик Шоҳигарии Арабистони Саудӣ (ШАС) аз нахустин кишваре аст, ки барои рушду пешрафти Тоҷикистон ҳанӯз дар солҳои душвори соҳибистиклолӣ саҳми арзанда гузошта, ҳамвора дар ҳамоишҳо ва конфронсҳои байналмилалӣ, ҳам дар меҳвари СҲИ ва ҳам СММ ташаббус ва иқдомҳои Тоҷикистонро пуштибонӣ намудааст. Ин аст, ки сомонаи “Pressa.tj” ба ҷараёни муносибатҳои Тоҷикистону ШАС бештар таваҷҷуҳ зоҳир кардааст.

Дар баҳши «Сиёсат» чун расонаҳои дигар ҷараёни сафарҳои расмӣ ва кори Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ШАС [6, 2023. – 17-18 июл], мулоқоти Эмомалӣ Раҳмон бо Вазири сармоягузори Арабистони Саудӣ [6, 2024. – 11 ноябр],

Шукурчон Зухуров ба Шоҳигарии Арабистони Саудӣ меравад [6, 2017. – 20 январ], бозиди намояндагони олимақоми ШАС аз Тоҷикистон, аз қабili муовини вазири корҳои хориҷӣ, вазири корҳои дохилӣ (2018), вазири варзиш (2020), Прокурори генералӣ, раиси Маҷлиси Шуро, директори Маркази имдод ва кумакҳои башардӯстонаи шоҳ Салмон ва мулоқоту вохӯриҳои мутақобилаи сафирону воломақомони ҷонибҳо ва амсоли ин инъикос шудааст.

Баҳши дигари ахбори сиёсии сомонӣ «Pressa.tj»-ро ҳодисаҳои таъкил медиҳанд, ки бевосита ба ҳамкорӣҳои амалии Тоҷикистону ШАС марбут мебошанд. Чунончи, сомона 2-юми феввали 2024 дар таъя ба Сафорати ШАС дар Тоҷикистон хабар додааст, ки ҳайати Фонди рушди Саудӣ ба Тоҷикистон омад. Тибқи иттилои манбаъ ҳадаф аз ин сафар роҳандозии оғози арзёбии лоиҳаи роҳи Кӯлоб ҷиҳати омӯзиши имконияти маблағгузории он дар ҳаҷми 32 млн. доллар мебошад. Ҳамчунин, тавзеҳ шудааст, ки ҳайат бо ҷараёни корҳо дар лоиҳаи Кӯлоб-Қалъаи Хумб, ки барои иҷрои он Фонди мазкур бо маблағи 30 млн. доллар саҳмгузор аст, шинос шуд.

Яке аз бахшҳои ҷолиби сомонӣ «Pressa.tj» «Фарҳанг» мебошад. Аз ҷумла, матлаби ««Қалъаи тоҷик» дар Макка» [6, 2018. – 5 март]-ро метавон аз намунаи воқеаҳои ҷолиб маҳсуб донист. Дар ин матлаб омада, ки «бо ташаббуси соҳибкори тоҷик Абдураззоқ Саидов дар шаҳри Маккаи Саудӣ маркази фарҳангиву хизматрасонӣ (тарабхона) бо номи «Қалъаи тоҷик» ифтитоҳ ёфт». Мувофиқи иттилои сомона ин марказ бо сабқу усули меъморӣи тоҷикӣ бо истифода аз нақшу нигор ва усули қандакорӣи тоҷикона бунёд шуда, ба сокинони шаҳри Макка ва зоирон аз кишварҳои гуногуни дунё таомҳои тоҷикиро пешкаш мекунад. Дар он то 60 нафар ҳамватанони тоҷик ба кор таъмин гардиданд. Дар ифтитоҳ сафири Тоҷикистон дар Арабистони Саудӣ Заробиддин Қосимӣ низ иштирок кардааст.

Дар баҳши «Иқтисод» низ кам бошад ҳам, мавод ба мушоҳида расид. «Тармиму навсозӣ шудани мактабҳои Тоҷикистон аз ҷониби Арабистони Саудӣ» [6, 2017. – 21 май], «Тоҷикистон ва Арабистони Саудӣ татбиқи лоиҳаҳои муштаракро таҳия хоҳанд кард [6, 2022. – 20 апрел] аз намунаи матолибе ин бахш мебошанд.

Баҳши «Ҷаҳон»-и сомона низ аз нигоҳи теъдоди мавод ҷашмрас аст. Маводи ин баҳш ҳаводису воқеаҳои ҳаёти сиёсӣ ва иҷтимоии кишварҳои араб, аз ҷумла ШАС-ро фаро гирифта, дар тақя ба ахбори оҷонсиҳои иттилоотии хориҷӣ таҳия гардидааст.

Мавзӯҳои дигаре, ки аз ҳамкориҳои гуногунсанти Тоҷикистон ва ШАС дарак медиҳанд, масъалаҳои иҷтимоӣ (фарҳанг, маориф, тандурустӣ, ҳаҷ) мебошанд, ки дар баҳши «Иҷтимоӣ» мунъақис гардидаанд. Ҷунончи: «Арабистони Саудӣ соли нави мелодиро ҷашн мегирад» [6, 2019. – 26 декабр], «Арабистони Саудӣ ба 600 ятими тоҷик ҳар моҳ 100 \$. медиҳад. Ин пулро кӣ мегирад?» [6, 2022. – 10 апрел], «Парвозҳои нави «Сомон Эйр» ба Маскав ва Арабистони Саудӣ» [6, 2023. – 9 август] ва ғайра аз ҷумлаи маводе мебошанд, ки дар ин баҳш ба таъъ расидаанд.

Дар маҷмуъ, «Pressa.tj» доир ба муносибатҳои дипломатии Тоҷикистону ШАС, татбиқи лоиҳаҳои хурду бузурги муштарақ дар санти мубориза бо тағйирёбии иқлим, норасоии оби ошомиданӣ, бунёди муассисаҳои таълимӣ дар шаҳру навоҳии Тоҷикистон, роҳҳо ва иншооти саноативу дорой аҳаммияти иҷтимоидошта, кумақҳои башардӯстонаи Маркази шоҳ Салмон таваҷҷуҳ кардааст, ки аз як тараф, нақши боризи ШАС дар рушд ва таҳкими равобити ҳасанай ду кишвар, аз ҷониби дигар, аз саҳми «Pressa.tj» дар оммавикунонии раванди ҳамкориҳои Тоҷикистону ШАС шаҳодат медиҳад.

Б) Инъикоси муносибат ва ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давлати Қатар. Маводи марбут ба ин мавзӯ дар муқоиса бо ШАС дар сомонии «Pressa.tj» нисбатан камтар буда, асосан дар баҳшҳои «Сиёсат», «Иқтисод» ва «Тоҷикистон» ҷой дода шудааст.

Маводи баҳши «Сиёсат»-ро сафарҳои расмӣ мутақобилаи Президенти Тоҷикистон ва Амири Қатар, имзои санадҳои нави ҳамкорӣ байни Тоҷикистон ва Қатар, Пешниҳоди Эмомалӣ Раҳмон ба шайх Файсал Ибн Сонӣ Оли Сонӣ дар Қатар ҷиҳати иштироки ҷониби Қатар дар татбиқи чанде аз тарҳҳои афзалиятнок ба манфиати ҳар ду ҷониб ва ҳамкориҳои минбаъда» [6, 2024. – 22 январ], сафари давлатии амири Қатар ба Тоҷикистон [6, 2023. – 8-9 июн] ва амсоли ин ташкил медиҳад.

Дар баҳши «Иқтисод» матнҳои «Бонки Марказии Қатар ба мо кумак мекунад» [6, 2017. – 2 ноябр], «Анҷуману нишастҳои соҳибкорон дар Тоҷикистону Қатар танзим мешаванд» [6, 2023. – 24 январ], «Баррасии ҳамкориҳои иқтисодӣ, тиҷоратӣ ва техникӣ бо Тоҷикистон дар Қатар» [6, 2023. – 25 июл], «Қатар дар Душанбе шаҳраки нав месозад» [6, 2024. – 22 январ] ва амсоли ин нашр гардидааст, ки аз ҳамкориҳои иқтисодии Тоҷикистону Қатар дарак медиҳанд.

Масъалаи дигар омодагии Қатар ҷиҳати қабули муҳоҷирони кории тоҷик ба ин кишвар мебошад. Чунончи, дар матлаби «Акнун ба Қатар ба муҳоҷират меравем» [6, 2017. – 19 октябр] ба мувофиқа расидани ҷонибҳои Тоҷикистон ва Қатар дар масъалаи интиқоли шаҳрвандони Тоҷикистон барои кор ба ин кишвари араб мавриди инъикос қарор гирифтааст.

Матолиби баҳши «Тоҷикистон» аз нигоҳи мундариҷа гуногун буда, ҳам аз баргузориҳои Чемпионати ҷаҳон оид ба футбол дар Қатар (2022), ҳам аз бидуни раводид дар Тоҷикистон 30 рӯз мондани шаҳрвандони Қатар [6, 2024. – 23 январ], ҳам дар бораи мулоқоти Прокурори генералии Тоҷикистон Юсуф Раҳмон ва Прокурори генералии Қатар Исса бин Саад ал-Ќуфарӣ ан-Нуаймӣ [6, 2024. – 20 феврал] ва амсоли инҳо иттилоот дода шудааст.

Аз омӯзиш ва баррасии маводи ин сомона бармеояд, ки аз масъалаҳои нисбатан муҳим дар робита бо кишварҳои араб, аз ҷумла давлати Қатар ҳамкориҳои иқтисодӣ будааст, ки муҳтавои онро ба имзо расонидани созишномаҳо дар соҳаи бонк, бунёди иншоотҳо, сармоягузориҳо ба иқтисодиёти Тоҷикистон, кумакпулиҳо ва амсоли ин ташкил медиҳанд.

В) Амороти Муттаҳидаи Араб (АМА) дар концепсияи сиёсати хориҷии Тоҷикистон мавқеи хос дорад. Аз ин рӯ, сомонаи «Pressa.tj» ба воқеаҳои гуногуни ин кишвар низ таваҷҷуҳ карда, ҷараён ва раванди муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистону АМА-ро дар бахшҳои «Сиёсат», «Тоҷикистон» ва «Иқтисод» инъикос намудааст.

Дар баҳши «Сиёсат» воқеаҳои расмӣ доир ба ҳузур пазируфтани Вазири энергетикаи Амороти Муттаҳидаи Араб Сухайл ал-Мазруӣ [6, 2016. – 21 октябр] ва Вазири савдои АМА Султон бин Саид ал-Мансурӣ [6, 2017. – 16 октябр] аз ҷониби

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, сафари кории Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва ҳамроҳонашон – Вазири корҳои хориҷӣ, ёрдамчии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба робитаҳои хориҷӣ, вазирони энергетика ва захираҳои об, тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли, кишоварзӣ, саноат ва технологияҳои нав ва дигар шахсони расмӣ ба АМА барои ширкат дар конфронси СММ оид ба тағйирёбии иқлим [6, 2023. – 30 ноябр], тақдими даъватномаи расмӣ Президенти АМА Шайх Муҳаммад ибни Зоид Оли Наҳёнро ба унвони Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон чиҳати иштирок дар Нишасти 28-уми СММ оид ба тағйирёбии иқлим (COP-28), ки аз 30-юми ноябр то 12-уми декабри соли 2023 дар шаҳри Дубай баргузор хоҳад шуд, аз ҷониби ал-Ариқӣ [6, 2023. – 27 июл] ва амсоли ин инъикосу баррасӣ шудааст.

Дар баҳши «Тоҷикистон» низ ба матлабҳои дучор мешавем, ки ба воқеа ва рӯйдодҳои сиёсӣ рабт доранд. Чунончи, барқияи тасляти Президент Эмомалӣ Раҳмон ба Президенти АМА Шайх Муҳаммад бин Зоид Оли Наҳён дар робита ба даргузашти бародараш Шайх Саид бин Зоид Оли Наҳён [6, 2023. – 31 июл] ё иштироки Намояндаи доимии Тоҷикистон дар СММ Ҷонибек Ҳикмат дар нишасти навбатии «Гурӯҳи дӯстони об», ки дар қароргоҳи СММ доир гардидааст. Дар маводи ахир суҳан дар бораи суҳанронии Намояндаи Тоҷикистон доир ба омодагӣ ба Конфронси сеюми байналмилалӣ сатҳи баланд оид ба Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028» (Душанбе, моҳи июни соли 2024) меравад.

Яке аз мавзӯҳои муҳим ва қобили мулоҳиза робитаҳои иқтисодӣ аст. Сомонаи «Pressa.tj» маводи марбут ба ин самти ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Аморотро дар баҳши «Иқтисод» ҷой медиҳад. Маводҳои «Тоҷикистон ва АМА ҳамкориҳои иқтисодии худро рушд мебахшанд» [6, 2017. – 14 декабр], «Тоҷикистон соҳиби корхонаи мошинҳои ҳарбӣ шуд» [6, 2023. – 24 май] аз ҷумлаи нигоштаҳои мебошанд, ки дар расонаҳои дигари мавриди ин пажӯҳиш ба назар нарасид.

Умуман, «Pressa.tj», ки сомонаи интернетии ҳафтаномаи «Тоҷикистон» аст, воқеаҳои алоқаманд ба муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои гуногунсамтаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, бахусус ШАС, АМА ва Қатарро

пайгирӣ намуда, то қадри имкон хонандагони худро аз вазъ ва ҳолати муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араб ошно намудааст.

Боби чорум – “Вижагиҳои жанрии маводи ВАО марбут ба муносибатҳои дугарафаи Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс” аз ду фасл таркиб ёфта, масъалаи тарзи инъикоси мавзуи мавриди таҳқиқро дар қолаби жанрҳои публитсистӣ фаро мегирад.

Дар фасли аввали ин боб – “Инъикоси ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс дар қолаби жанрҳои хабарӣ” масъалаи шеваи инъикоси воқеиятҳои марбут ба муносибатҳои Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс дар расонаҳои хабарӣ баррасӣ гардидааст.

Муайян намудани хусусиятҳои сохторӣ ва жанрии воқеиятҳои марбут ба ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс аз чанд ҷиҳат муҳим аст. Аввалан, маводи ифодакунандаи ҳамкориҳои байни кишварҳо дар шаклу сохтори журналистӣ муайян мегардад. Баъдан, қорбурди имкониятҳои жанрӣ, бахусус, жанрҳои ахборӣ дар воситаҳои ахбори оммаи кишварҳои мавриди таҳқиқ равшан мешавад. Солисан, вижагиҳои умумӣ ва хосаи расонаҳои алоҳида дар бозтоби хабарии воқеаҳои марбут ба ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс мушаххас мегардад.

1. Хабар. Аз таҳлили хабарҳои Агентии иттилоотии Саудӣ (وكالة الأنباء السعودية), Агентии иттилоотии Қатар (وكالة الأنباء القطرية) ва Агентии иттилоотии Аморот (وكالة انباء الامارات) ба чунин натиҷа расидем, ки пеш аз ҳама, аносири муҳимми хабарӣ матолиби ин агентӣҳоро ба шакл даровардаанд.

Хабарҳои агентӣҳои мазкур доир ба воқеаҳои рӯйдодҳои марбут ба Тоҷикистон, асосан, зери рубрикаҳои “Сиёсӣ” (سياسي), “Иқтисодӣ” (اقتصادي), “Иҷтимоӣ” (اجتماعي), “Фарҳангӣ” (ثقافي), “Варзишӣ” (رياضي) ва “Умумӣ” (عام) интишор гардидаанд.

Хабарҳои зери рубрикаҳои ғавқулзикр бо вучуди рангорангии предмети инъикос ва замону макони мутафарриқ, аз нигоҳи сохт ва усули таҳия вижагиҳои умумӣ доранд. Аз ин лиҳоз хабарҳои мавриди интихобро метавон ба ду навъ ҷудо кард:

А) Хабарҳое, ки иттилоот дар шакли матн мустақил ва бидуни сарлавҳа ироа шудааст.

Б) Хабарҳое, ки дар таҳияи онҳо аз усули анъанавии хабарнигории агентҳои хабарӣ истифода шуда, воқеаи мунъақисгардида хусусияти расмӣ дорад. Дар ин навъи хабарҳо тарзи маъмулии хабарнависӣ риоя шуда, мавҷудияти сарлавҳа, зикри макони рух додани воқеа ва ташреҳи он мустақилият ва пуррагии матн хабарро таъмин намудааст.

Хусусияти хабарҳои агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс дар он аст, ки дар аксарияти хабарҳо манбаи хабар ва номи муаллиф зикр нашудааст. Рӯзноманигорон ба ин талаботи хабарнависӣ камтар таваҷҷуҳ кардаанд. Ба назари мо, таваҷҷуҳ намудан ба манобеи хабар ва зикри он дар матн, аз як тараф, масъулияти саҳеҳии иттилоотро ба дӯши манобеъ мегузорад, аз ҷониби дигар, таъсирнокӣ ва боэътимоднокии факту арқоми дар хабар истифодашударо баланд мебардорад.

Табиист, ки ин ё он жанр дар баробари қолаби муайян ва мушаххас доштан ҳамеша дар таҳаввул аст. Яъне, он тағйир меёбад, ғанӣ мегардад, вобаста ба марҳилаҳои инкишофи журналистикаи амалӣ, аз ҷумла ВАО кам ё зиёд мешавад. Ин қонуният дар муқоиса ба ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс дар фаъолияти рӯзноманигорони тоҷик бештар ба назар мерасад.

Аксарияти хабарҳои агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс (АИКАХФ) воқеаву рӯйдодҳои сиёсиро фаро гирифтаанд, ки аз муносибат ва ҳамкориҳои дучонибаи Тоҷикистон бо онҳо дарак медиҳанд. Албатта, миёни воқеиятҳои бозгӯкунандаи ҳамкориҳои миёни кишварҳо рӯйдодҳои фарҳангӣ низ кам бошад ҳам, ба мушоҳида мерасад.

АИКАХФ ва Тоҷикистон дар таҳияи хабар, асосан, аз усули анъанавӣ истифода намоянд ҳам, баъзан матнҳое ба назар мерасанд, ки бо шеваи нигориши ҳарами ворона навишта шудаанд. Аз ҷумла, дар чунин хабарҳо факти асосӣ ва ҷолиб дар қисмати аввали матн дар шакли лид ҷой дода шудааст, ки аз аносири сабки ҳарами ворона мебошад.

Омӯзиш ва шиносоии маводи АИКАХФ нишон медиҳад, ки наздик ба 90 %-и матолиби марбут ба муносибат ва ҳамкориҳои байни кишварҳо дар шакли хабар таҳия

шудааст. Ин ба он маъно аст, ки агентҳои иттилоотии мазкур ба жанри хабар бештар таваҷҷуҳ намудаанд, ҳарчанд ки ахбори онҳо баъзан аз аносири ривоят бархӯрдоранд. Агар истифода аз сабки ҳарами ворунаро дар танзими иттилоот ҳамчун сабки муносиб дар рӯзноманигории ҳирфай бипазирем, метавон гуфт, ки ВАО, бахусус, агентҳои иттилоотии Тоҷикистон аз ин ҷиҳат бартарӣ доранд. Аксарияти хабарҳои марбут ба воқеиятҳои ифодакунандаи муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс, ки дар ВАО-и Тоҷикистон ба таъъ расидаанд, дар сабки ҳарами ворун таҳия шудаанд. Ағлаби воқеаҳои хабарсоз ба унсури хабарии кӣ? иртибот доранд. Аносири хабарсози чӣ?, чӣ гуна?, чӣ тавр? нисбатан камтар аст. Хабарҳое, ки дар онҳо унсури хабарии кӣ? бартарӣ дорад, аслан, нақли бавосита мебошанд, ки ағлаб аз забони ашхоси давлатӣ гирифта шудаанд. Дар сарлавҳаи аксари хабарҳое, ки дастраси мо гардид, ин арзиш марбут шудааст ба «ашхоси ҳақиқӣ ё ҳуқуқӣ, ки ба хоҳири фаъолиятҳоиашон дар ҷомеа шинохта» шудаанд. Дар замина ба номи онҳое истинод шудааст, ки дар мақомоти баландпоя фаъолият намуда, шуҳрат ва эътибори мусбат доранд. Дар ин маврид аксаран хабарнигорон ба воқеаҳои марбут ба фаъолияти шахсиятҳои расмӣ таъя намудаанд, ки корҳо ё ҳадамоташон ифодагари мақом ва манзалаташон аст.

2. Ҳисобот. Дар АИКАХФ ва ҳамчунин, воқеаҳои ахбори оммаи тоҷик дар контексти қолабҳои жанрие, ки дар онҳо воқеиятҳои марбут ба муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс инъикос ёфтаанд, ба матнҳое дучор мешавем, ки аз нигоҳи шаклу сохтор ба талаботи жанри ҳисобот ҷавобгӯ мебошанд.

Матнҳои «Шоҳигарӣ ва Тоҷикистон дар дидоре ҳамкориҳои дучонибаро дар соҳаҳои умури исломӣ баррасӣ мекунад» [138], «Муҳаммад бин Зоид ва Президенти Тоҷикистон: ҷолишҳои зиёд ба суботи минтақа таҳдид мекунад» [132], «Кумитаи машваратии консулгари Амороти Муттаҳидаи Араб ва Тоҷикистон нахустин ҷаласаи худро баргузор мекунад» [135], «Вай бо вазири хориҷии Тоҷикистон дидор ва аз масҷиди ҳазрати Имом ва Қасри фарҳанги Наврӯз дидан кард» [134] ва амсоли ин дар қолаби жанри ҳисобот шакл гирифтаанд.

Таҳлили муқоисавӣ нишон медиҳад, дар матнҳои расонаҳои иттилоотии кишварҳои араби Ҳаличи Форс аносири жанрӣ, аз ҷумла, жанрҳои хабарӣ як навъ хусусияти гибридӣ касб намудаанд. Аз ҷумла, дар ҳисоботҳое, ки дар агентҳои иттилоотии кишварҳои ғавқулзикр нашр гардидаанд, ҳам хусусияти хабар (дар бораи воқеа иттилоот додан), ҳам вижагии ҳисобот (дар бораи ҷаласа, вохӯрӣ ва ё ҳамоши маълумот додан), ҳам аносири нигоиши ахбориро мушоҳида мекунем. Баъзан дар ҳисоботҳо фактҳое таҷассум ёфтаанд, ки «барои равшан намудани симои як воқеа ё рӯйдод» истифода шудаанд. Бо вучуди ин, дар чунин нигоштаҳо факт дар ҷойи аввал қарор дорад. Ба далели фикр мурочиат мекунем ба матни «Муҳаммад бин Рашид ва Президенти Тоҷикистон тақвияти равобити дӯчонибаро баррасӣ мекунанд».

Сархати аввали ин матн аз нигоҳи жанрӣ хабар аст, ки аз ба ҳузур пазируфтани Эмомалӣ Раҳмон – Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби Шайх Муҳаммад бинни Рашид ал-Мактум, ноиби президент ва сарвазир Амроти Муттаҳидаи Араб ва ҳокими Дубай дар Қасри Забил хабар медиҳад.

Сархатҳои дуҷум сеюм ба аносир ва талаботи хабари васеъ рабт мегиранд, ки дар онҳо мазмуни гуфтугӯи тулонӣ ташреҳ ёфтааст. Баъдан суҳанронҳои ҷонибҳо мазмунан баён гардида, бо самари чунин мулоқот тақони тоза пайдо кардани муносибатҳои дӯстии ду ҷониб, ба зинаҳои баланди ҳамкориҳо, баҳусус, дар соҳаҳои иқтисодӣ, фарҳангӣ, сайёҳӣ ва амниятӣ таъкид гардидааст.

Дар сархати чаҳорум, суҳанронии Эмомалӣ Раҳмон ташреҳ ёфта, аз ба имзо расидани 12 созишнома, даъвати расмӣ кардани Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз Шайх Муҳаммад бин Рашид ал-Мактум ноиби Президент ва сарвазир Амроти Муттаҳидаи Араб ва ҳокими Дубай ба Душанбе иттилоъ мегирем.

Дар сархатҳои панҷум, шашум ва ҳафтум ҷараёни ба имзо расидани як қатор созишномаҳо ва ёддоштҳои ҳусни тафохум шарҳ ёфтааст.

Дар сархати охир изҳори умедвории Муовини Президент, Сарвазир ва ҳокими Дубай ва Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз таъбиқи созишномаҳо дар роҳи дӯстӣ ва ҳамкории созандаи ду ҷониб инъикос гардидааст [131].

Ҳамин тавр, АИКАХФ ва ҳамчунин, АМИТ “Ховар” дар инъикоси рӯйдодҳои ифодакунандаи муносибатҳои Тоҷикистон ба кишварҳои араб аз аносири жанри ҳисобот низ истифода намудаанд.

3. Мусоҳиба. Жанри дигари хабарие, ки агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс ва Тоҷикистон дар инъикоси раванди муносибатҳои кишварҳо истифода намудаанд, мусоҳиба аст.

Рафти таҳқиқи мавзӯи диссертатсия нишон дод, ки нисбатан кам бошад ҳам, агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс аз жанри мусоҳиба низ кор гирифтаанд. Мусоҳибаҳои расонаҳои иттилоотии ин кишварҳо, асосан, бо сарварони кишварҳо, бахусус, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон сурат гирифтааст. Аз ҷумла, дар рӯзномаҳои «Ал-мисри-л-явма»-и Миср (31 августи 2009), «Аш-Шарқ Ал-Авсаг»-и Саудӣ (4 январи 2016), «Аш-Шарқ»-и Қатар (6 январи 2021) ва АИҚ (9 июни 2023), шабакаҳои «Ал-Ҷазира»-и Қатар (21 майи 2007; 4 октябр 2019), «Евронюс» (арабӣ) – (30 март 2012) аз намунаи мусоҳибаҳои мебошанд, ки дар онҳо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун мусоҳиб интихоб шудааст.

Аз мутолиа ва омӯзиши ин ва дигар мусоҳибаҳои агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс маълум гардид, ки ағлаби онҳо дар навъи “мусоҳиба-диалог” шакл гирифта, моҳият ва мазмун саволҳо ба густариши робитаҳои Тоҷикистон бо мамлакатҳои арабӣ, талошҳои Тоҷикистон ҷиҳати ҳалли қазияҳои минтақа (махсусан Афғонистон), муносибати Тоҷикистон бо давлатҳои ҷаҳон (махсусан Россия, Амрико, Эрон, кишварҳои арабӣ) иртибот доранд. Аз таҳлили муқоисавии мазмун мусоҳибаҳо бармеояд, ки рӯзноманигорон ва агентҳои иттилоотии араб бештар ба вазъ ва дурнамои ҳолати Афғонистон таваҷҷуҳ доштаанд.

Дар рафти мусоҳиба баъзан хабарнигорон аз доираи гуфтугӯ баромада, кӯшиш намудаанд, ки фикри худро таҳмил намоянд. Таҳмил намудани назари худ дар фаъолияти рӯзноманигорӣ мамнуъ набошад ҳам, ба жанрҳои хабарӣ хос нест. Дар жанрҳои таҳлилӣ, бахусус дар жанри суҳбат, ки шаклан ба мусоҳибаи диалог монанд аст, тарафҳо метавонанд фикри ҳамдигарро таҳмил кунанд. Мухбири рӯзномаи “Ар-Риёз” дар саволи худ Тоҷикистонро ҳамчун “кишвари исломӣ” (إن الرئيس، فخامة ...)

بلد طاجيكستان) - اسلامي) муаррифӣ мекунад, ки аз ноогоҳӣ ва ё амали қасдонаи ӯ дарак медиҳад. Яъне, аниқтараш ин ки хабарнигори араб Тоҷикистонро ҳамчун кишвари исломӣ дидан меоҳад. Президенти Тоҷикистон ин иштибоҳи мухбирро бидуни ҳеҷ эҳсос ва норизоӣ гӯш карда, ислоҳ нанамуда, балки орому самимӣ ҳақиқати ҳолро фаҳмонидааст. “Ҷумҳурии Тоҷикистон кишвари демократӣ аст ва қонун дар он ҳукмрон аст. ... Зиёда аз 90 %-и сокинонаш мусулмонанд ва мо давоми истиқлолияти миллий тавонистем, ки муносибатҳои хуби сиёсӣ бо ҳамаи давлатҳои исломӣ, аз ҷумла, бо ШАС барқарор кунем” [124].

Мавриди зикр аст, ки силсилаи мусоҳибаҳо бо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки ҳинни сафарҳои гуногун аз ҷониби хабарнигорони араб сурат гирифтааст, дар ВАО-и тоҷик, бахусус АМИТ «Ховар» бозчоп гардидааст. Дар бознашри матолиб, бо вучуди андаке таҳрирҳои вижагӣҳои жанрии мусоҳиба, ки аз қонунмандии шаклии он бармеояд, риоя шудааст.

Бартарии силсилаи мусоҳибаи бо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таҳиянамудаи хабарнигорони ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс дар ҳамин аст, ки мусоҳиб ҳамчун ходими давлатӣ, сиёсатдону қоршинос ба саволҳои посух дода, вазъияти Тоҷикистон ва минтақаро хуб таҳлил карда, муносибатҳои дӯстонаи кишварҳоро арзёбӣ намуда, роҳҳои баромадан аз вазъияти бӯхрониро бо таҳлилҳои фароҳ, боасос ва мантиқӣ нишон додааст. Муносибати мусоҳиб ба воқеаҳо ва масъалаҳое, ки хабарнигорони араб фаҳмидани шудаанд, ҳолисона ва ҳақиқатнигорона аст.

4. Репортаж. Репортаж дар агентҳои даврии кишварҳои араби Халиҷи Форс кам бошад ҳам, ба мушоҳида мерасад. Аз ҷумла, дар матнҳои «Павилони Тоҷикистон: ақиқ, ҳунариҳои дастӣ ва асбобҳои торӣ» [136], «Ар-Рабаи дар Тоҷикистон Маркази ҷумҳуриявии таълимии ҳолатҳои фавқулодари ифтидох кард» [137], «Тоҷикистон меҳмонони ЭКСПО 2020-ро бо сарватҳои табиӣ, захираҳои обӣ ва ҳунариҳои суннатии худ мафтун мекунад» [142] унсурҳои жанри репортаж бартарӣ дорад. Вижагии ҳоси ин ва амсоли ин матнҳо дар он аст, ки нигорандагонанашон воқеаҳоро на якранг, балки ҷузъиёти онро батафсил тасвир намудаанд. Аз тарафи дигар, дар маркази ҷунин матнҳо воқеаҳои қарор доранд, ки серпахно буда, амал ва ҳаракатро ифода мекунанд.

Чунончи, дар матни «Павилони Тоҷикистон: ақиқ, хунарҳои дастӣ ва асбобҳои торӣ» намоишгоҳи мероси миллии тоҷикон, ки дар минтақаи Ал-Ватба, дар пойтахти Абу-Забӣ баргузор гардидаст, ба хонандаи араб муаррифӣ шудааст. Нигоранда паҳлуи тозаии ҳодисаи барои хонанда маълумро ба назар менамоёнад. Ӯ на танҳо дар бораи як ҳодисаи маъмулӣ хабар додааст, балки моҳият ва арзиши онро бо суҳан ва тасвир бармало сохтааст.

Аз таҳқиқи маводи агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс ҳулоса кардан мумкин аст, ки хабарнигорон дар инъикос ва шарҳу тафсири воқеиёти марбут ба муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои араб аз имконот ва аносири жанрҳои ахбории публитсистика ба таври васеъ истифода кардаанд. Бахусус, дар солҳои охир, вобаста ба авзои замон (ҷаҳон) истифодаи жанрҳои ахборӣ зиёд гардида, ба мақоми аввал баромаданд. Ҷараёни ҳаводиси ғурӯаҳои зиндагӣ ва ҳаёти иттилоотӣ, ки масъулини агентӣ ва муҳаррирони нашрияҳо водор намудааст, қисми бештари саҳифаҳои нашрияҳо бо маводи иттилоотӣ пур кунанд.

Ҳарчанд дар инъикоси предмети таҳқиқи қисми диссертатсионии мо аз жанрҳои маъмулии ахборӣ: хабар, ҳисобот, мусоҳиба ва репортаж истифода шудааст, аммо таносубан жанрҳои хабар ва ҳисобот бартарӣ доранд. Хабарҳо аз нигоҳи сохт гуногун: расмӣ, кӯтоҳ ва васеъ буда, мундариҷаашон баъзан аз доираи факти мушаххас берун аст. Баъзан сафари ин ё он намоёндаи расмӣ Тоҷикистон ба ин ё он кишвари араби Халиҷи Форс, аз оғоз то интиҳо, ба таври умумӣ дар як хабар ҷой дода шудааст.

Омӯзиш ва таҳлили намунаи матнҳои хабарӣ нишон медиҳад, ки қолабҳои жанрӣ дар ВАО-и кишварҳои гуногун, новобаста ба сохти иҷтимоӣ ва давлатдорашон, ҳамгун будааст. Ин ҳолат аз он далелат мекунад, ки шинохт ва маърифати назариявии жанрҳои публитсистика аз як сарчашма маншаъ мегирад.

Ҳасли дуҷуми боби қорум, ки “Қорбурди жанрҳои таҳлилӣ дар инъикоси муносибатҳои дуҷонибаи кишварҳо” ном дорад, хусусиятҳои жанрии матолиби марбут ба мавзӯро фаро мегирад.

Аз ғуруҳи жанрҳои таҳлилӣ, ки рӯзноманигорон дар инъикос ва баррасии воқеият ва масъалаҳои марбут ба муносибатҳои дуҷонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс бештар истифода намудаанд, мақола, нигориш ва

табсираро метавон ном бурд. Миёни жанрҳои публитсистика ин жанрҳо бештар имконияти инъикос ва баррасӣ намудани воқеаҳои байналхалқиро доранд.

1. Мақола. Дар ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс инъикос ва баррасии муносибатҳои дучонибаи кишварҳо, асосан дар навъи мақолаҳои умумитаҳқиқӣ ва амалӣ-таҳлилӣ сураат гирифтааст. Дар чунин мақолаҳо воқеият ва таҳлили он дар таҷрибаи муаллиф аз унсури асосии сохтори жанри мақолаҳо будааст.

Мавзӯ ва мундариҷаи маводҳои таҳлилӣ дар умум як масъала – муносибатҳои ду минтақаи ниҳоят муҳимми стратегӣ – Осиёи Миёна ва Халиҷи Форс аст, ки дар ВАО-и кишварҳои араб ба таври нисбатан васеъ мавриди таваҷҷуҳ ва баррасӣ қарор гирифтааст. Чунончи: “Таёмҳои муколамаи стратегӣ байни кишварҳои Халиҷ ва Осиёи Миёна” [143], “Осиёи Миёна ... Манфиатҳои стратегии Россия ва иқтисодии Чин” [137], “Арабҳо ба бозии бузург ҳамроҳ мешаванд... Рақобат миёни Ғарбу Россия ва Чин барои Осиёи Миёна шиддат мегирад, кӣ ҳал мекунад?” [144], “Бӯхрони Қазоқистон ва бозии байналхалқӣ дар Осиёи Миёна” [141], “Ҷанҷоли об... ба нақора мезананд” [140] ва ғайра.

Ин ва амсоли ин матолиб ҳарчанд дар қолаби жанрҳои таҳлилии мақола, ниғориш ва табсира навишта шудаанд, мавзуашон байналхалқӣ буда, муносибати муаллифон ташреҳӣ ва таҳлилӣ аст. Ҳамчунин, дар ағлаби ин ниғоштаҳо кӯшиши нишон додани пасманзараи воқеаҳо, ёрӣ расонидан ба хонанда дар дарки моҳияти воқеиятҳои иҷтимоӣ ба мушоҳида расад ҳам, ин амал баъзан бо тобишҳои сиёсӣ ва мавқеъгириҳои шахсӣ омехта шудааст.

Ҳамин тавр, мақолаҳои мавриди таҳлил «ҳамчун жанри таҳлилии матбуот факту далели зиёдеро дар худ таҷассум намуда, фикру андешаи муайянро ташаккул медиҳад» [67, с. 20], мутолиаи онҳо хонандаро бовар мекунонад, ки дар расидан ба ин ҳадаф нақши сохтори композитсионии мақола низ кам нест. Композитсияи мақолаҳо хонандаро аз «маҷмуи ҳолату вазъият, музокира, баҳс ва хулоса» [60, с. 192] воқиф мегардонад, таваҷҷуҳи ӯро ба он чи ки дар зерматн пинҳон аст, мебарад ва дар дарки масъала ба ӯ ёрӣ мерасонад.

Чунончи, дар боло зикр шуд, мақола ҳамчун аз жанрҳои меҳварии публитсистика дар агентҳои иттилоотии кишварҳои гуногун низ ҳамеша ҳузур

доштааст. Аз ҷумла, дар объекти таҳқиқи ин кори илмӣ мо инъикос ва баррасии муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс ва воқеиятҳои марбут ба он аз имконият ва вижагиҳои жанри мақола фаровон истифода шудааст. Мақолаҳои интишоргардида анвои гуногун дошта, умдатарин масъалаҳои кишвар, минтақа ва ҷаҳонро дар бар гирифтаанд. Аммо таҳлилу баррасиҳо нишон дод, ки на ҳамаи мақолаҳои дар АИКАХФ ба таъб расида, аз ҷиҳати хусусият ва талабот ҷавобгӯи қонунмандӣҳо ва вижагиҳои ин жанранд. Аз муҳтаво ва мундариҷаи бархе аз мақолаҳои агентҳои иттилоотӣ ин кишварҳо бармеояд, ки дар ағлаби мақолаҳо масъалаҳои ба миён гузошташуда дар сатҳи таҳлили ҳулосавӣ (обзорӣ) шакл гирифтаанд. Ба назари мо ин омил бесабаб нест. Чун предмети аксарияти матолиби публитсистӣ, аз ҷумла мақолаҳо воқеиятҳо ва масъалаҳои байналхалқӣ буда, барои аудиторияи худӣ чандон шинос нестанд, нигорандагон танҳо ба зикри воқеиятҳову ҳодисаҳо маҳдуд нашуда, маҷбур мешаванд, ки ба шарҳу тавзеҳи моҳияти масъалаҳо низ таваҷҷуҳ намоянд.

Дар таҳияи жанри мақола яке аз аносири муҳим, ки ба сохтори матн иртиботи қавии мантиқӣ мебахшад, оғоз ва анҷом аст. Агар дар оғоз масъалаи баррасишаванда ба миён гузошта шавад, анҷом як навъ баёнғари натиҷаҳоест, ки аз раванди таҳлили масъала ҳосил шудааст. Рафти пажӯҳиш нишон дод, ки дар аксарияти мақолаҳо ин талабот риоя шуда, оғози ҷаззоб ва анҷоми ҷаззобтар ба матнҳо ҳусн бахшидааст. Аммо, бо вучуди ин, мақолаҳое низ ба назар мерасанд, ки дар онҳо таассуроти субъективӣ ва мавқеъгириҳои нодурусти муаллифон василаи “ҷолибсозӣ” гардидааст. Масалан, дар матни “Либосҳои суннатӣ дар муқобили ифротгароии динӣ дар Тоҷикистон” [133].

Умуман, агентҳои иттилоотӣ кишварҳои араби Халиҷи Форс дар инъикос ва баррасии муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб ва воқеиятҳои муҳимми дорои аҳаммияти ҷаҳонӣ аз имконият ва вижагиҳои жанри мақола то ҳадди имкон қор гирифтаанд. Омӯзиш ва таҳлилҳо нишон дод, ки мақолаҳои марбут ба мавзӯи ин пажӯҳиш аз ҷиҳати талаботи жанрӣ, яъне рӯзноманигорӣ, дар як сатҳ қарор надоранд. Ҳарчанд дар ағлаби матнҳо шартҳои мақоланависии касбӣ ба мушоҳида мерасад, аммо муносибати муаллифон ба масъалаҳо чандон ҳолисона нест. Баъзе

муаллифони мақолаҳо дар баррасии масъалаҳо ва таҳлилу натиҷагирӣ аз онҳо на танҳо аз аносири жанрсоз камтар истифода намудаанд, балки дар тафсил ва маънидоди моҳияти масъалаҳо ба субъективизм роҳ дода, андешаи нодуруст ва мавқеъгириҳои носоҳеҳи худро ба хонанда талмех намудаанд. Дар аксарияти мақолаҳо таваҷҷуҳи асосӣ ба ошкор намудани моҳияти зухуроту падидаҳо, силсилаи рӯйдодҳои ба ҳам алоқаманд, муайян кардани тамоюлҳо ва усулҳои ҳамкорӣ байни кишварҳо дар ҳалли қазияҳои глобалӣ, муайянсозии арзиши онҳо ва амсоли ин нигаронида шудааст.

2. Нигориш ва табсира. Нигориш аз жанрҳои собиқатарини матбуоти даврӣ маҳсуб меёбад. Нигориш ҳамчун шакли «тафсили тахайюлу афкор (интерпретатсияи фикри асосӣ дар заминаи нигоштаҳои адабӣ-публистӣ)» [54, с. 201] дар ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс қобили таваҷҷуҳ будааст. Ҳодисаҳои муҳимми дар давоми ҳафта рухдода, вазъияту ҳолатҳои сиёсӣ ба байналхалқӣ бо истифода аз имконоти жанри нигориш ва баъзан табсира таҳлилу арзёбӣ шудааст.

Мушаххасоти жанрии ин матнро дар «дарки мавзӯ, объекти муайян, ҳадафи мушаххас, вазифаҳои маънавию тарбиявӣ, вусъати инъикоси воқеиятҳо, миқёси натиҷагириҳову умумиятдиҳӣ, хусусияти бадеӣ-услубии воситаҳои муассири тасвирӣ» метавон нисбат дод. Нигориш аз нигоҳи сохтор се бахшро фаро гирифтааст. Бахши муқаддима, ки ҳамчун фабула нақши ворид шудан ба мавзӯро ифода мекунад. Ин бахш воқеаи кайҳо рухдода ва ё баамаломата аст, ки барои хонанда маълум аст, аммо пасманзари он чандон равшан нест. Бахши асосӣ – таҳлил ва баррасии воқеа – ошкор намудани моҳияти рӯйдод ва аҳаммияти он ва бахши ниҳой – натиҷагирӣ ва ҷамъбаст.

Диду назар ва шинохту хулосаҳои муаллиф аз ҷаласаи нахустини муколамаи стратегияи давлатҳои араби Халиҷи Форс дар се ҷанба: шарҳи аҳаммияти муколама, нишонаҳои муҳим ва ояндаи муносибатҳо сурат гирифтааст.

Навбӣ дигари нигориш шарҳи хулосавӣ мебошад, ки намунааш матни «ВАО-и Тоҷикистон аз сафари Аълоҳазрат Амир ба Душанбе ситоиш (таъриф) мекунад» [2, 2023. – 9 июн] буда метавонад. Ин нигориши хулосавӣ дар асоси ахбори АМИТ «Ховар», агентҳои иттилоотии "Азия-Плюс" ва "Авеста", ки доир ба сафари Амири Қатар ба Тоҷикистон интишор намудаанд, таҳия гардидааст. Ҳарчанд шарҳи агентии

иттилоотии Қатар ҷанбаи хабарӣ дорад, аммо дар он унсурҳои таҳлил низ ба назар мерасад. Ин агентӣ на танҳо дар заминаи маводи агентҳои иттилоотии Тоҷикистон дар бораи воҳӯриҳо ва музокироти сатҳи баланд миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар иттилоот додааст, балки ба ҷӣ гуна гузаштани дидору гуфтушунидҳо байни Аълоҳазрат Амири Қатар ва Ҷаноби Олӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, муҳокима ва баррасии муносибатҳои дучониба ва амсоли ин низ таваҷҷуҳ намуда, ба мавқеъ ва сатҳи инъикоси мавзӯ дар агентҳои Тоҷикистон баҳо додааст.

Нигорандагони нигоришҳои байналхалқӣ, ки аксаран бо имзои расонаҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс ва ҳамчунин, Тоҷикистон дарҷ гардидааст, кӯшиш намудаанд, ки аудиторияро аз рӯйдодҳои фарогирандаи ҳамкориҳои дучонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб, масъала ва муколамаҳои сатҳи байналмилалӣ ва амсоли ин воқиф намуда, бо таҳлилу баррасиҳои публитсистӣ ва тавзеҳи факту асноди гуногун пасманзараҳои онҳоро нишон диҳанд. Ба ин васила муаллифон ба дарки сиёсӣ, фарҳангӣ ва иҷтимоии масъалаҳо аз ҷониби аудитория мусоидат намудаанд.

Ҳамин тавр, рӯзноманигорон ва дигар муаллифони дорои касбу кори гуногун дар инъикоси воқеаву масъалаҳо аз имконоти жанрҳои публитсистӣ ба таври фарох ва дурбинонаро ҳадафмандона истифода намудаанд.

ВАО, бахусус агентҳои иттилоотӣ, дар қолаби жанрҳои публитсистии хабариву таҳлилӣ воқеиятҳои муҳимми рӯзро ба таври фаврӣ инъикос намуда, масъалаҳои мубрами марбут ба ҳамкориҳои байни кишварҳоро баррасӣ ва баҳри рафъи мушкилоти мавҷуда кӯшидаанд.

Таҳлилҳои муқоисавӣ нишон дод, ки дар инъикос ва бозтоби рӯйдодҳои Тоҷикистон агентҳои иттилоотии кишварҳои араб, аслан, аз қолабҳои жанри хабар, мусоҳиба, репортаж, табсира, нигориш ва мақола кор гирифтаанд. Қолабҳои жанрии марбут ба жанрҳои публитсистию бадеӣ, хусусан лавҳаву очерк ба назар нарасид. Ин ба он ишора мекунад, ки ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс ба рӯйдодҳои фарҳангии кишвари мо ва ҳаёти аҳли илму адаб камтар таваҷҷуҳ доштаанд.

Қолабҳои жанрии истифодашуда ба типи муайяни маводи марбут ба мавзӯ алоқаманд буда, барои ҳалли вазифаҳои мушаххас, афзудани сатҳи огоҳӣ ва дарку маърифати аудитория ёрӣ расонидааст.

Таҳлилҳо ва масъалагузориҳои муаллифон дар қолабҳои муайяни жанрӣ, аз як тараф, ҷолибияти сохторӣ ва ороишии матолибро таъмин намуда бошад, аз ҷониби дигар, ба дарки дурусти моҳияти масъалаҳои ба миён гузошташуда ва вазъу ҳислати онҳо мусоидат намудааст.

ХУЛОСА

Омӯзиш, таҳқиқ ва баррасии воқеиятҳои гуногун ва муносибатҳои бисёрсамтаи Тоҷикистон ва кишварҳои араби Ҳалиҷи Форс, Баҳусус ШАС, АМА ва Қатар, ки дар воситаҳои ахбори оммаи ин кишварҳо инъикос гардидааст, ба мо имкон медиҳад, ки дар фарҷоми кори диссертатсионӣ натиҷаҳои зеринро ҳосил намоем:

1. Ҳарчанд ҳалқи тоҷик бо ҷаҳони араб пайвандҳои таърихӣ ҳазору сесадсола дорад, аммо муносибатҳои гуногунсамти Тоҷикистон бо кишварҳои араби Ҳалиҷи Форс баъд аз Истиқлоли давлатии кишварамон дараҷаи расмӣ пайдо кардааст. Кишварҳои араби соҳили Ҳалиҷи Форс (ШАС, АМА, Қатар, Баҳрайн, Кувайт, Уммон, Ироқ) истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба расмият шинохта, шуруъ аз соли 1992 пайи ҳам муносибатҳои дипломатӣ барқарор намуданд [10-М; 18-М].

2. Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали соҳибистиқлолӣ робитаҳои гуногунҷанбаро бо кишварҳои кишварҳои араби Ҳалиҷи Форс ҳамчун яке аз самтҳои муҳимми сиёсати хориҷии худ муайян намуда, аз имкониятҳои молиявии онҳо тавассути сармоягузорӣ дар татбиқи тарҳҳои гуногун истифода намудааст [2-М; 9-М].

3. Ҷонибҳо заминаҳои қонунии созишномаҳои ҳамкории иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва ғайраро фароҳам оварда, дар таҳкими дурнамои манфиатбори равобит кӯшидаанд. Дастгирии молиявӣ дар соҳаи гидроэнергетика, бунёди мактабҳо, таъсиси корхонаҳои коркарди маҳсулоти кишоварзӣ, содироти хушкмева ва сабзавоти тару тоза аз тавсияи ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб шаҳодат медиҳад [12-М].

4. Таҳлили равобити дучониба бо кишварҳои араби Ҳалиҷи Форс нишон медиҳад, ки барои Тоҷикистон имконияти бештари рушди ҳамкориҳо дар соҳаҳои гуногун, аз қабili тандурустӣ, саноат, обрасонӣ ва обёрӣ, хӯрокворӣ, кишоварзӣ ва

туризм, техникаю технология мавчуд буда, тақвият бахшидани онҳо боиси пешрафти иқтисодии кишварамон хоҳад гашт [2-М; 8-М].

5. Омӯзиш маълум намуд, ки миёни кишварҳои араби Халиҷи Форс мақом ва манзалати ШАС дар байни дар олами мусалмон муассир аст. Шоҳигарии Арабистони Саудӣ яке аз панҷ кишвари бойтарини дунё буда, имконияти хеле васеи сармоягузорӣ дорад. Тоҷикистон метавонад аз чунин имконоти фаровони иқтисодӣ ва сармоягузорию ин кишвар баҳра бардорад [19-М; 24-М].

6. Ҳамкории Тоҷикистон бо Амороти Муттаҳидаи Араб, дар самтҳои илму маориф ва тандурустӣ густурдатар будааст. Дар заминаи ин ҳамкорӣҳо дахҳо нафар донишҷӯёни тоҷик дар асоси бурсияҳои ҷудошуда ва мустақиман дар муассисаҳои таҳсилоти олии АМА менамоянд. Мутахассисони фонду муассисаҳои хайриявии ин кишвар пайваста ба Тоҷикистон сафар намуда, ба ниёзмандон ва беморон кумаки тиббии ройгон (чароҳат ва таъминот бо маводи доруворӣ) мерасонанд [12-М; 13-М; 27-М].

7. Бо таъсири раванди сиёсатҳои геополитикӣ ВАО-и мамӯлики араб дар охири асри XX ва аввал асри XXI таҳаввулоти ҷиддӣ ёфтааст. Ин раванд, бахусус баъд аз таъсиси шабакаҳои иттилоотии арабӣ, ба мисли “Ал-Ҷазира” (1996, Қатар), “Ал-Арабия” (2003, Аморот) ва “Ал-Ихбория” (2004, Саудӣ) суръат пайдо карда, ВАО-и кишварҳои Ғарб аз иттилооти ҳамчун сарчашмаи бозътимод истифода мебардагӣ шуданд [14-М; 15-М; 25-М; 26-М].

8. Аз омӯзиши маводи АИС доир ба воқеиятҳои Тоҷикистон бармеояд, ки ин агентӣ бештар ба чорабиниҳои муҳимми марбут ба муносибат ва ҳамкорӣҳои ин кишварҳо, аз ҷумла, сафарҳои сатҳи олий, форумҳои сармоягузорию Тоҷикистону Арабистони Саудӣ, ифтитоҳи сафорат, сафарҳои расмӣи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар шахсони воломақом ба ШАС ва амсоли ин таваҷҷуҳ намуда, аз як тараф, кишвари моро ба олами араб шинос намудааст, аз ҷониби дигар, дар инкишофи муносибатҳои гуногунсамта миёни кишварҳои Тоҷикистон ва ШАС заминаи иттилоотӣ фароҳам овардааст [3-М; 6-М; 16-М].

9. АИҚ низ бештар ба ахбори расмӣ эътибор дода, зиёдтар ба натиҷаи сафарҳои расмӣи ҷонибҳо, чараён ва раванди муносибатҳо ва ҳамкорӣҳои Тоҷикистону Қатар

таваҷҷуҳ кардааст. Чунончи, танҳо дар соли 2023 роҷеъ ба мавзуи равобит ва ҳамкориҳои дучониба 62 матолиб ба нашр расонидааст. Бо вучуди ин, АИҚ дар муқоиса бо АИС бештар аз маводи сомонаҳои хориҷӣ қор ғирифтааст. Аксарияти мавод хусусияти иттилоотӣ дошта, таҳлил ва мавқеи агентӣ қамтар ба назар мерасад [4-М; 5-М; 7-М]..

10. Агентии иттилоотии Аморот низ, асосан, ба масъалаҳои муносибат ва ҳамкориҳои байни Тоҷикистон ва АМА таваҷҷуҳ карда, дар инъикоси воқеиятҳои кишвари мо нисбат ба дигар агентҳои иттилоотии кишварҳои араб мавқеи беғаразона ва бетафовутро ихтиёр кардааст. Дар он таҳрифи ахбор бо назардошти манфиатҳои кишвари худ ба назар намерасад. Маводи агентии иттилоотии мазкур баёнғари он аст, ки муносибатҳои Тоҷикистон бо АМА дар сатҳи хуб қарор дорад [4-М; 6-М; 12-М].

11. Инъикоси равобиту ҳамкориҳо ва воқеоти марбут кишварҳои араб дар ВАО-и Тоҷикистон ба раванди ояндаи ғустариши муносибатҳо низ таъсири муассир мерасонад, зеро он аз ҷи гуна арзёбӣ шудани рӯйдод дар ВАО низ вобастигӣ дорад. Зеро тавассути паҳши иттилоот қишрҳои мухталифи ҷомеа ба ҳаводиси муҳим ҷалб карда мешаванд. Ва ин боиси рангорангии иттилоот ва афзудани таъсири мутақобила мегардад [9-М; 21-М].

12. Дар воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон муносибату ҳамкориҳо ва ҳаводиси гуногуни дунё, аз ҷумла кишварҳои араб низ инъикос мегардад. ВАО-и Тоҷикистон, аз ҷумла АМИТ «Ховар», «Азия-Плюс» ва «Pressa.tj» пайваста доир ба муносибатҳои мутақобилаи кишварҳо ва рӯйдодҳои сиёсии ҷаҳони араб мавод интишор мекунанд. Инъикоси равобиту ҳамкориҳо ва воқеиёти марбут ба кишварҳои араб дар ВАО-и Тоҷикистон ба раванди ояндаи ғустариши муносибатҳо таъсири муассир мегузорад [2-М].

13. Ағлаби маводи сомонаи АМИТ «Ховар»-ро муносибатҳои дучониба ташкил медиҳад. Сомонаи АМИТ «Ховар» дар муқоиса ба дигар кишварҳои араб ба Шохигарии Арабистони Саудӣ бештар таваҷҷуҳ кардааст. Иттилооти он аз сафарҳои расмии мутақобилаи сарони давлатҳо, мулоқоту вохӯриҳои анҷомдодаи Президенти Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо роҳбарони ин ё он кишвари араб ва мулоқотҳои мутақобилаи ҳайатҳои баландпояи байнидавлатӣ (вохӯрии сафирону

вазирон, ҳайатҳои ҳукумати) манша гирифта, тавассути шарҳу тавзеҳ ва баррасиҳо шинохт ва муаррифии Тоҷикистони соҳибистиқлол ва таҳкими муносибатҳо бо кишварҳои араби Халиҷи Форс муайян гардидааст [22-М].

14. Таҳлили манобеъшиносӣ нишон дод, ки инъикоси ҳаводис ва рӯйдодҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс, хосса ШАС, АМА ва Қатар дар АМИТ «Ховар» дар таъба ба ахбори сомонаҳои интернетӣ ва расонаҳои хабарии хориҷӣ шакл гирифтааст. Ин аст, ки дар матолиби АМИТ «Ховар» баъзан мавқеъпазирии кишвари рус, баъзан кишварҳои ғарбӣ ва гоҳо Эронро эҳсос мекунем. Бо вучуди ин, агентӣ то қадри имкон тавонистааст, ки воқеиятҳои муҳимми олами арабро дар фазои иттилоотии Тоҷикистон паҳш намуда, ба ин васила хонандаи тоҷикро ба ҳолати воқеаҳо ва моҳияти онҳо шинос намояд [22-М].

15. Омӯзиш ва таҳқиқи маводи АМИТ «Ховар» собит менамояд, ки тайи солҳои охир муносибат ва ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб (ШАС, АМА ва Қатар) дар сатҳи баланд қарор дошта, дар ҳоли рушд ва густариш аст. Робитаҳои сиёсии Тоҷикистон бо кишварҳои ғавқуззикр, махсусан, пас аз ифтитоҳи сафоратҳо ва сафарҳои ҷандинқаратаи Президенти Тоҷикистон ба ин давлатҳо вусъат ва таҳким ёфта, муносибатҳои дуҷониба ба марҳилаи сифатан нав ворид шудааст [1-М; 22-М].

16. АИ «Азия-Плюс» дар инъикос ва баррасии муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо ин кишварҳо ва воқеиятҳои муҳимми сиёсӣ иҷтимоӣ ва иқтисодӣ фарҳангии кишварҳои араби Халиҷи Форс мавқеи хос дорад. Воқеиятҳои кишварҳои араб дар ин агентӣ зерӣ рубрикаҳои «Ҷаҳон», «Тоҷикистон», «Иқтисод», «Сиёсат», «Ҷомеа», «Ҳокимият», «Амният», «Қонун ва тартибот», «Варзиш» ва «Ҳаводис» инъикос ёфтаанд, ки ин ба таҳлили амиқ ва дурусти вазъият дар ин кишварҳо ва ҳамҷунин, мавқеи Тоҷикистон дар муносибат бо кишварҳои араби Халиҷи Форс мусоидат мекунад [21-М].

17. АИ «Азия-Плюс» дар инъикоси воқеиятҳои муҳимми рӯз, аз ҷумла рӯйдодҳо ва қазияҳои марбут ба робита ва ҳамкориҳои Тоҷикистон ба кишварҳои араб муносибати вижа дорад, ки он интиҳоби мавзӯ (воқеаҳо рӯйдод)-и муҳим, таҳлилу баррасиҳои бодалелу мунсифона, мавқеъгириҳои устувор, нитиҷагириҳои

умедворкунанда ва амслои ин аст. Ин ва амсоли ин вижагиҳо аз саҳми боризи «Азия-Плюс» дар инъикоси раванди муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс, бахусус ШАС, Қатар ва АМА шаҳодат медиҳад [29-М].

18. Сомонаи интернетии ҳафтаномаи «Тоҷикистон» – «Pressa.tj» низ воқеиятҳои алоқаманд ба муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои гуногунсамтаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, бахусус ШАС, АМА ва Қатарро пайгирӣ намуда, то кадри имкон хонандагони худро аз вазъ ва ҳолати муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араб ошно намудааст. Мундариҷа ва муҳтавои маводи «Pressa.tj» бо мундариҷаи агентҳои АМИТ «Ховар» ва «Азия-Плюс» шабоҳат дорад [29-М].

19. Омӯзиш ва таҳлилу баррасии муқоисавии маводи сомонаҳои АМИТ «Ховар», «Азия-Плюс» ва «Pressa.tj» нишон медиҳад, ки омили аз ҳама муҳим ва таҳриқбахши робита ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби ШАС, АМА ва Қатар иқдому ташаббус ва рағбати Сарварони кишварҳо, сафарҳои дучонибаи онҳо ва имзои санаду созишномаҳо будааст [21-М; 22-М].

20. Агентҳои иттилоотии ҳам Тоҷикистон ва ҳам кишварҳои араби Халиҷи Форс дар инъикоси воқеиятҳои ифодакунандаи ҳамкориҳои байни кишварҳо ва баррасии қазияҳои марбут ба муносибатҳо, асосан, аз қолабҳои жанрҳои ахбории хабар, ҳисобот, мусоҳиба ва репортаж ва жанрҳои таҳлилии табсира, мақола ва нигориш истифода намудаанд [26-М; 29-М].

21. Аз таҳқиқи маводи агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс бармеояд, ки хабарнигорон дар инъикос ва шарҳу тафсири воқеоти марбут ба муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои араб аз вижагӣ ва аносири жанрҳои ахбории публитсистика бештар истифода кардаанд. Бахусус, дар солҳои охир вобаста ба авзои ҷаҳон мавқеи жанрҳои ахборӣ боло рафтааст. Ҷараёни ҳаводиси пуртазоди зиндагӣ ва ҳаёҳуи иттилоотӣ боис гардида, ки қисми бештари саҳифаҳои агентҳои иттилотиро бо маводи иттилоотӣ ташкил диҳад [20-М; 23-М; 28-М].

22. Дар агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс таҳлил ва баррасии мавзӯ ва масъалаҳои марбут ба муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб, асосан, дар қолаби жанрҳои мақола, табсира ва нигориш сурат

гирифтааст. Мақолаҳо аз назари талаботи жанрӣ яқсон нестанд. Дар ағлаби матнҳо шартҳои мақоланависии касбӣ ба мушоҳида расад ҳам, муносибати муаллифон ба масъалаҳо чандон ҳолисона нест. Баъзе муаллифон дар баррасии масъалаҳо ва таҳлилу натиҷагирӣ аз онҳо на танҳо аз аносири жанрсоз камтар истифода намудаанд, балки дар тафсил ва маънидодӣ моҳияти масъалаҳо ба субъективизм роҳ дода, андешаи нодуруст ва мавқеъгирӣҳои носоҳеҳӣ худро ба хонанда талмех намудаанд. Бо вучуди ин метавон гуфт, ки жанри мақола дар очонсиҳои мавриди назар, аз шаклҳои маъмули гузоришу баррасии проблемаҳои марбут ба ҳаёти иҷтимоиву сиёсӣ ва иқтисодиву фарҳангии Тоҷикистон, Осиёи Миёна ва ҷаҳон, музокираву ироаи фикр мавқеи хоса доштааст [6-М; 20-М; 29-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚ

Аз таҳқиқ ва арзёбиҳои анҷомгирифта бармеояд, ки доир ба равобитаи мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиклол ва мамолики араби Халиҷи Форс баъзе мақолаҳо ҷоп шуда бошанд ҳам, аммо то ҳол нақши ВАО дар инъикоси паҳлуҳои гуногуни фаъолият, зинаҳои ташаккулу таҳаввули муносибат ва ҳамкориҳои ин кишварҳо мавриди омӯзиши монографӣ қарор нагирифтааст. Албатта, доираи баҳси ин мавзӯӣ васеъ буда, дар атрофи он метавон таҳқиқотҳои дигар низ анҷом дод. Бо назардошти мушаххасоти мавзӯи таҳқиқ дар диссертатсия кӯшиш шудааст, ки заминаҳои ташкил ва ташаккули робитаҳои миёни Тоҷикистон бо кишварҳои араб, инъикоси воқеоти марбут ба раванди ҳамкориҳо дар воситаҳои ахбори оммаи кишварҳо бо дарназардошти интиҳоби воқеаҳо, мавзӯву муҳтаво, тарзи нигориш, хусусияти жанрӣ ва амлои ин мавриди таҳқиқи амиқ қарор дода шавад. Бинобар ин, дар заминаи натиҷагирӣ аз таҳқиқи мавзӯӣ барои истифодаи амалии он баъзе тавсияҳо пешниҳод карда мешаванд:

1. Диссертатсия барои унвонҷӯёни дараҷаҳои илмӣ ва муҳаққиқони таърихи матбуоти даврии ватаниву хориҷӣ, муносибатҳои дипломатӣ дар омӯзиш ва арзёбии омилҳои эҳёи робитаҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, вижагӣҳои инъикоси раванди ҳамкориҳо дар ВАО-и Тоҷикистон

ва кишварҳои ШАС, АМА ва Қатар ҳамчун таҷрибаи амалӣ ёрии бевосита расонда метавонад.

2. Дар шакли рисолаи алоҳидаи диссертатсионӣ мавриди таҳқиқ қарор додани ин ё он воситаи ахбори омма, аз ҷумла нақш ва мавқеи расона дар инъикос ва баррасии воқеаҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии марбут ба робитаҳои Тоҷикистон бо кишвари алоҳидаи ҷаҳони араб арзишнок мебошад.

3. Зарурати таҳқиқ ва арзёбии расонаҳои дигар ва муқоисаи типологии онҳо дар инъикоси мавзуву масъалаҳои марбут ба муносибатҳои расмӣ ва ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистон бо кишварҳои араб ниҳоят муҳим буда, диққати муҳаққиқони соҳа бояд ба ин масъалаҳо ҷалб гардад.

4. Таҷрибаи агентҳои иттилоотӣ ва сомонаҳои интернетии АМИТ “Ховар” ва “Азия-Плюс” барои шиноخت ва арзёбии муқоисавии паҳлуҳои мухталифи ҳаёти иҷтимоӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии кишварҳои араб низ пураҳамият буда, зарурати анҷом додани пажӯҳиши илмиро ба миён мегузорад.

5. Барои ба таври мушаххас таъйин намудани вазъи ташаккули таҳаввули воситаҳои ахбори оммаи кишварҳои араби Халиҷи Форс, аз ҷумла нашрияҳо ва агентҳои алоҳида зарурати таҳқиқоти диссертатсионӣ дар миён аст.

6. Сатҳи равобити гуногунсамти Тоҷикистону кишварҳои араб ҳамкориҳои иқтисодии ҷавобгӯии манфиатҳои муштаракӣ дарозмуддат ва дорои имкониятҳои ғайро тақозо менамояд. Истифодаи ҳамаи василаҳои дастрас – суҳанрониву суҳбатҳо тавассути воситаҳои ахбори омма, тавсеа бахшидани робитаҳо тавассути созмонҳои ҷамъиятӣ ва тарғиби дастовардҳои илму наовариҳои якдигар зарур аст.

7. Маводи дар диссертатсия фароҳамомада барои омӯзиш ва таълими таърихи рӯзноманигории хориҷӣ, назарияю амалияи журналистика, нақди рӯзноманигорӣ, паҳлуҳои сабкий осори дар расонаҳо интишорёфта, вижагиҳои агентҳои иттилоотӣ, жанрҳои публитсистика ва амсоли инҳо заминаи амалӣ ва таҷрибавиро фароҳам меоварад.

8. Ҳамчунин бахшҳои ҷудогонаи маводи диссертатсия ҳангоми таҳияи дастуроти раҳнамоӣ дар самти тақвияти робита ва ҳамкориҳои мутақобилаи

Тоҷикистон бо кишварҳои араб ва ба ин васила боз ҳам наздиктар гардонидани иртиботи сафорати кишварҳои гуногун бо идораҳои ВАО истифода шуда метавонанд.

Дар маҷмӯъ, таҷрибаи ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс ва Тоҷикистон дар инъикоси воқеоти кишварҳои якдигар, раванди ҳамкориҳои мутақобила қобили мулоҳиза буда, диссертатсияи мазкур ибтидои пажӯҳиши мушаххас дар ин самт мебошад ва ин таҷриба бояд мавриди таваҷҷуҳи донишмандон, унвонҷӯён ва алоқамандони соҳа қарор гирад. Таҳқиқоти анҷомёфта аз ҷумлаи масъалаҳои мубрами соҳа буда, дурнамои мавзуи пажӯҳиши диссертатсияро собит менамояд.

РҶҶХАТИ АДАБИЁТ

I. Сарчашмаҳо бо забонҳои арабӣ ва тоҷикӣ:

1. Агентии иттилоотии Саудӣ (واس) (السعودية انباء وكالة) <http://www.spa.gov.sa>
2. Агентии иттилоотии Қатар (قنا) (القطرية الأنباء وكالة) <http://www.qna.org.qa>
3. Агентии иттилоотии Аморот (وام) (الامارات انباء وكالة) <http://www.wam.org.ae>
4. Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон «Ховар» <http://www.khovar.tj>
5. Агентии иттилоотии «Азия-Плюс» (ASIA-Plus) <https://www.asiaplustj.info>
6. Сомонаи иттилоотии нашрияти ҳафтаномаи «Тоҷикистон» – Pressa.tj

II. Адабиёти илмӣ:

7. Абдуллозода, М.А. “Средства массовой информации арабских стран”: учебное пособие [Текст] / М.А. Абдуллозода, Н.Н. Салихов, А.А. Рахимов, Ш.Б. Муллоев. – Душанбе: РТСУ, 2019. – 156 с.
8. Абдуллозода, М.А. Роль и место информационных агентств в системе СМИ Республики Таджикистан [Матн] / М.А. Абдуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – № 1. – С. 304-309.
9. Авад, А.М. Особенности развития СМИ арабских стран в условиях глобализации на рубеже XX- XI вв. [Текст] / Авад Ахмед Мохамед. – Москва, 2003. – 167 с.
10. Аганин, А.Р. Племена, кланы и семейства Катара [Текст] / А.Р. Аганин. – Москва, 2013. – 312 с.
11. Азимов, А. Информационное сопровождение внешней политики (на примере Республики Таджикистан) [Текст] / А. Азимов, Ф. Салимов. – Душанбе: Шарқи озод, 2025. – 39 с.
12. Александров, И.А. Монархии Персидского залива: этап модернизации [Текст] / И.А. Александров. – М: Дело и сервис, 2000. – 544 с.
13. Амар, Н.А. Особенности СМИ в арабских странах и тенденции их трансформации, 80 - 90-е годы XX века [Текст] / Амар Ноха Ахмед. – Москва, 1998. – 161 с.

14. Аталлах, Хумуд Ал Энези. Особенности становления и функционирования СМИ Королевства Саудовской Аравии (1981-2006 гг.): дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10 [Текст] / Аталлах Хумуд Ал Энези. – Душанбе, 2013. – 167 с.
15. Афсахзод, А.А. Роль выработки этических норм в объединении журналистов республики [Текст] / А.А. Афсахзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2023. – № 9. – С. 277-281.
16. Ахмадулин, Е.В. Система арабской журналистики (XIX-начало XXI вв.). Монография [Текст] / Е.В. Ахмадулин, Т.Б. Вара. – Южный федеральный университет. г. Ростов-на-Дону. Изд: Lulu Press, Inc., Raleigh, North Carolina. 2016. – 190 с.
17. Байрамова, Э.К. Функционирование СМИ арабских стран в условиях различных политических систем: на примере Иордании, Ливана и Сирии: дисс. ... канд. полит. наук [Текст] / Э.К. Байрамова. – Санкт-Петербург, 2010. – 205 с.
18. Бакланов, А.Г. Ближний Восток на рубеже XXI века: К созданию системы региональной безопасности [Текст] / А.Г. Бакланов – Москва: МГИМО (ун-т), 2001. – 169 с.
19. Бободжанова, Р.М. Роль СМИ в формировании гендерных стереотипов: дис. ... докт. филол. наук: 10.01.10 [Текст] / Бободжанова Ранохон Махмудовна. – Душанбе, 2006. – 274 с.
20. Болтуев, С.М. Муносибатҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар [Матн] / С.М. Болтуев // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2020. – № 6 (89). – С. 298-302.
21. Васильев, А.М. Динамика государственной политики в отношении СМИ в странах Ближнего Востока и Северной Африки [Текст] / А.М. Васильев, Н.А. Жерлицына // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки. – 2019. – № 2. – С. 210-221.

22. Васильев, А.М. Саудовская Аравия. Годы смуты: и репрессии, и "либерализация" [Текст] / А.М. Васильев // Азия и Африка сегодня. – 2022. – № 10. – С. 15-26.
23. Ворошилов, В.В. Журналистика: учебник [Текст] / В.В. Ворошилов. – 7 е изд., стер. – М., 2016. – 492 с.
24. Давлятов, З.Қ. Тоҷикистон ва шоҳигариҳои арабӣ: ҳамкорӣ ва дурнамо (таҷрибаи таҳлилӣ ва иҷтимоию сиёсӣ) [Матн] / З.Қ. Давлятов. – Душанбе: Дониш, 2018. – 192 с.
25. Зубайдов, З. Дурнамои рушди робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлати Кувайт [Матн] / З. Зубайдов // Сиёсати хориҷӣ (маҷаллаи илмиву назариявӣ ва иттилоотӣ). – Душанбе, 2016. – № 2. – С. 12-19.
26. Имомзода, М. Усули таҳқиқ [Матн] / М. Имомзода, С. Маҳдӣ, Б. Қутбиддин. – Душанбе, 2019. – 200 с.
27. Имомзода, М. Мухтасари ҷомеаи иттилоотӣ [Матн] / М. Имомзода, Ҷ. Садуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. – № 5. – С. 304-310.
28. Имомзода, М. Интернет ва ҷамъияти шабакавӣ [Матн] / М. Имомзода, Ҷ. Садуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. – № 6. – С. 302-307.
29. Исаев, В.А. Государство Катар: Проблемы развития [Текст] / В.А. Исаев, А.О. Филоник. – М., 1999. – 145 с.
30. Каримова, Ш. Робитаи фарҳангии Тоҷикистон бо Арабистони Саудӣ [Матн] / Ш. Каримова // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – № 6 (89). – С. 273-278.
31. Касаев, Э. Катар-активный спонсор «Арабской весны»: предпосылки, последствия и российский фактор [Текст] / Э. Касаев // Журнал «Ближний Восток и современность». – М., 2014. – № 48. – С. 37–49.
32. Касаев, Э.О. Катар: основные положения «Стратегии национального развития 2011-2016» [Текст] / Э.О. Касаев // Россия и мусульманский мир. – 2015. – № 3. – С. 123-134.

33. Кинаш, Ю.С. Роль СМИ и «новых медиа» в современных политических конфликтах (на примере «Арабской весны» и Ливии). Автореф. дисс. канд. полит. наук [Текст] / Ю.С. Кинаш. – Москва, 2017. – 27 с.
34. Корнеев, С. Т. Арабская журналистика: современное состояние и тенденции развития / С. Т. Корнеев // Военный академический журнал. – 2014. – № 2(2). – С. 167-170.
35. Косач, Г.Г. Внешняя политика Саудовской Аравии: приоритеты, направления, процесс принятия решений [Текст] / Г.Г. Косач, Е.С. Мелкумян. – Москва: ИИИиБВ, 2003. – 236 с.
36. Косач, Г.Г. Совет сотрудничества арабских государств залива как региональная военно-политическая организация [Текст] / Г. Г. Косач, Е. С. Мелкумян // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 25. Международные отношения и мировая политика. – 2012. – № 4. – С. 39-53.
37. Крылов, А.В. Анализ основных документов палестино-израильского переговорного процесса после подписания Норвежских соглашений (1996–2001 гг.) [Текст] / А.В. Крылов, Н.М. Сорокина // Аналитические доклады ИМИ. – М.: МГИМО-Университет, 2011. – № 1 (25). – 78 с.
38. Кхадур, О. Средства массовой информации в системе информационного противоборства в локальных войнах и вооруженных конфликтах на Ближнем Востоке: 1990-2003 гг. Автореф. дис. ... канд. истор. наук [Текст] / Кхадур Осама. – Москва, 2006. – 29 с.
39. Қамаров, А.З. Ҳамкориҳои илмӣ-фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар даври истиқлолият (солҳои 1991-2016). Дис. ... н. и. т. [Матн] / А.З. Қамаров. – Душанбе. 2022. – 183 с.
40. Мардонӣ, Т.Н. Саҳифаҳои аз равобити адабии арабу аҷам [Матн] / Т.Н. Мардонӣ. – Душанбе: Ирфон, 2010. – 236 с.
41. Мелкумян, Е.С. Государство Катар: хроники и партнеры внешнеполитической деятельности на современном этапе [Текст] / Е. С. Мелкумян // «Ближний Восток и современность». – М., 2012. – № 46. – С. 77-93.

42. Мелкумян, Е.С. Регион персидского залива в мировой политике: история и современность [Текст] / Е.С. Мелкумян // Вестник Нижегородского университета имени Н.И. Лобачевского. – 2015. – № 3. С. 82-89.
43. Мелкумян, Е.С. История государств арабского залива (Бахрейн, Катар, Кувейт, Объединенные Арабские Эмираты, Оман) в XX- начале XXI в. [Текст] Монография / Е.С. Мелкумян. – Москва: ИВ РАН, 2016. – 430 с.
44. Мукимов, М.А. Действительность независимого Таджикистана и проблемы её освещения в зарубежных средствах электронной информации [Текст]: автореф. дис. ... д-ра. филол. наук: 10.01.10 / Мукимов Мухамеди Аминович. – Душанбе, 2006. – 48 с.
45. Мукимов, М.А. Ҷанги иттилоотӣ ва таъмини амнияти фазои иттилоотӣ [Матн] / М.А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2017. – № 4/2. – С. 266-270.
46. Муқимов, М.А. Шабакҳои паҳши Шарқи Наздик тарғибгари манфиатҳои ИМА [Матн] / М.А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – № 3. – С. 304-310.
47. Муқимов М.А. Сиёсати давлатии иттилоотӣ ва воситаҳои ахбори омма [Матн] / М.А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2024. – № 1. – С. 217-226.
48. Муқим Ҷ. Мақоми жанрҳо дар радиои “Озодӣ” [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе, 2000. – 76 с.
49. Муқим, Ҷ. Радиои Би-Би-Си: дирӯз ва имрӯз [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе: Деваштич, 2006. – 144 с.
50. Муқим, Ҷ. Сиёсат ва ҷанги иттилоотӣ [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе: Деваштич, 2006. – 71 с.
51. Муллоев, Ш.Б. Проблемы жанрово-тематических особенностей таджикской публицистики времен Великой Отечественной войны: 1941 1945 [Текст]: дис. ... док. филол. наук: 10.01.10 / Муллоев Шариф Бокиевич. – Душанбе, 2013. – 313 с.
52. Муллоев, Ш.Б. Модель личности таджикского журналиста: характерные черты и особенности [Текст] / Ш.Б. Муллоев // Вестник университета

(Российско-Таджикский (Славянский) университет). – Душанбе, 2023. – №1 (79). – С. 131-139.

53. Муродӣ, М.Б. Жанрҳои публитсистика дар контексти пажӯҳишҳои илмӣ [Матн] / М.Б. Муродӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2021. – № 7. – С. 249-254.
54. Муродӣ, М. Асосҳои эҷоди рӯзноманигорӣ (Китоби дарсӣ. Нашри дуҷуми таҷдидёфта) [Матн] / М. Муродӣ, О.А. Салимзода. – Душанбе: Донишварон, 2022. – 352 с.
55. Муродов, М. Аз се шоҳаи як илм [Матн] / М. Муродов: Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ / Мухаррир Қ. Бӯриев; Муқарризон: Н. Бозоров, А. Қутбиддинов. – Душанбе, 2014. – 228 с.
56. Муродов, М. Метод ва методологияи таҳқиқи илмӣ [Матн] / М. Муродов. Мухаррир: Ш. Комилзода; Муқарризон: А. Азимов, А. Қутбиддинов. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 160 с.
57. Муъминҷонов, З. Жанрҳои хабарии журналистикаи телевизион [Матн] / З. Муъминҷонов. – Душанбе, 2011. – 66 с.
58. Муъминҷонов, З. Махсусияти жанрҳои иттилоотӣ таҳлилии телевизион [Матн] / З. Муъминҷонов. – Душанбе, 2015. – 120 с.
59. Назаров, Т. Дипломатияи муносири тоҷик [Матн] / Т. Назаров, А. Сатторзода. – Душанбе: Ирфон, 2006. – 184 с.
60. Нуралиев, А. Таърихи журналистикаи кишварҳои хориҷӣ [Матн] / А. Нуралиев. – Душанбе: Суруш, 2001. – 223 с.
61. Нуралиев, А. Жанрҳои ахбории матбуот [Матн] / А. Нуралиев. – Душанбе, 2004. – 144 с.
62. Нуриддинов, Р.Ш. Фаъолияти иҷтимоӣ-таҳлилӣ дар муносибатҳои байналхалқӣ [Матн] / Р.Ш. Нуриддинов, В.З. Демидов, П.Р. Нуриддинов. – Душанбе: «Эр-Граф», 2016. – 340 с.
63. Орлова, В.В. Глобальные телесети новостей на информационном рынке. Диссертация ... канд. филол. наук [Текст] / В.В. Орлова. – М.: Изд-во «РИП-холдинг», 2003. – 165 с.

64. Подцероб, А.Б. Арабские страны в системе международных отношений (Текст) / А.Б. Подцероб. Вестн. Моск. ун-та. Сер. 25. – 2011. – № 1. – С. 76-97.
65. Подцероб, А.Б. Арабские страны в мировой политике и экономике. Арабские страны Западной Азии и Северной Африки: Материалы VII конференции. Сборник статей / Отв. ред. Б.Г. Сейранян. – М.: Институт востоковедения РАН, 2012. – 342 с.
66. Примаков, Е.М. Конфиденциально: Ближний Восток на сцене и за кулисами (вторая половина XX — начало XXI века) [Текст] / Е.М. Примаков. – М.: ИИК «Российская газета», 2006. – 384 с.
67. Прохоров, Е.П. Публицист и действительность [Текст] / Е. П. Прохоров. – Издательство Московского Университета, 1973. – 317 с.
68. Прохоров, Е.П. Введение в теорию журналистики [Текст] / Е.П. Прохоров. – М., 2007. – 351 с.
69. Прохоров Е.П. Обеспечение информационной безопасности в деятельности СМИ [Текст] / Е. П. Прохоров. – М., 2009. – 86 с.
70. Пую А.С. Арабские СМИ в европейском медиапространстве: приглашение к диалогу культур: учеб. пособие [Текст] / А.С. Пую, А.А. Садыхова. – СПб.: С.-Петербург. гос. ун-т, 2012. – 150 с.
71. Разоков, Ш.А. Установление и развитие дипломатических, социально-экономических и культурных взаимоотношений Таджикистана с арабскими государствами Персидского залива: 1991-2011 гг. [Текст]. Дисс. ... к.и.н. / Ш.А. Разоков. – Душанбе, 2012. – 182 с.
72. Саидов З.Ш. Агенство “Ховар” – центральный государственный информационный орган суверенного Таджикистана [Текст] / З. Ш. Саидов, А.З. Сабуров. – Душанбе: Авесто, 2007. – 20 с.
73. Саидов З.Ш. Тоҷикистон дар ҳавзаи ҷаҳони ислом [Матн] З.Ш. Саидов. – Душанбе: «Иттилоот ва муошират, 2008. – 66 с.
74. Сайидзода З.Ш. Муносибатҳои байнидавлатии Тоҷикистон бо давлатҳои минтақаи Осиёву уқёнуси Ором ва олами ислом дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ дар кишвар [Матн] / З.Ш. Сайидзода // Маркази тадқиқоти

стратегии нази Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз.– Душанбе, 2015. – № 7 (50). – С. 44-58.

75. Самиев, Х. Гуфторҳо дар бораи назарияи равобити байналмилал / Х. Самиев, Т. Муҳитдинов. – Душанбе: Олами дониш, 2014. – 251 с.
76. Сапронова, М.А. Высшие органы государственной власти арабских монархий (конституционный статус и политическая практика) [Текст] / М.А. Сапронова. – М.: Многом, 2008. – 381 с.
77. Сапронова М.А. Арабо-мусульманский мир: история, география, общество [Текст]: учеб. пособие / М.А. Сапронова. – Казань: Казан. ун-т, 2013. – 360 с.
78. Сапронова, М.А. Политические системы арабских стран [Текст] / М.А. Сапронова. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2015. – 248 с.
79. Сатторзода, А. Арзишҳои ваҳдати миллӣ [Матн] / А. Сатторзода. – Душанбе, 2017. – 252 с.
80. Саъдуллаев, А. Горизонты публицистики [Текст] / А. Саъдуллаев. – Душанбе, 2009. – 306 с.
81. Саъдуллоев, А. Жанрҳои таҳлили матбуот [Матн] / А. Саъдуллоев, П. Гулмурод. – Душанбе, 1994. – 60 с.
82. Саъдуллоев, А. Начвои начотофарин [Матн]: Маҷмуаи мақолаҳо / А. Саъдуллоев. – Душанбе: Озар, 2008. – 110 с.
83. Сейранян, Г.А. Катар. История Востока. Т. 6. Восток в новейшее время (1945–2000) [Текст] / Г.А. Сейранян. – М., 2008. – С. 533–535.
84. Сейранян, Б.Г. Становление государственности Аравийских монархий (исторический аспект и модернизационные тенденции) [Текст] / Б.Г. Сейранян, В.А. Исаев, А.О. Филоник. – М.: Институт востоковедения РАН, 2013. – 179 с.
85. Тертычный, А.А. Жанры периодической печати [Текст]: учебное пособие / А.А. Тертычный. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 310 с.
86. Тертычный, А.А. Аналитическая журналистика : учеб. пособие для студ. вузов. [Текст] / А.А. Тертычный. – М. : Аспект Пресс, 2010. – 352 с.

87. Тройнина Т.Т. Массмедиа и трансформирующаяся политическая система: особенности функционирования и взаимодействия (на примере ОАЭ) [Текст] / Т.Т. Тройнина. – М., 2014. – 189 с.
88. Умаров, Ф.Б. Республика Таджикистан и мусульманский мир: особенности сотрудничества (монография) [Текст] / Ф.Б. Умаров. – Душанбе: Ирфон, 2011. – 184 с.
89. Уолд Эллен, Р. Saudi Inc. История о том, как Саудовская Аравия стала одним из самых влиятельных государств на геополитической карте мира [Текст] / Р. Уолд Эллен. – Издательство: Альпина Паблишер, 2019. – 272 с.
90. Усмонов, И.К. Печать и международная пропаганда [Текст] / И.К. Усмонов. – Душанбе: Дониш, 1990. – 120 с.
91. Усмонов, И.К. Назарияи публитсистика [Матн] / И.К. Усмонов. – Душанбе, 1999. – 100 с.
92. Усмонов, И.К. Воситаҳои ахбори омма ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон [Матн] / И.К. Усмонов. – Душанбе: Сино, 2003. – 64 с.
93. Усмонов И.К. Жанрҳои публитсистика [Матн] / И.К. Усмонов. – Душанбе, 2009. – 139 с.
94. Усмонов, Ф. Назаре ба ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби халиҷи Форс [Матн] / Ф. Усмонов // Фаслномаи Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Сиёсати хориҷӣ (маҷаллаи илмиву назариявӣ ва иттилоотӣ). – Душанбе, 2012. – № 1. – С. 154-164.
95. Федорченко, А.В. Ближний Восток: возможные варианты трансформационных процессов [Текст] / А.В. Федорченко, А.В. Крылов // Аналитические доклады ИМИ. Центр ближневосточных исследований ИМИ МГИМО(У) МИД России. – М., 2012. – № 3(33). – 84 с.
96. Федорченко, А.В. От поколения к поколению: проблема преемственности власти в арабских монархиях [Текст] / А.В. Федорченко // Ежегодник Института международных исследований. – М.: МГИМО-Университет, 2015. – № 1 (11). – С. 165-179.

97. Филоник, А.О. Саудовская Аравия: реформы и власть [Текст] / А.О. Филоник // Ближний Восток и современность. – М., 2007. – № 32. – С. 123 - 140.
98. Хоҷазода С. Ҷангҳои равонӣ ва таъмини амнияти фазои расонаӣ [Матн] / С. Хоҷазода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2012. – № 4/5 (94). – С. 254-257.
99. Хоҷазод, С. Нақши ВАО-и электронӣ дар ташаккули афкори ҷомеа [Матн] / С. Хоҷазод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе: Сино, 2015. – № 4/3 (137). – С. 254-256.
100. Чернышенко О.В. Политический процесс на Ближнем Востоке в современных средствах массовой информации. Автореф. диссер. канд. полит. наук [Текст] / О.В. Чернышенко. – М., 2010. – 30 с.
101. Шараф Ф.Р. Становление и развитие периодической печати в Объединенных Арабских Эмиратах: 1971 - 2000 гг. диссертация ... кандидата филологических наук: 10.01.10. [Текст] / Шараф Фарук Ради – М., 2001. – 161 с.
102. Шарипов, А.Н. Дастовардҳои сиёсати хориҷӣ ва дипломатия Тоҷикистон дар 30 соли Истиқлолият [Матн] / А.Н. Шарипов, Ҳ.Т. Мирзоев // «Осиё ва Аврупо». – Душанбе, 2023. – №2 (14). – С. 57-63.
103. Шарипов, А.Н. Таъсири паёмадҳои эҳтимолии бӯҳрони Ҳовари Миёна ба Осиёи Марказӣ [Матн] / А.Н. Шарипов // “Муносибатҳои байналмилалӣ ва амният”. – Душанбе, 2024. – № 4 (12). – С. 45-56.
104. إبراهيم إسماعيل. الإعلام المعاصر وسائله مهاراته تأثيراته أخلاقياته. – قطر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية، 2014. – 282 ص. (Иброҳим Исмоил. ВАО-и муосир, воситаҳо,) малакаҳо, таъсирот ва ахлоқи он. – Қатар: Вазорати авқоф ва умури исломӣ, (2014. - 282 с.
105. أديب خضور. الصحافة العربية على أعتاب القرن الحادي والعشرين. – دمشق، 2000. – 234 ص. (Адиб Хаддур. Журналистикаи араб дар остонаи асри бисту як. –) (Димишқ, 2000. – 234 с.

106. أديب مروة. الصحافة العربية نشأتها وتطورها. – بيروت، 1992. – 267 ص. (أديب ماروا.)
- Матбуоти араб, пайдоиш ва инкишофи он. – Бейрут, 1992. – 267 с.
107. الدكتور فاروق ابو زيد. مدخل الى علم الصحافة. القاهرة: عالم الكتب، 1986. – 308 ص. (Доктор)
- Форук Абузайд. Муқаддима ба журналистика. – Қоҳира: Олам ал-кутуб, 1986. – 308 с.
108. عبد الرحمن الشبيلي. صفحات وثائقية من تاريخ الإعلام في الجزيرة العربية. 2002 م / 1423 هـ. – 346 ص. (Абдурахмон Шабилӣ. Саҳифаҳои ҳуҷҷатӣ аз таърихи матбуоти)
- (нимчазираи Араб. – 2002 м. / 1423 ҳ. – 346 с.
109. عبد الجواد سعيد ربيع. فن الخبر الصحفي (دراسة نظرية وتطبيقية). – دار الفجر للنشر والتوزيع. – 2005. – 224 ص. (таҳқиқи Фанни хабари журналистӣ (Фанни хабари журналистӣ) Саид Рабиъ. Абдулҷавод Саид Рабиъ. Фанни хабари журналистӣ (таҳқиқи
- назариявӣ ва амалӣ). Матбааи таъъу наشري «ал-Фаҷр». – 2005. – 224 с.
110. عبد اللطيف حمزة. الصحافة العربية في مصر. – مصر: دار الفكر العربي، 1985. – 228 ص.
- Абдуллатиф Ҳамза. Матбуоти араб дар Миср. – Миср: Дор ал-фикри ал-) арабӣ, 1985. – 228 с.
111. صالح شاكِر وتوت. الخبر الصحفي عنصر اساسي من عناصر العملية الاعلامية. مجلة أهل البيت عليهم السلام. – 2004. – العدد الاول. – ص. 343-370. (Хабари) Шокир Ватут. Солеҳ Шокир Ватут. Хабари)
- матбуотӣ чузъи муҳимми раванди ВАО // Маҷаллаи «Аҳл-ул-байт», 2004. – (№ 1. – С. 343-370.
112. فؤاد أسعد كماخي. وكالة الأنباء السعودية (واس) النشأة، التطور، رؤية مستقبلية، البنية والهوية. – الرياض: مكتبة التوبة، 1423 هـ / 2002 م. – ص. 21. (Фуад Асъад Камоҳӣ. Агентии)
- иттилоотии Саудӣ (SPA): пайдоиш, рушд, диди оянда, сохтор ва ҳувият. (Риёз: китобхонаи «ат-Тавба», 1423 ҳ. / 2002 м. – С. 21.
113. محمد بن عبدالرزاق القشعبي. البدايات الصحفية في المملكة العربية السعودية (المنطقة الشرقية). – الرياض: مطابع التقنية، 1423 هـ / 2002 م. – 696 ص. (Муҳаммад ибни Абдураззоқ ал-)
- Қашъамӣ. Оғози рӯзноманигорӣ дар Шохигарии Арабистони Саудӣ (минтақаи шарқӣ). – Риёз: Матбуоти технология, 1423 ҳ. / 2002 м. – 696 с.
114. محمد عبد الرزاق القشعبي. الصحافة السعودية – تاريخ. – الرياض: مركز حمد الجاسر الثقافي، 1427 هـ / 2006 م. – 406 ص. (Муҳаммад Абдураззоқ ал-Қашъамӣ. Матбуоти)
- Саудӣ – Таърих. – Риёз: Маркази фарҳангии Ҳамад ал-Ҷосир, 1427 ҳ. / 2006 (м. – 406 с.

115. محمد عبدالرحمن الشامخ. نشأة الصحافة في المملكة العربية السعودية. – الرياض: دار العلوم، الطبعة الأولى، 1402 هـ / 1982 م. – 240 ص. () مُحَمَّد اَبْدُراخْمون اَش-شومِيخ.)
Пайдоиши журналистика дар Шоҳигарии Арабистони Саудӣ. Риёз: Дор-ул-
(улум, наشري аввал, 1402 ҳ. / 1982 м. – 240 с.
116. محمد حسنين هيكل. في دهاليز الصحافة. – القاهرة: دار الشروق، 1982. – 202 ص.
Муҳаммад Ҳасанейн Ҳайкал. Дар долонҳои журналистика. Қоҳира: дор-)
(уш-Шурук, 1982. – 202 с.
117. راسم محمد الجمال. الاعلام العربي المشترك. دراسة في الاعلام الدولي العربي. – بيروت: مركز
Росим Муҳаммад ал-Чамол. ВАО-и) 164ص. – 1986. – 164
арабии муштарак. Таҳқиқ дар расонаҳои байналмилалӣ араб. – Бейрут:
Маркази тадқиқоти ваҳдати арабӣ, 1986. – 164 с.
118. عاطف عبد الرحمن. قضايا الوطن العربي في الصحافة خلال القرن العشرين. – الرياض: الطبعة الأولى، 2002. – 245 ص. () اَوتِيف اَبْدُراخْمون. Проблемаи ҷаҳони араб дар)
матбуоти асри XX. – Риёз: Нашри аввал, 2002. – 245 с.
119. محمد فريد محمود عزت. وكالات الانباء في العالم العربي. – بيروت: دار مكتبة الهلال، 1429
Муҳаммад Фарид Маҳмуд Иззат. Агентҳои иттилоотӣ) 431 ص. – 2008 م. – 431
дар олами араб. Бейрут: Дору мактабати «ал-Ҳилол», 1429 ҳ. / 2008 м. – 431
с.

III. Манбаҳои интернетӣ:

120. Зиёев, С.Н. Дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар дар асоси МҲТБО аз 17.06.2019 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavturo.tj> (санаи мурочиат 09.04.2022)
121. Зиёев, С.Н. Муносибатҳои дипломатӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар аз 09.04.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavturo.tj> (санаи мурочиат 17.06.2023)
122. Зиёев, С.Н. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар густариши ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Шоҳигарии Арабистони Саудӣ аз 17.11.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavturo.tj> (санаи мурочиат 19.02.2024)
123. Муносибатҳои дуҷониба миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар | Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31.07.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://mfa.tj> (санаи мурочиат 12.10.2024)

124. Муносибатҳои дӯчониба байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Амори Муттаҳидаи Араб | Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31.01.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <https://mfa.tj> (санаи мурочиат 12.10.2024)
125. Ниёзӣ Ё.Б. Арабистони Саудӣ — шарикҳои муҳим дар раванди ҳамкориҳо бо Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12.02.2018 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 21.10.2024)
126. Пудинаев, У. Дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Қатар (таҳриршуда) аз 19.06.2021 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 16.11.2023)
127. Раҳмон Э. Суханронӣ дар ҳамоиши якуми сарони давлатҳои Осиёи Марказӣ ва кишварҳои арабии Халиҷ 19.07.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <http://www.president.tj> (санаи мурочиат 14.11.2023)
128. Соҳиби Б. Уфуқҳои нави робитаҳои дӯчонибаи Тоҷикистон ва Қатар. 31.01.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 21.10.2024)
129. Шаҳлохон М. Тоҷикистон – Арабистони Саудӣ: 30 соли муносибатҳо 14.11.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 08.04.2023)
130. الرئيس إمام علي يتحدث لـ"الرياض" (Президент Эмомалӣ Раҳмон дар мусоҳиба бо рӯзномаи «Ал-Риёз») 23.03.2008 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <http://www.alriyadh.com> (санаи мурочиат: 21.12.2017)
131. محمد بن راشد ورئيس طاجيكستان يبحثان تعزيز العلاقات الثنائية (Муҳаммад бин Рошид ва Президенти Тоҷикистон тақвияти муносибатҳои дӯчонибаро баррасӣ мекунанд) 17.03.2016 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <https://www.wam.ae> (санаи мурочиат: 08.12.2019)
132. محمد بن زايد ورئيس طاجيكستان: تحديات جمة تهدد استقرار المنطقة (Муҳаммад бин Зоид ва Президенти Тоҷикистон: ҷолишҳои зиёде суботи минтақаро таҳдид мекунанд) 17.03.2016 [Манобеи электронӣ]. – Низомии дастрасӣ: <https://www.albayan.ae> (санаи мурочиат: 14.11.2018)

133. الأثواب التقليدية في مواجهة التشدد الديني في طاجيكستان (Либосҳои анъанавӣ (суннатӣ) дар муқобили ифротгароии динӣ дар Тоҷикистон) 12.05.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <http://www.alwasatnews.com> (санаи мурочиат: 04.10.2019)
134. التقى وزير الخارجية الطاجيكي و زار جامع حضرة الإمام وقصر نوروز الثقافي (Вай бо вазири хориҷии Тоҷикистон дидор ва аз масҷиди ҳазрати Имом ва Қасри фарҳанги Наврӯз дидан кард) 27.05.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae/ar> (санаи мурочиат: 14.03.2019)
135. لجنة المشاورات القنصلية بين الإمارات وطاجيكستان تعقد اجتماعها الأول (Кумитаи машваратии консулгарии Амороти Муттаҳидаи Араб ва Тоҷикистон нахустин ҷаласаи худро баргузор мекунад) 20.10.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae/ar> (санаи мурочиат: 14.03.2019)
136. جناح طاجيكستان.. عقيق وحرف يدوية وآلات وترية (Павилони Тоҷикистон: ақик, ҳунароҳои дастӣ ва асбобҳои торӣ) 12.01.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae> (санаи мурочиат: 27.11.2019)
137. الربيعية ي دشن مركز التعليم الجمهوري للطوارئ بطاجيكستان (Ар-Рабиъа дар Тоҷикистон Маркази ҷумҳуриявии таълимии ҳолатҳои фавқулодаро ифтиҳо кард) 05.10.2018 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.spa.gov.sa> (санаи мурочиат: 14.01.2020)
138. المملكة وطاجيكستان تعقدان اجتماعاً لمناقشة التعاون الثنائي في مجالات الشؤون الإسلامية (Шоҳигарӣ ва Тоҷикистон дар дидоре ҳамкориҳои дуҷонибаро дар соҳаҳои умури исломӣ баррасӣ мекунанд) 08.02.2019 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae/ar> (санаи мурочиат: 25.01.2021)
139. آسيا الوسطى.. مصالح إستراتيجية لروسيا واقتصادية للصين (Осиёи Миёна ... Манфиатҳои стратегии Россия ва иқтисодии Чин) 24.11.2019 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://futureuae.com> (санаи мурочиат: 22.02.2023)
140. حروب المياه... تفرع الطبول (Ҷанҷҳои об... ба нақора мезананд) 14.08.2020 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.alwatan.com.sa> (санаи мурочиат: 12.03.2022)

141. الأزمة الكازاخستانية واللعبة الدولية في آسيا الوسطى (Бухрони Қазоқистон ва бозии байналхалқӣ дар Осиёи Миёна) 08.01.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низомӣ дастрасӣ: <https://www.okaz.com.sa> (санаи мурочиат: 22.02.2023)
142. طاجيكستان تبهر زوار اكسبو 2020 بكنوزها الطبيعية ومواردها المائية وحرفها التقليدية (Тоҷикистон меҳмонони ЭКСПО 2020-ро бо сарватҳои табиӣ, захираҳои обӣ ва ҳунароҳои суннатии худ мафтун мекунад) 07.03.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низомӣ дастрасӣ: <https://www.wam.ae> (санаи мурочиат: 22.02.2023)
143. رسائل الحوار الاستراتيجي بين دول الخليج وآسيا الوسطى (Паёмҳои муколамаи стратегӣ байни кишварҳои Халиҷ ва Осиёи Миёна) 14.09.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низомӣ дастрасӣ: <https://futureuae.com> (санаи мурочиат: 22.02.2023)
144. العرب ينضمون للعبة الكبرى... تساعد التنافس بين الغرب وروسيا والصين على آسيا الوسطى، فمن يحسمها؟ (Арабҳо ба бозии бузург ҳамроҳ мешаванд... Рақобат миёни Ғарбу Россия ва Чин барои Осиёи Миёна шиддат мегирад, кӣ ҳал мекунад?) 21.08.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низомӣ дастрасӣ: <https://arabicpost.live> (санаи мурочиат: 18.02.2024)

РҶҲАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ ДОИР БА МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

I. Монография:

- [1-М]. Қаландаров, С.Д. Муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс (дар заминаи маводи оҷонсҳои иттилоотӣ). Монография [Матн] / С.Д. Қаландаров. – Душанбе, 2024. – 164 с.

II. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии

Тоҷикистон:

- [2-М]. Қаландаров, С.Д. Иттилоъ – сарчашмаи ҳамкориҳои судбахш [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2011. – № 4 (68). – С. 364-367.

- [3-М]. Қаландаров, С.Д. Шарҳи воқеаҳои сиёсии Тоҷикистон дар сомонаи Агентии иттилоотии Шоҳигарии Арабистони Саудӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2015. – № 4/9 (185). – С. 298-302.
- [4-М]. Қаландаров, С.Д. Шеваи инъикоси сафарҳои расмии Президент дар расонаҳои арабӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2016. – № 4/4 (206). – С. 309-314.
- [5-М]. Қаландаров, С.Д. Инъикоси Тоҷикистон аз нигоҳи «Алҷазира» ва муқоиса бо сомонаи арабии «Би-би-си» [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2016. – № 4/5 (209). – С. 248-251.
- [6-М]. Қаландаров, С.Д. Ҳақиқат ва таҳриф дар инъикос ва шарҳи воқеияти Тоҷикистон аз нигоҳи сомонаҳои арабӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2017. – № 4/6. – С. 287-292.
- [7-М]. Қаландаров, С.Д. Воқеияти Тоҷикистон дар расонаҳои Қатар [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2018. – № 2. – С. 259-263.
- [8-М]. Қаландаров, С.Д. Инъикоси ҳамкорӣҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар мусоҳибаҳои Президенти Тоҷикистон (дар асоси маводи матбуоти араб) [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2018. – № 3. – С. 300-305.
- [9-М]. Қаландаров, С.Д. Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон (дар асоси маводи матбуоти араб) [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2018. – № 4. – С. 305-310.

- [10-М]. Қаландаров, С.Д. Нақши ВАО дар баррасии вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – № 2. – С. 310-316.
- [11-М]. Қаландаров, С.Д. Инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон дар нашрияхи Кувайт [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – № 5. – С. 294-302.
- [12-М]. Қаландаров, С.Д. Моҳият ва рисолати ҳамкориҳои Тоҷикистон ва инъикоси он дар Агентии иттилоотии Аморот [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – № 6. – С. 287-293.
- [13-М]. Қаландаров, С.Д. Баррасии ҳаводиси Тоҷикистон дар нашрияхи Амороти Муттаҳидаи Араб [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – № 7. – С. 275-282.
- [14-М]. Қаландаров, С.Д. Шабакаҳои иттилоотии араб ва нақши онҳо дар инъикоси ҳаводиси «Баҳори араб» [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – № 3. – С. 293-298.
- [15-М]. Қаландаров, С.Д. Мавқеи ширкати телевизиони байналхалқии “Ал-Ҷазира” дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – № 8. – С. 419-424.
- [16-М]. Қаландаров, С.Д. Нигоҳи матбуоти Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2021. – № 5. – С. 274-283.

- [17-М]. Қаландаров, С.Д. Тоҷикистон дар оинаи Агентии иттилоотии Баҳрайн [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2022. – № 3. – С. 252-258
- [18-М]. Қаландаров, С.Д. Нақши давлатҳои араб дар ҷаҳони муосир [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2022. – № 8. – С. 263-271.
- [19-М]. Қаландаров, С.Д. Назаре ба мавқеи сиёсату иқтисодии ШАС дар минтақа ва ҷаҳон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2023. – № 9. – С. 251-257.
- [20-М]. Қаландаров, С.Д. Мавқеи жанри хабар дар маводи расонаҳои иттилоотии кишварҳои арабии Халиҷи Форс роҷеъ ба Тоҷикистон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2024. – № 10. – С. 354-362.
- [21-М]. Қаландаров, С.Д. Инъикоси равобиту гуногунҷанбаи Тоҷикистон ва Қатар дар ОИ “Азия-Плюс” (ASIA-Plus) [Матн] / С.Д. Қаландаров // Осиё ва Аврупо. – Душанбе, 2024. – № 4 (20). – С. 180-186.
- [22-М]. Қаландаров, С.Д. Бозтоби муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Шохигарии Арабистони Саудӣ дар АМИТ «Ховар» [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ. Баҳши илмҳои таърих ва бостоншиносӣ, педагогика ва филология. – 2024. – № 4-2 (37). – С. 155-164.

III. Таълифоти муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

- [23-М]. Қаландаров, С.Д. Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои интернетии кишварҳои араб [Матн] / С.Д. Қаландаров // Замони муосир ва журналистика (маводи конференсияи байналхалқии илмӣ амалии «Замони муосир ва журналистика: проблемаҳои ҳуқуқ ва озодии суҳан»). – Душанбе, 2011. – С. 91-95.

- [24-М]. Қаландаров, С.Д. Равзанаи таъсир ба афкор дар сомонаҳои арабӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Журналистикаи байналхалқӣ VIII (Маҷмуаи мақолаҳо). – Душанбе: Сармад-Компания, 2017. – С.62-69.
- [25-М]. Қаландаров, С.Д. Ҳазои иттилоотии арабӣ ва шинохти Тоҷикистон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Журналистика ва замони муосир (Маҷмӯаҳои назарӣ ва таърихи матбуоти даврии тоҷик). Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ. – Душанбе, 2018. – С. 91-98.
- [26-М]. Қаландаров, С.Д. Нигоҳи матбуоти Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалии “Медиалингвистика ва услубшиносӣ: мушкилот ва дурнамо”. – Душанбе, 2020. – С. 312-326.
- [27-М]. Қаландаров, С.Д. Мавқеи оҷонсиҳои иттилоотии араб дар ҳазои иттилоотии ҳаҷони муосир [Матн] / С.Д. Қаландаров // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалии “Медиалингвистика ва услубшиносӣ: мушкилот ва дурнамо”. – Душанбе, 2020. – С. 185-194.
- [28-М]. Қаландаров, С.Д. Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалии «Илм ва таҳсилот: тамоюлҳои рушд дар ҷомеаи иттилоотӣ» бахшида ба «75-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон». – Душанбе, 2023. – С. 550-558.
- [29-М]. Қаландаров, С.Д. Мавқеи жанрҳои “Ҳисобот” ва “Мусоҳиба” дар инъикоси муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои арабӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Воситаҳои ахбори омма ва забони миллии (Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ). – Душанбе, 2025. – С. 159-176.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

УКД: 892.7.09 (81.2 (2Т))

КАЛАНДАРОВ САРАБЕК ДАВЛАТЁРОВИЧ

**РОЛЬ СМИ В ОТРАЖЕНИИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ
НЕЗАВИСИМЫМ ТАДЖИКИСТАНОМ И АРАБОЯЗЫЧНЫМИ
СТРАНАМИ ПЕРСИДСКОГО ЗАЛИВА
(КОРОЛЕВСТВО САУДОВСКАЯ АРАВИЯ, КАТАР, ОБЪЕДИНЕННЫЕ
АРАБСКИЕ ЭМИРАТЫ)**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание учёной степени доктора филологических наук по
специальности 10.01.10 – Журналистика

ДУШАНБЕ – 2025

Диссертация выполнена на кафедре международной журналистики факультета журналистики Таджикского национального университета.

Научный консультант: **Мукимов Мухамади Аминович** – доктор филологических наук, профессор кафедры международной журналистики факультета журналистики Таджикского национального университета.

Официальные оппоненты: **Ходжазод Саидмурод** – доктор филологических наук, профессор общеуниверситетской кафедры таджикского языка Таджикского государственного педагогического университета имени С. Айни;

Афсахзод Аббоси Аълохон – доктор филологических наук, доцент кафедры национальной и международной журналистики факультета русской филологии, журналистики и медиатехнологий Межгосударственного образовательного учреждения высшего профессионального образования «Университет (славянской) России и Таджикистана»;

Хасанова Тахмина Гаюровна – доктор филологических наук, доцент кафедры лингвистики Филиала Московского государственного университета имени М.В. Ломоносова в городе Душанбе.

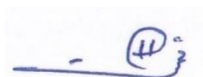
Ведущая организация: **Государственное образовательное учреждение «Таджикский государственный институт культуры и искусств имени Мирзо Тусунзаде».**

Защита диссертации состоится «23» октября 2025 года, в 13:00 часов на заседании диссертационного совета 6D.KOA-020 при Таджикском национальном университете (адрес: город Душанбе, Буни Хисорак, учебный корпус № 10, зал учёного совета факультета филологии, e-mail: ilhom-b.89@mail.ru; телефон: (+992) 555-05-15-50).

С содержанием диссертации можно ознакомиться в центральной библиотеке Таджикского национального университета (734025, город Душанбе, проспект Рудаки, 17) и на сайте www.tnu.tj.

Автореферат разослан « ____ » _____ 2025 года.

Ученый секретарь
диссертационного совета
кандидат филологических наук

Бобомаллаев И.Дж.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

ИА – Информационное Агентство

ИАЭ – Информационное агентство Эмиратов

ИААСПЗ – Информационные агентства арабских стран Персидского залива

КИА – Катарское информационное агентство

СИА – Саудовское информационное агентство

ОАЭ – Объединенные Арабские Эмираты

ИБР – Исламский банк развития

СМИ – Средства массовой информации

США – Соединенные Штаты Америки

АСПЗ – Арабские страны Персидского залива

ЛАГ – Лига арабских государств

СВМДА – Совещание по взаимодействию и мерам доверия в Азии

ЦА – Центральная Азия

ООН – Организация Объединенных Наций

ОИС – Организация исламского сотрудничества

ИРИ – Исламская Республика Иран

КСА – Королевство Саудовской Аравии

ССАСПЗ – Совет сотрудничества арабских стран Персидского залива

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. В современных государствах, независимо от формы правления и различных политических систем, в укреплении власти, проведении реформ, а также развитии отношений и сотрудничества с другими странами огромную роль играют средства массовой информации (СМИ). Именно в них отражаются все события политического, социального и культурного характера, происходящие в странах Запада и Востока. При этом, как показывает мировой опыт, сверхдержавы используют эти средства как орудие пропаганды, направленное на реализацию своих целей. Этот факт обусловил возникновение так называемой информационной конкуренции, при которой все государства стремятся проявлять наибольшую активность и настойчивость в продвижении своих интересов.

В то же время средства массовой информации могут способствовать установлению и развитию многоплановых отношений между странами в самых различных сферах. В данном случае большого внимания заслуживает опыт сотрудничества Республики Таджикистан с арабскими странами Персидского залива, который в средствах массовой получил особенно яркое и полное отражение.

Именно в СМИ освещались открытие посольств Таджикистана в Арабской Республике Египет, Королевстве Саудовская Аравия, Катаре, Кувейте, Объединенных Арабских Эмиратах, консульства в Дубае, а также официальные визиты Президента Таджикистана в арабские страны и делегаций некоторых высокопоставленных лиц из арабских государств в Таджикистан.

Сегодня Республика Таджикистан в рамках своей внешней политики определила наиболее приоритетные направления двустороннего и многостороннего сотрудничества с арабскими странами. Нельзя не отметить того факта, что за годы независимости дипломатические отношения Таджикистана с большинством арабских стран, особенно в регионе Персидского залива, не только активно развивались, но и значительно укрепились.

Этому способствовали официальные и рабочие визиты Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в эти страны, которые

одновременно заложили основу для будущего плодотворного сотрудничества. В ходе каждого визита Лидера нации в арабские страны подписывались и вступали в силу официальные соглашения, направленные на укрепление двусторонних отношений и взаимовыгодного сотрудничества, в частности в экономической, торговой и культурной сферах.

Как известно, арабские страны Персидского залива благодаря своим запасам нефти являются одними из самых экономически богатых стран мира. Поэтому укрепление экономических связей с этими странами является одним из важнейших приоритетов внешней политики Таджикистана. Именно они определяют основу межгосударственных отношений республики и государств арабского мира. Об этом говорил и Президент РТ в одном из своих выступлений: «С первых дней независимости Таджикистан определил укрепление многоплановых отношений с государствами-членами Совета сотрудничества арабских государств Персидского залива как одно из важных направлений своей внешней политики ... Мы надеемся, что страны Персидского залива и их финансовые институты внесут вклад в реализацию гидроэнергетических проектов (Таджикистана. – С.К.) посредством инвестиций» [45].

Развитие дипломатических отношений, многоплановое сотрудничество Республики Таджикистан с арабскими странами, особенно странами Персидского залива, постоянно освещается в средствах массовой информации и Таджикистана, и арабских стран. При этом следует отметить, что политическая, социальная, экономическая и культурная жизнь независимой республики и арабских государствах в СМИ отражается по-разному, но с позиции объективности и современных реалий. С учетом этого большой интерес представляют позиции, подходы и способы отражения социально-политических, экономических и культурных условий жизни и развития указанных выше сотрудничающих стран в их средствах массовой информации.

Таким образом, актуальность темы представленного исследования не вызывает сомнений в силу востребованности не только журналистским сообществом (с точки зрения профессионализма), но и читательского и зрительского внимания к проблемам отношений между Таджикистаном и арабоязычными странами.

Степень изученности темы. Следует отметить, что отношения Таджикистана с арабскими странами в советское время обсуждались в контексте единого государства – Советского Союза, и только после обретения республикой независимости этому вопросу стало уделяться особое внимание. Так, эта проблема стала предметом диссертационных исследований Ш.А. Разакова [25], А.З. Камарова [19], Ф.Б. Умарова [29] и З.К. Давлятова [14]. Работы этих авторов имеют в основном историографический характер. В них анализируются различные аспекты отношений и сотрудничества Таджикистана с исламским миром и арабскими странами Персидского залива в разные исторические периоды. Так, Ш.А. Разаков рассмотрел в своей диссертации вопросы развития дипломатических отношений между Таджикистаном и арабскими странами Персидского залива с 1991 г. до 2011 г. При этом главным вниманием уделил сотрудничеству в экономической и политической сферах.

В свою очередь З.К. Давлятов посвятил свое исследование арабским государствам с монархической политической системой правления, таким, как Саудовская Аравия, Бахрейн, Иордания, Марокко, Оман, Катар, Кувейт и Объединенные Арабские Эмираты, а также анализу их современного состояния и перспектив формирования многогранных отношений Республики Таджикистан именно с арабскими монархиями.

Позитивные же и негативные тенденции в сотрудничестве Республики Таджикистан с исламским миром (особенно с исламскими организациями, в том числе с Организацией исламского сотрудничества) глубоко обосновал в своей работе Ф. Умаров, причем он определил влияние этого сотрудничества на социально-экономическое развитие Таджикистана и его безопасность.

Историк А.З. Камаров подробно рассмотрел специфику развития научных и культурных связей Таджикистана с арабскими странами со времен Советского Союза и вплоть до наших дней.

Многогранным отношениям Таджикистана с арабскими странами посвятили свои научные и научно-популярные статьи такие ученые, как Ё.Б.Ниязи [43], З.Ш. Саидов [26], С.Н. Зиёев [38; 39; 40], Б. Сохиби [46], Ш. Муродали [47], У. Пудинаев

[44], С.М. Болтуев [13], Ф. Усмонов [30], Ш. Каримова [16], З. Зубайдов [15] и другие. В их публикациях рассматриваются различные аспекты современного состояния и перспектив сотрудничества Таджикистана с арабскими странами (Персидский залив), а также политические, экономические и геополитические интересы этих стран в Центральной Азии.

Хотя таджикскими исследователями не проводились диссертационные исследования, посвященные положению и роли СМИ арабских стран в процессе глобализации, проблемам свободы слова, особенностям прав СМИ в этих странах, в российской журналистике в этом направлении проведено много научных исследований, большинство из которых носят монографический характер. В частности, в трудах таких исследователей, как Авад Ахмед Мохамед [8], Амар Ноха Ахмед [9], Аталлах Хумуд Ал-Энези [10], Е.В. Ахмадулин [11], Э.К. Байрамова [12], Т.В. Тройнина [28], Шараф Фарук Ради [34], О.В. Чернышенко [31], Ю.С. Кинаш [17], В.В. Орлова [22], Кхадур Осама [18], А.С. Пую [24], Адиб Хазур (أديب خضور) [33], Адиб Марва (أديب مروة) [34], Расим Мухаммад аль-Джамал (راسم محمد جمال) [35], Отиф Абдурахман (عاطف عبد الرحمن) [36], Мухаммад Фарид Махмуд Иззат (محمد فريد) [37], рассматриваются вопросы системы арабской журналистики (XIX век - начало XXI века), особенности развития СМИ арабских стран в условиях глобализации, тенденции их эволюции и деятельность медиа в различных политических системах. Среди этих работ следует выделить диссертацию Аталлаха Хумуда ал-Энези, посвящена особенностям формирования и функционирования средств массовой информации Королевства Саудовской Аравии и была защищена в Таджикистане.

Работы учебно-методического характера, предназначенные для студентов факультета журналистики, в которых помимо анализа общих проблем, говорится и о средствах массовой информации арабских стран, были написаны А. Нуралиевым [21], М.А. Абдуллозода, Н.Н. Салиховым, А.А. Рахимовым, Ш.Б. Муллоевым [7] и др. В них в основном приводятся общие исторические сведения и мало внимания уделяется освещению современных отношений Таджикистана с арабскими странами, особенно роли СМИ в этой сфере. В целом, многие аспекты развития отношений Таджикистана

с арабскими странами до сих пор остаются неизученными. Автор представленного диссертационного исследования задается целью заполнить этот пробел.

Связь исследования с научными программами или темами.

Диссертационная работа выполнена в рамках научно-исследовательской деятельности кафедры иностранных языков и международной журналистики факультета журналистики Таджикского национального университета.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Цели исследования. Основными целями исследования являются: изучение взаимоотношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива и выявление факторов, способствовавших их формированию и развитию; определение роли средств массовой информации этих стран в отражении указанного процесса; рассмотрение тематических и содержательных особенностей, форм и жанр в привлекаемых материалах.

Задачи исследования. Для достижения упомянутых целей необходимо решить следующие задачи:

- изучить положение арабских стран в геополитическом пространстве современного мира;
- рассмотреть исторические аспекты взаимоотношений Таджикистана с арабоязычными странами;
- проанализировать нынешнее состояние отношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива;
- дать краткий исторический обзор создания информационных агентств арабских стран (КСА, ОАЭ, Катар);
- определить качество приблизительный объем материалов арабских информационных агентств, посвященных освещению дипломатических, политических, экономических и культурных отношений между названными странами;
- изучить тематические и художественные аспекты освещения информационными агентствами арабских стран и событий, происходящих в Таджикистане;

- рассмотреть содержание материалов НИАТ «Ховар» и «Азия-Плюс», связанных с реалиями арабских стран Персидского залива;
- проанализировать материалы сайта «Pressa.tj» об арабских странах;
- выявить жанровую специфику материалов в СМИ о Таджикистане и арабских странах Персидского залива.

Объектом исследования стали СМИ Таджикистана и стран Арабского залива, в частности Саудовское информационное агентство (وكالة الأنباء السعودية), Катарское информационное агентство (وكالة الأنباء القطرية), Эмиратское информационное агентство (وكالة انباء الامارات), а также НИАТ «Ховар», АИ «Азия-Плюс» и сайт «Pressa.tj».

Предметом исследования является уровень освещения двусторонних отношений и сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива в СМИ этих государств.

Теоретические основы исследования. При исследовании проблем, непосредственно связанных с темой диссертации, автор обращался к научным трудам таких известных таджикских и зарубежных ученых – политологов, историков, филологов, востоковедов, экономистов, как Т.Н. Назаров [59], З.Ш. Саидзода (Саидов) [72; 73; 74], Х.Д. Самиев [75], А.Н. Шарипов [102; 103], Т. Мардони [40], А. Сатторзода [79], Р.Ш. Нуриддинов [62], И.К. Усмонов [90; 91; 92; 93], А. Нуралиев [61], А. Саъдуллоев [80; 81; 82], М.А. Муқимов [44; 45; 46; 47; 48; 49; 50], М.Б. Муроди [53; 54; 55; 56], М.А. Абдуллозода [7; 8], М.С. Имомзода [26; 27; 28], А.Х. Азимов [11], З. Муъминджонов [57; 58], Р.М. Бободжанова [19], Ш. Муллоев [51; 52], С. Ходжазод [98; 99], А.А. Афсахзод [15], Е.М. Примаков [66], А.М. Васильев [21; 22], А.В. Федорченко [95; 96], А.В. Крылов [37], А.Б. Подцероб [64; 65], Г.Г. Косач [35; 36], М.А. Сапронова [76; 77; 78], Е.С. Мелкумян [41; 42; 43], И.А. Александров [12], В.А. Исаев [29], А.О. Филоник [97], Б.Г. Сейранян [83; 84], Э.О. Касаев [31; 32], А.Г. Бакланов [18], Р. Уолд Эллен [89], А.Р. Аганин [10], Е.П. Прохоров [68; 69], С.Т. Корнеев [34], В.В. Ворошилов [23], А. Тертичный [85; 86], Абдурахмон аш-Шабилли (عبد الرحمن الشبيلي) [108], Мухаммад Абдураззак аль-Кашами (محمد عبد الرزاق القشعمي) [113; 114], Мухаммад Абдурахмон аш-Шомих (محمد عبد الرحمن) [115], Фуад Асъад Камахи (فؤاد اسعد كماخي) [112], Солех Шокир Ватут (صالح شاكر) [115],

[111], Абдулджавод Саъид Рабиъ (عبد الجواد سعيد ربيع) [109], Абдулатиф Хамза (عبد اللطيف حمزة) [110], Ибрахим Исмаил (إبراهيم إسماعيل) [104], Мухаммад Хуснайн Хайкал (محمد حسنين هيكل) [116] и др.

Методологические основы исследования. При изучении роли СМИ в отражении политических, экономических и социально-культурных отношений и сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива использовались различные методы, в основном исторический, описательный, сравнительный, информационный и контент-анализ, статистическая интерпретация. С их помощью определялись тематические и жанровые характеристики информационных материалов, их социальная тональность, важность и значимость с точки зрения объективности отражаемых событий.

Источники исследования. В качестве практической основы были использованы материалы средств массовой информации Таджикистана периода независимости и арабских стран Персидского залива – НИАТ «Ховар», ИА «Азия-Плюс», сайта «Pressa.tj», Саудовского информационного агентства (وكالة الأنباء السعودية), Катарского (وكالة الأنباء القطرية) и Эмиратского информационного агентства (وكالة انباء الامارات).

Новизна работы. В диссертации впервые исследуется роль средств массовой информации в освещении отношений и сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, а именно:

- рассмотрено положение арабских стран в геополитическом пространстве современного мира, определены исторические аспекты и современное состояние взаимоотношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива;
- представлены новые сведения об истории информационных агентств арабских стран (КСА, ОАЭ, Катар);
- выявлен объем материалов, непосредственно посвященных освещению дипломатических, политических, экономических и культурных отношений в контексте деятельности этих агентств;

- проведен сравнительный анализ того, как частотности освещения событий в Таджикистане в СМИ арабских стран Персидского залива и событий в арабских странах в таджикских СМИ;
- рассмотрены и оценены жанровые особенности материалов, связанных с реалиями Таджикистана и арабских стран.

Основные положения, выносимые на защиту:

1. Таджикистан под руководством Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в рамках своей внешней политики наладил активное, конструктивное и взаимовыгодное сотрудничество с арабскими странами, особенно странами Персидского залива. Республика постоянно стремится к его укреплению, и важнейшую роль в отражении и продвижении этого процесса играют средства массовой информации.

2. Персидский залив, как стратегический регион с богатым экономическим потенциалом и огромными запасами нефти и газа, имеет особое значение в международной политике. Именно благодаря этим ресурсам внимание международного сообщества, особенно сверхдержав, к этому региону никогда не ослабевает. Между тем для Таджикистана наибольший приоритет имеют экономические цели.

3. Официальные визиты Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в эти страны продемонстрировали готовность Таджикистана укреплять многоплановые отношения с этими странами. Связи республики, ее сотрудничество с арабскими государствами Персидского залива в последнее время значительно активизировались.

4. В информационном обществе влияние СМИ на укрепление отношений между государствами, особенно при отражении перспектив этого взаимодействия, при обзоре актуальных событий в странах трудно переоценить. Причем это влияние может иметь как положительные, так и отрицательные последствия и может привести к серьезным изменениям в отношениях.

5. Лидеры арабских государств (Персидского залива) эффективно используют средства массовой информации как средство формирования общественного мнения и воздействия на него с целью достижения определенных идеологических целей, укрепления государственной политики и поддержания закона и атмосферы взаимопонимания. В информационно-пропагандистском процессе в арабских странах используются два вида распространения информации: официальная печать и правительственные издания, а также средства массовой информации, имеющие глубокий духовно-религиозный характер.

6. Под влиянием геополитических событий средства массовой информации в арабских странах, в том числе в странах Персидского залива, претерпели существенные изменения в конце XX – начале XXI в., особенно с созданием таких арабских новостных сетей, как «Аль-Джазира» (1996, Катар), «Аль-Арабия» (2003, Эмираты) и «Аль-Ихбария» (2004, Саудовская Аравия). Именно эти сети западная пресса начала использовать как надежный источник в своих информационных выпусках.

7. События в Таджикистане в агентствах стран Арабского залива в основном освещаются под такими рубриками, как «политические» (سیاسی), «экономические» (اقتصادی), «социальные» (اجتماعی), «культурные» (ثقافی), «спортивные» (رياضی) и «общее» (عام). Всего за период 2014-2024 гг. в этих агентствах было опубликовано 2219 материалов, из которых 1132 (51%) – в Саудовском информационном агентстве; 734 (33%) – в Катарском и 353 (16%) – в Агентстве новостей Эмиратов.

8. При освещении событий в Таджикистане СМИ арабских стран Персидского залива больше внимания уделяли дипломатическим, политическим, экономическим, культурным, социальным отношениям и сотрудничеству, а также гуманитарной помощи. По сообщениям информационных агентств, многоплановое сотрудничество Таджикистана с арабскими странами Персидского залива из года в год расширяется.

9. В таджикских СМИ события, связанные с арабскими странами Персидского залива, освещаются не только официальными, но и частными агентствами. Официальные агентства больше внимания уделяют освещению визитов глав государств и высокопоставленных должностных лиц соответствующих стран,

переговоров и встреч, а также принятия процессам соглашений о сотрудничестве, частные же агентства – освещению культурных мероприятий и внутренних событий в арабских странах.

10. Материалы информационных агентств арабских стран Персидского залива и Таджикистана, имея некоторую жанровую общность, не являются идентичными. Освещение событий, использование различных журналистских жанров, особенно новостных, в информационных агентствах арабских стран сравнительно подробное, преобладают комментарии и пояснения. В свою очередь освещение текущих событий в таджикских информационных агентствах может быть неоперативным, но оно более профессионально с точки зрения жанровых стандартов.

Теоретическая значимость исследования заключается в том, что материалы и результаты диссертации расширяют научно-теоретические знания в области профессионального понимания сотрудничества и взаимоотношений между странами, роли СМИ в отражении реалий, укреплении межгосударственных связей, решении глобальных проблем и др.

Практическая значимость исследования. Материалы диссертации могут быть использованы при написании учебников, учебных пособий, при разработке практических занятий по дипломатии, международной журналистике, многосторонним отношениям Республики Таджикистан с арабскими странами. Основные положения и выводы автора диссертации будут особенно полезны при преподавании истории зарубежной журналистики, в особенности СМИ арабских стран, а также СМИ и внешней политики Таджикистана.

Соответствие темы диссертации научной специальности. Тема диссертации «Роль средств массовой информации в отражении взаимоотношений независимого Таджикистана с арабоязычными странами Персидского залива» соответствует специальности 10.01.10 – Журналистика.

Личный вклад соискателя в исследование выражается в глубоком анализе роли информационных агентств Таджикистана и арабских стран Персидского залива в освещении этапов и предмета их взаимодействия, обосновании влияния СМИ на это

сотрудничество, в определении жанровых особенностей материалов информагенств, в подкреплении результатов исследования новыми статистическими данными.

Апробация результатов исследования. Наиболее важные положения диссертации были опубликованы в материалах международных, республиканских и университетских научно-практических конференций (2010-2024 гг.). В частности, диссертант выступал с докладами на международных научно-практических конференциях «Современность и журналистика: проблемы права и свободы слова» (Душанбе, 29-30 ноября 2010 г.) – доклад на тему «Таджикистан в освещении интернет-СМИ арабских стран»; «Саудовская Аравия и страны Центральной Азии и Каспийское море» (Эр-Рияд, 5-8 январь 2015 г.) – доклад на тему «Экономические и культурные связи между Республикой Таджикистан и Королевством Саудовская Аравия» (العلاقات الاقتصادية و الثقافية بين جمهورية تاجيكستان والمملكة العربية السعودية); «Медиалингвистика и стилистика: проблемы и перспективы» (Душанбе, 22-23 октября 2020 г.) – доклад на тему «Роль арабских информационных агентств в информационном пространстве арабского мира», «Взгляд прессы Королевства Саудовская Аравия на Таджикистан»; «Наука и образование: тенденции развития в информационном обществе», посвященной 75-летию Таджикского национального университета (Душанбе, 2023) – доклад на тему «Обзор отношений Республики Таджикистан с зарубежными странами в интервью Эмомали Рахмона». А также на 12 республиканских научно-практических конференциях по темам «Таджикистан в освещении информационного агентства Королевства Саудовская Аравия» (Декларация ООН о Международном десятилетии (2013–2022 годы) сближения культур, Душанбе, 19.04.2013), «Отражение событий в Таджикистане на сайте «Аль-Джазира» (20-летие Конституции Республики Таджикистан, Душанбе, 25.04.2014), «Истина и искажение событий в Таджикистане на сайтах «Аль-Джазира» и «BBC» (700-летие Мир Сайида Али Хамадони, Душанбе, 25.04.2015), «Таджикистан глазами катарских СМИ» («20-летие Дня национального единства» и «Год молодежи», Душанбе, 25.04.2017), «Освещение международных отношений Республики Таджикистан в интервью Президента страны» (Международное десятилетие действий Вода для устойчивого развития, 2018–2028 годы, Год развития туризма и народных

ремёсел, Душанбе, 25.04.2018), «Таджикистан глазами кувейтских СМИ» («Годы развития села, туризма и народных промыслов», «400-летие Мирабида Сайида Насафи», Душанбе, 23.04.2019), «Роль телеканала "Аль-Джазира" в информационном пространстве современного мира» (5500-летие древнего Саразма, 700-летие выдающегося таджикского поэта Камола Худжанди, Душанбе, 21.04.2020), «Положение стран Персидского залива в современном мире» («Годы развития промышленности (2022-2026)», «Величие Мавлоно Джалалиддина Балхи», Душанбе, 21.04.2022), «Искажение новостей в арабских СМИ» («75-летие Таджикского национального университета», «115-летие академика Бободжона Гафурова», «145-летие со дня рождения основоположника современной таджикской литературы Садриддина Айни», «2023 год – Год русского языка» и «2025 год – Международный год сохранения ледников». – Душанбе, 25.04.2023).

Диссертация обсуждена и рекомендована к защите на совместном заседании кафедр международной журналистики, иностранных языков, телевидения и радиовещания, печати и стилистики и литературного редактирования факультета журналистики Таджикского национального университета (протокол № 6 от 7 января 2025 г.).

Публикация научных трудов по теме диссертации. По теме диссертации опубликованы 1 монография, 28 научных статей, 21 из них – в журналах, рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан и Российской Федерации.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из аббревиатура, введения, четырех глав, включающих 10 параграфов, заключения, списка литературы, рекомендаций по практическому использованию результатов исследования и приложение. Общий объем диссертации составляет 384 стандартных страниц компьютерной печати.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Во **введении** диссертации обосновываются актуальность исследования темы, степень ее изученности, определяются цели и задачи работы, аргументируются ее

новизна, теоретическая и практическая ценность, излагаются положения, выносимые на защиту, а также представлены результаты исследования.

Первая глава диссертации – «Процесс формирования отношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива» включает два параграфа.

В первом параграфе – «Положение арабских стран в современном мире» – рассматривается современная политическая жизнь стран Арабского Востока – их политические системы, формы взаимодействия государственных структур, политических партий, организаций, неформальные тенденции общественно-политического характера и др.

Персидскому заливу, как стратегическому региону с богатым экономическим потенциалом и огромными запасами нефти и газа, в международной политике многих стран уделяется пристальное внимание, причем со стороны сверхдержав оно в последнее время возросло. Сегодня арабские страны Персидского залива благодаря своим запасам нефти входят в число самых экономически процветающих стран мира. Поэтому укрепление экономических связей с этими странами является одним из главных приоритетов внешней политики Таджикистана, потому что среди различных целей, определяющих основу межгосударственных отношений, республика отдает приоритет экономическому развитию.

Исследователь М. Сапронова разделила монархические системы правления в арабских странах следующим образом:

- абсолютная монархия (Саудовская Аравия);
- дуалистическая монархия (Кувейт, Бахрейн, Катар, Оман);
- парламентская монархия (Марокко, Иордания);
- выборная монархия (Объединенные Арабские Эмираты) [27, с. 232]

Королевство Саудовская Аравия (КСА) (المملكة العربية السعودية) – считается самой богатой страной в мире, потому что располагает четвертью мировых запасов нефти, является ее крупнейшим производителем и экспортером нефти, занимает первое место в мире по добыче и экспорту этого ресурса. Это позволило КСА стать самым авторитетным участником некоторых мировых торгово-экономических

организаций. Кроме того, в Саудовской Аравии находятся основные мусульманские культовые сооружения (в городах Мекка и Медина), что еще более усиливает ее влияние и престиж в исламском мире.

Стратегическое положение Саудовской Аравии, влиятельная роль в арабском и исламском мире и обладание крупнейшими в мире запасами нефти вызывают у Соединенных Штатов большой интерес. Обе страны имеют общие цели и регулярно консультируются по вопросам региональной безопасности, экспорта и импорта нефти, устойчивого экономического развития и мирного процесса на Ближнем Востоке. Саудовская Аравия является надежным партнером Соединенных Штатов в борьбе с терроризмом, а также в военной, дипломатической и финансовой сферах. Власти Саудовской Аравии всегда тесно сотрудничали с американскими правоохранительными органами в интересах национальной безопасности.

Включение Саудовской Аравии в G20 и мировую финансовую и экономическую системы демонстрирует уникальное положение и статус страны в решении насущных мировых проблем.

Государство Катар – одна из богатейших стран мира, занимающая третье место в мире по запасам природного газа и шестое место по объему его экспорта. Страна является также одним из крупнейших экспортеров нефти и нефтепродуктов (21-е место в мире).

Основателем государства Катар является шейх Касим ибн Мухаммад аль-Тани, принявший бразды правления и эмиратство в этой стране 18 декабря 1878 г. Этот день отмечается в Катаре как национальный праздник. Катар сегодня стала одной из самых богатых стран в регионе благодаря огромным природным ресурсам и обильным доходам от продажи нефти и природного газа.

В целом в современной политике Катара решающую роль играет «исповедумая» им идеология. Эмир Хамад ибн Халифа, прямой потомок проповедника XVIII в. Мухаммада Абдула Ваххаба, считает себя наследником и продолжателем движения «ваххабизм» и пытается распространить это исламское течение дальше.

Объединенные Арабские Эмираты (ОАЭ) были образованы 2 декабря 1971 г. путем объединения шести эмиратов (Абу-Даби, Дубай, Аджман, Умм-эль-Кайвайн, Фуджейра и Шарджа). ОАЭ создавались как федерация. В феврале 1972 г. к ним присоединился седьмой эмират – Рас-эль-Хайма (راس الخيمة). Государственное устройство ОАЭ представляет собой абсолютную федеративную монархию, а административная структура ОАЭ основана на запасах нефти в эмирате. Можно сказать, что благодаря наличию больших нефтяных ресурсов некоторые эмираты (в частности Абу-Даби и Дубай) приобрели наибольший политический и экономический вес при определении внутренней и внешней политики страны.

Экономика ОАЭ во многом зависит от добычи нефти, туризма и иностранных инвестиций. Обладая 10 % мировых запасов нефти, ОАЭ занимают третье место в мире по этим ресурсам после Саудовской Аравии и Ирака. По запасам природного газа, оцениваемым в 205 трлн (6 трлн м³), страна занимает четвертое место в мире после России, Ирана и Катара.

В целом, системы государственного устройства арабских стран Персидского залива отличаются от систем политики других стран мира, соответственно и политика этих стран формируется в рамках монархической или эмирско-султанатной системы. В связи с этим направления государственной политики в них чаще всего определяются той группой лиц (элитой), которая приближена к королю или эмиру. При этом каждая из этих стран стремится посредством своей внешней политики играть решающую роль в регионе.

Во втором параграфе первой главы «Из истории взаимоотношений Таджикистана с арабскими странами» рассматривается процесс формирования дипломатических отношений и сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, в частности КСА, Катаром, ОАЭ.

А) Отношения между Таджикистаном и Королевством Саудовская Аравия. Сотрудничество с Королевством Саудовская Аравия (КСА) имеет особое значение в контексте внешней политики Республики Таджикистан. Свои отношения с этой страной таджикское государство налаживало с учетом некоторых особенностей ее государственного устройства и собственных национально-государственных

интересов. КСА стала первой арабской страной, признавшей независимость Таджикистана 11 января 1992 г. Дипломатические отношения между двумя странами были установлены 22 февраля 1992 г. С сентября 2008 г. в столице этой страны Эр-Рияде действует посольство Таджикистана. КСА первая арабская страна, открывшая свое посольство в Таджикистане в январе 2010 г.

Тесные отношения между Таджикистаном и Королевством Саудовская Аравия берут свое начало с первого официального визита Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в КСА, который состоялся с 30 июня по 2 июля 1997 г. и заложил основу развития взаимовыгодных отношений между названными государствами. Семь последующих визитов в 2001, 2005, 2016, 2017, 2023 (дважды) и 2024 гг. еще больше способствовали развитию взаимоотношений между РТ и КСА.

Исследование выявило, что двусторонние отношения между Республикой Таджикистан и Саудовской Аравией имеют достаточный потенциал для дальнейшего всестороннего развития. С точки зрения государственных интересов Республики Таджикистан, учитывая огромные инвестиционные возможности КСА, расширение связей с этой страной отвечает интересам республики. Привлечение прямых инвестиций финансовых институтов и крупных компаний КСА имеет большое значение для развития в Таджикистане производственных мощностей и внедрения современных технологий в энергетике, транспорте, производстве строительных материалов, текстиля, обработке драгоценных камней, фармацевтике, производстве продуктов питания, строительстве туристических комплексов, современных отелей и т. д.

В целом статус и положение КСА среди арабских стран имеют важное значение. Это одна из пяти самых богатых стран мира, огромные инвестиционные возможности которой могут весьма ощутимо способствовать устойчивому развитию отраслей таджикской экономики.

Б) Таджикистан и Государство Катар. Дипломатические отношения между Таджикистаном и Катаром были установлены 13 декабря 1994 г. В ноябре 2012 г. в Душанбе открылось Посольство Государства Катар, а в мае 2013 г. в Дохе - Посольство Республики Таджикистан.

Таджикистан признает Государство Катар одним из самых развитых государств Ближнего Востока и в целом современного мира. Между этими государствами установились дружеские отношения, активно развивается многоплановое взаимовыгодное партнерство, налажен конструктивный политический диалог, определяющий приоритетные направления всего комплекса взаимоотношений сторон, в том числе в различных отраслях экономики.

Катар первая арабская страна, чьи эмиры посетили Таджикистан трижды, в том числе дважды с официальными визитами (предыдущий шейх Хамад ибн Халифа аль-Тани (الشيخ حمد ابن خليفة آل ثاني) в августе 2007 г. и нынешний шейх Тамим бин Хамад аль-Тани (الشيخ تميم ابن حمد آل ثاني) 8-9 июня 2023 г. Последний ранее посетил Таджикистан с рабочим визитом для участия в Пятом Совещании по взаимодействию и мерам доверия в Азии (14-15 июня 2019 г.) [41].

История отношений Таджикистана и Катара складывалась в два этапа – с 13 сентября 1994 г. и после 2007 г. На первом этапе из-за гражданской войны и необходимости решения проблем, связанных с ликвидацией ее разрушительных последствий, обеспечением мира и национального единства республика не имела возможности для какого-либо расширения отношений с Катаром. На втором же этапе сотрудничество с этой страной стало более активным благодаря официальным взаимным визитам глав государств.

На втором этапе Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон совершил четыре официальных и рабочих визита в Катар (6-7 мая 2007 г., 5-7 февраля 2017 г., 21-22 января 2024 г. и 17 февраля 2024 г.). Катар – первая арабская страна, напрямую инвестирующая в экономику Таджикистана.

В целом, расширение политического, торгово-экономического и культурно-гуманитарного сотрудничества между Таджикистаном и Катаром будет способствовать укреплению межрегионального взаимодействия, обеспечению региональной стабильности и безопасности, развитию стабильных двусторонних отношений.

В) Отношения между Таджикистаном и Объединенными Арабскими Эмиратами. Республика Таджикистан установила дипломатические отношения с

Объединенными Арабскими Эмиратами (ОАЭ) 19 декабря 1995 г. 17 марта 2007 г. в Дубае было открыто Генеральное консульство Республики Таджикистан. 20 апреля 2010 г. ОАЭ назначили своего первого посла-нерезидента в Республике Таджикистан с резиденцией в Астане. Посольство Республики Таджикистан в Объединенных Арабских Эмиратах открылось 8 октября 2010 г. и начало свою деятельность в начале 2011 г.

Президент Таджикистана посетил страну четыре раза: три официальных визита (16-18 декабря 1995 г., 9-13 апреля 2007 г. и 16-17 марта 2016 г.) и рабочий (30 ноября-2 декабря 2023 г.) для участия в 28-й Конференции Сторон Рамочной конвенции Организации Объединенных Наций об изменении климата.

С 1 января 2022 года граждане Объединённых Арабских Эмиратов могут посещать Таджикистан без визы на срок до 30 дней. Также, с 29 января 2023 года был введён безвизовый режим для владельцев дипломатических, служебных и специальных паспортов между двумя странами [42]. В настоящее время договорно-правовую основу двусторонних отношений между Таджикистаном и Объединенными Арабскими Эмиратами составляют 27 межправительственных и межведомственных документов.

Уделяя особое внимание возрождению и расширению сотрудничества с Объединенными Арабскими Эмиратами, Таджикистан разработал соответствующую нормативно-правовую базу, закрепляющую льготы для предприятий, организаций и предпринимателей с целью привлечения иностранных инвестиций (в рамках политики открытых дверей). Благодаря этому компании ОАЭ имеют возможности активнее вкладывать свой капитал в реализацию различных проектов и программ, принятых в сферах добычи и переработки полезных ископаемых, легкой и пищевой промышленности, строительства, возведения малых и средних гидроэлектростанций, сельского хозяйства, банковского дела, развития туризма и транспортной инфраструктуры.

Вторая глава диссертации – «Отражение отношений Таджикистана с арабскими странами в информационных агентствах арабских стран Персидского залива» включает три параграфа.

В первом параграфе – «Освещение таджикских событий в Саудовском информационном агентстве (وكالة الأنباء السعودية)» анализируются материалы о Таджикистане, опубликованные в СМИ Саудовской Аравии.

Основой системы СМИ Саудовской Аравии является ее монархическая государственная структура. Средства массовой информации пропагандируют политику монархии и контролируются государством (королем). Созданы они были с согласия короля, считаются его собственностью и защищают его интересы и положение. Владельцы газет и журналов, а также других негосударственных СМИ также близки к королю, и соответственно, какая-либо оппозиция здесь исключена.

Саудовское информационное агентство (сокращенно: на рус. – СИА, на англ. – SPA, на араб. – واس) публикует статьи о Таджикистане в основном под следующими рубриками: «Политика» (سياسي), «Общее» (عام), «Экономика» (اقتصادي), «Социальные» (اجتماعي), «Культурные» (ثقافي), «Спорт» (رياضي), «Хадж (حج), «День основания» (يوم التأسيس), «Национальный день» (اليوم الوطني), «Отчет» (تقرير), «Рамадан» (رمضان), «Путешествия и отдых» (سياحة وترفيه), «Окружающая среда» (بيئي) и «Саудовские газеты» (الصحف السعودية). За 2014-2024 гг. Таджикистан упоминался в 1132 материалах под рубриками: «общее» – 500; «политические» – 245; «экономические» – 80; «социальные» – 31; «культурные» – 31; «спортивные» – 186. В своем исследовании автор основное внимание уделил материалам, которые напрямую касаются событий в Таджикистане. Эти материалы можно разделить по содержанию на следующие:

- 1) дипломатические и политические отношения Таджикистана (официальные визиты с обеих сторон, подписание соглашений и т.д.);
- 2) экономическое, торговое, военное, культурное и социальное сотрудничество;
- 3) гуманитарная помощь Таджикистану со стороны КСА;
- 4) новости и события в Таджикистане.

Как выяснилось, СИА чаще всего проявляет интерес к дипломатическим и политическим отношениям Таджикистана с КСА (официальные визиты с обеих сторон, подписание соглашений, двусторонние политические консультации и т.д.). Соответствующие статьи публикуются под рубрикой «Политика» (سياسي). В них освещаются официальные визиты Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в

зарубежные страны (КСА, ОАЭ, Иордания, Катар, Египет, Бахрейн, Пакистан, Иран, Китай, Россию), встречи правительственных делегаций и переговоры. Особенно подробно отражены официальные и рабочие визиты Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в Королевство Саудовская Аравия (2001, 2005, 2016, 2017, 2023 гг.), в Сирийскую Арабскую Республику (2007 г.), Объединенные Арабские Эмираты (2007 г.), Йемен (2008 г.), Алжир (2008 г.), Бахрейн (2014 г.), Кувейт (2016, 2024 гг.), Катар (... 2017, 2024 гг.), Иорданию (2017 г.), Пакистан (... 2022 г.) и другие страны [1]. При этом очень строго соблюдается хронологический порядок изложения событий.

СИА также опубликовало 4 статьи о визите Председателя Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Таджикистана Шукурджона Зухурова в КСА [1, 2017. – 20-22 января], Освещены были и визиты Премьер-министра Таджикистана в Катар [1, 2015. – 20 сентября], министра иностранных дел Таджикистана Сироджиддина Мухриддина в Саудовскую Аравию и его встречи с высокопоставленными саудовскими чиновниками, а также взаимные визиты Генеральных прокуроров двух стран [1, 2022. – 27 августа].

Под рубрикой «Из мира ислама» на сайте СИА публикуются материалы, касающиеся географического положения Таджикистана, его природных ресурсов, занятости населения, экономики страны, а также импорта и экспорта товаров [1, 2011. – 20 октября]. Благодаря новостям под этой рубрикой арабский читатель, например, узнал о лидирующем положении Таджикистана в мире по запасам и источникам производства электроэнергии, а также получил представление об экспорте и импорте его продукции. Такая информация важна для арабского мира, потому что предоставляет новые сведения о внешней политике республики, ее международных отношениях и экономическом положении.

Саудовское информационное агентство особенно большое внимание уделяет освещению многопланового сотрудничества Таджикистана и КСА. Так, на сайте этого агентства, в частности, были опубликованы следующие сообщения: «Торговая палата Мекки подписывает пять меморандумов о взаимопонимании и экономических соглашениях между коммерческими секторами Саудовской Аравии и Таджикистана» [1, 2022. – 29 мая], «Главное управление Генерального аудитора и Счетная палата

Таджикистана подписали Меморандум о взаимопонимании по усилению надзорной работы» [1, 2023. – 8 марта], «Соглашение между Королевством Саудовская Аравия и Таджикистаном о создании совместного делового совета» [1, 2024. – 25 ноября] и др. Все эти материалы демонстрируют, что сотрудничество Таджикистана с КСА с каждым годом расширяется.

Немало материалов СИА посвящено проблеме решения мирового водного кризиса. Из их содержания следует, что КСА всегда поддерживало инициативы Правительства Таджикистана в решении водных проблем и принимало участие во всех международных конференциях и встречах, посвященных этой очень актуальной теме, в том числе во Второй международной конференции «Международное десятилетие действий по водным ресурсам» в Таджикистане [1, 2022. – 17 июня], Конференциях ООН по водным ресурсам в Нью-Йорке [1, 2023. – 21 марта].

Визиты высокопоставленных официальных лиц Саудовской Аравии в Таджикистан, процесс укрепления отношений между двумя чрезвычайно важными стратегическими регионами – Центральной Азией и странами Персидского залива, в силу своей значимости, тоже освещались СИА.

Изучение веб-сайта СИА показывает, что оно опубликовало много материалов о гуманитарной помощи КСА Таджикистану через Центр помощи и гуманитарных операций короля Салмана. Например, только в 2023 г. под рубриками "Социальные" и "Общие" было опубликовано 11 материалов, 8 из которых касаются распределения различной гуманитарной помощи от Центра гуманитарной помощи и помощи имени короля Салмана в районах Республики Таджикистан [1, 2023. – 18-29 апреля].

В целом анализ материалов СИА показывает, что за годы независимости дипломатические и экономические связи между Таджикистаном и Саудовской Аравией значительно расширились посредством организации и проведения визитов на высшем уровне, взаимных встреч, инвестиционных форумов и т.п. Освещение этих и других событий в средствах массовой информации оказало очень позитивное влияние на развитие двусторонних отношений между Таджикистаном и арабским миром.

Во втором параграфе «Обсуждение вопросов двусторонних отношений в Катарском информационном агентстве» отмечается, что Катарское

информационное агентство (сокр. на рус. яз. – КИА, на араб. – قنا, на англ. – QNA) было создано 25 мая 1975 г. указом Эмира под № 94. В ст. 1 этого указа говорится, что Агентство подчиняется Министерству информации, а его директор – непосредственно министру информации.

КИА публикует материалы на пяти языках: арабском, английском, французском, немецком и испанском. Оно является членом Федерации арабских информационных агентств (FANA), Ассоциации информационных агентств неприсоединившихся стран (NANAP), Организации информационных агентств Юго-Восточной Азии и Тихого океана (OANA), Организации информационных агентств (OIC), Союзы исламских информационных агентств и Международной федерации журналистов (IFJ).

КИА публикует на своем сайте материалы о Таджикистане, в основном в рубриках «Катар» (قطر), «Разные новости» (أخبار متنوعة), «Экономика» (اقتصاد), «Обзоры и исследования» (تقارير ودراسات), «Спорт» (رياضة) и «Общее» (عام). Исследование этих материалов за 2014-2024 гг. показало, что Таджикистан упоминается в 734 материалах [2]. Эти данные свидетельствуют о том, что отношения Таджикистана с Катаром год от года развиваются и достаточно активно. Например, если в материалах 2014-2019 гг. Таджикистан упоминается в среднем в 15-20 статьях ежегодно, то в 2021-2024 гг. – это до 90-100 упоминаний в год.

Согласно исследованию автора, процессу двусторонних отношений, сотрудничеству между Таджикистаном и Катаром в материалах КИА уделяется немало внимания. Так, только в 2023 г. на его сайте было опубликовано 176 материалов о Таджикистане, из которых 74 были посвящены именно вопросам сотрудничества, в частности освещению результатов официальных визитов руководителей обеих стран. Например, только 8 июня 2023 г., в рамках официального визита Эмира Катара в Таджикистан, сайт опубликовал 23 статьи о всех деталях его визита [2, 2023. – 8 июня].

На сайте КИА имеют место и материалы о встречах Президента Таджикистана с Президентом Ирана, Премьер-министром Пакистана, о бизнес-форуме Таджикистана и Турции в Душанбе, саммите ШОС в Узбекистане, участии Катара в первом

совместном саммите министров стратегического диалога между ССАСПЗ и странами Центральной Азии, а также о встречах и переговорах министров и послов Таджикистана и Катара. Все эти материалы – свидетельство официального сотрудничества и дружественных отношений двух стран, способствующих созданию благоприятной среды для Таджикистана быть признанным в арабском мире.

Широко освещаются в СМИ арабских стран, в том числе КИА, различные международные и региональные конференции и встречи, проводимые в Душанбе. В них представители Государства Катар принимали самое активное участие [2, 2022. – 8 июня; 18 октября].

КИА уделяет внимание, конечно, и тем событиям, из-за которых Таджикистан попадает в заголовки мировых новостных агентств, в том числе арабских. Например, с 14 по 21 сентября 2022 г. на сайте было опубликовано 7 статей [2], большинство этих материалов было написано на основе кыргызских источников.

В целом, КИА больше всего внимания уделяет процессу и результатам официальных визитов руководителей Таджикистана и Катара. Из анализа контента и материалов этого агентства о Таджикистане можно сделать вывод, что оно часто использует сообщения иностранных новостных сайтов, но при этом очень редко дает глубокий анализ событий. Четкого выражения своей позиции по поводу происходящего здесь не встретишь.

В третьем параграфе – «Роль информационного агентства Эмиратов (وكالة انباء الامارات) в освещении событий в Таджикистане» рассматриваются методы отражения указанным агентством того, что происходит в республике.

Информационное агентство Эмиратов (وكالة انباء الامارات) (сокр. на рус. – ИАЭ, на араб. – وام, на англ. – WAM) занимает важное место в информационном пространстве Эмиратов и ведет активную деятельность по представлению Таджикистана арабскому миру. В период с 2014 по 2024 г. оно упомянуло о Таджикистане в 353 материалах. Контент-анализ показал, что агентство в основном сосредоточилось на вопросах двусторонних отношений и сотрудничества между Таджикистаном и ОАЭ (из 353 материалов 137 сообщений (38,8%) были посвящены этой сфере).

В сравнении с другими арабскими информационными агентствами, ИАЭ демонстрирует беспристрастное освещение событий в Таджикистане. Оно уделяет большее внимание процессу отношений между Таджикистаном и Объединёнными Арабскими Эмиратами и опубликовало множество материалов, касающихся их сотрудничества. Эти материалы сыграли важную роль в представлении Таджикистана арабскому миру.

Одними из важных событий, которым агентство постоянно уделяет внимание, являются взаимные визиты и встречи представителей обеих стран. В частности, в 2016 г. официальным визитам Президента Таджикистана и его встречам с руководителями Саудовской Аравии было посвящено 5 материалов [3, 2016. – 3 января], визитам и встречам с представителями ОАЭ – 6 [3, 2016. – 16-17 марта]. Освещались также встречи посла ОАЭ в Таджикистане с Премьер-министром страны Кахором Расулзодой, министрами иностранных и внутренних дел, официальными лицами [3, 2017. – 21-23 ноября]; визит министра иностранных дел ОАЭ в Таджикистан и его встреча с президентом страны [3, 2017. – 26 мая] и др. ИАЭ последовательно и подробно освещало все визиты, встречи и подписание соглашений и договоров между обеими странами.

На сайте агентства размещено достаточно материалов о многогранном сотрудничестве между Таджикистаном и ОАЭ. Например, «Генеральный прокурор Эмиратов рассматривает судебное сотрудничество с Таджикистаном» [3, 2018. – 10 декабря]; «Подписание документов о ратификации Соглашения о передаче осужденных лиц между Эмиратами и Таджикистаном» [3, 2018. – 18 апреля]; «Бизнес-форум Шарджа-Таджикистан обсуждает возможности партнерства в сфере торговли и инвестиций» [3, 2021. – 3 августа]; «ОАЭ принимает участие в международной конференции высокого уровня по безопасности границ и борьбе с терроризмом в Душанбе» [3, 2022. – 20 октября]; «ОАЭ участвует в международной конференции "Вода для развития" в Таджикистане» [3, 2022. – 5 сентября]; «Центральный банк Объединенных Арабских Эмиратов и Банк Таджикистана подписали меморандум о взаимопонимании» [3, 2024. – 13 декабря] и др.

Благотворительная помощь таких эмиратских учреждений, как «Дар аль-Барр» (دار البر), «Набазот» (نبضات) и «Сакья-ль-Имарат» (سقى الإمارات), Таджикистану также стали одной из тем, освещаемых ИАЭ. Например, в 2022-2023 гг. агентство опубликовало два материала под одинаковыми заголовками «Делегация «Хайрия Шарджи» посещает благотворительные проекты этой организации в Таджикистане» [3, 2022. – 21 сентября]. В отчете за 2023 г. сообщается, что рабочая группа во главе с Мухаммадом Хамдоном аз-Зари, Председателем отдела проектов и помощи этой организации, посетила Таджикистан.

ИАЭ также проявляет интерес к другим событиям, происходящим в Таджикистане. Например, ввод в эксплуатацию первого [3, 2018. – 16 ноября] и второго [3, 2019. – 9 сентября] агрегатов Рогунской ГЭС, сильные ливни и наводнения в Таджикистане, в результате чего погибли и получили ранения несколько человек [3, 2023. – 1 сентября] и т. д.

Большой интерес для Информационного агентства представляют и культурные связи между Таджикистаном и ОАЭ. Соответствующие материалы были посвящены таким событиям, как «Неделя наследия Таджикистана в Шардже [3, 2018. – 22 января], визит делегации культуры ОАЭ в Таджикистан с 5 по 12 мая 2018 г., участие делегации Института культурной дипломатии в праздновании Навруза в Таджикистане [3, 2022. – 22 марта] и др.

В целом же информационное агентство Эмиратов уделяло больше внимания вопросам сотрудничества Таджикистана и ОАЭ. При этом реалии, связанные с Таджикистаном, оно отражало более объективно, чем другие информационные агентства арабских стран. Тем самым оно вносит свой вклад в укрепление отношений между Таджикистаном и ОАЭ.

Третья глава диссертации – «Позиция таджикских СМИ в отражении двусторонних отношений с арабскими странами» состоит из **трех параграфов**, в которых основное внимание уделяется анализу роли таджикских СМИ, в том числе НИАТ «Ховар», ИА «Азия-Плюс» и сайта «Pressa.tj» в отражении взаимоотношений между странами и политических событий в арабском мире.

В первом разделе – **“Контент-анализ материалов НИАТ “Ховар”** рассматриваются материалы, непосредственно связанные с отношениями Таджикистана с арабскими странами.

На сайте национальное информационное агентство Таджикистана «Ховар» (сокр. на тадж. – АМИТ «Ховар»; на англ. – NIAT «Khovar» (National information agency of Tajikistan); на араб. – وكالة أنباء تاجيكستان الوطنية) в рамках данного исследования за период 2014-2024 гг. было зафиксировано 845 материалов, касающихся арабских стран. Из них 393 материала (46%) были посвящены КСА; 270 (32%) – Катару; 182 (22%) – ОАЭ.

В зависимости от темы, все эти статьи можно разделить на три группы.

1) Отражение двусторонних отношений. Исследование показало, что большую часть составляют материалы о двусторонних отношениях (из 845 статей и сообщений 335 из них (40 %) были посвящены этой сфере).

По сравнению со всеми арабскими странами, на сайте НИАТ «Ховар» наибольшее внимание уделяется Королевству Саудовская Аравия: освещаются официальные взаимные визиты, встречи и переговоры Президента Таджикистана, уважаемого Эмомали Рахмона с лидерами арабских государств, а также взаимные визиты и встречи высокопоставленных межгосударственных делегаций (включая встречи послов, министров и правительственных делегаций).

Из 393 статей о КСА 157 были посвящены обсуждению двусторонних отношений (39,9%). В частности, НИАТ «Ховар» опубликовало 11 материалов рабочих визитах Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в Королевство Саудовская Аравия [4]. Например, 18-19 июля 2023 г. – для участия в первом саммите глав государств Персидского залива и Центральной Азии; 10-11 ноября 2023 и 2024 гг. – для участия в чрезвычайном совместном арабо-исламском саммите.

Сайт НИАТ «Ховар» публиковал также материалы о взаимоотношениях Таджикистана и Катара – из 270 материалов 109 (40,3%) были посвящены данной теме.

Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон совершил четыре официальных и рабочих визита в Катар (6-7 мая 2007 г., 5-7 февраля 2017 г., 21-22

января 2024 г. и 17 февраля 2024 г.). Таким образом, НИАТ «Ховар», выполняя свою информационную миссию, опубликовало материалы обо всех этих встречах и совещаниях глав государств.

НИАТ «Ховар» наряду с другими странами уделило внимание и отношениям Таджикистана с Объединенными Арабскими Эмиратами (ОАЭ). Например, из 182 статей, посвященных ОАЭ в период 2014-2024 гг., 69 (37,9%) были посвящены этой теме. Основное внимание на сайте уделено официальным и рабочим поездкам Президента Республики Таджикистан в ОАЭ. Исследование показывает, что в 2016 – 2024 гг. было опубликовано больше материалов об отношениях между названными странами, чем в предыдущие годы. Это связано с тем, что именно в этот период Президент Таджикистана Эмомали Рахмон совершал официальные и рабочие визиты в ОАЭ.

2) Отражение многогранного сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива. Материалы агентства «Ховар» свидетельствуют, что в последние годы интерес трех арабских государств Персидского залива (КСА, Катар, ОАЭ) к региону Центральной Азии, в том числе к Таджикистану, существенно возрос, и каждое из них внесло и продолжает вносить вклад в экономику Таджикистана. В период 2014 – 2024 гг. автором диссертации, как уже отмечалось ранее, было зафиксировано 845 материалов, посвященных рассматриваемым арабским странам (КСА, Катар, ОАЭ), из которых 332 (39,2%) отражают многостороннее сотрудничество Таджикистана с этими государствами.

Всего на сайте НИАТ «Ховар» обнаружено 393 материала о КСА, из которых 148 (37,6%) посвящены многоплановому сотрудничеству Таджикистана с Саудовской Аравией.

Из них следует, что в последние годы обе страны пытаются создать благоприятные условия для развития между ними торгово-экономических отношений. В частности, с этой целью организовывались международные инвестиционные форумы, межправительственные комиссии и другие экономико-политические мероприятия. Так, в 2023 г. на сайте «Ховар» был опубликован 21 материал, посвященный сотрудничеству, включая следующие направления: образование (5

статей); инвестирование в Рогун (3 статьи); сотрудничество с Центром гуманитарной помощи и содействия имени короля Салмана (2 статьи); туризм (2 статьи); экспорт таджикской продукции в КСА (2 статьи); борьба с коррупцией; права человека; борьба с незаконным оборотом наркотиков; таможня и сельское хозяйство [4]. В 2024 г. количество материалов, посвящённых двустороннему сотрудничеству, увеличилось до 37.

Многоплановое сотрудничество Таджикистана и Катар также не осталось без внимания НИАТ «Ховар». Согласно авторскому анализу, из 270 статей, посвящённых Катару, 116 (42,9%) охватывают вопросы двустороннего взаимодействия. Исследование показало, что за последние годы двусторонние официальные визиты на высоком уровне способствовали укреплению и активному развитию межгосударственного партнерства Таджикистана и Катара, которое продолжает развиваться во всех направлениях. По данным НИАТ «Ховар», в течение 2012-2023 гг. инвесторы из Государства Катар вложили в экономику Республики Таджикистан 64,6 млн. долл. США прямых инвестиций.

НИАТ «Ховар», освещая процесс многогранного сотрудничества Таджикистана и Катара, одновременно разъясняет его важность для Республики Таджикистан, особенно в сфере экономики.

Большое внимание агентство уделяет и многостороннему сотрудничеству между Таджикистаном и Объединёнными Арабскими Эмиратами (ОАЭ): из 182 материалов, посвящённых ОАЭ, в 67 (36,8%) пишется именно об этой сфере.

В частности, во многих статьях и сообщениях излагаются такие факты, как: привлечение средств на строительство Рогунской ГЭС [4, 2024. – 28 февраля]; Международная ассоциация производителей и экспортеров сельскохозяйственной продукции Таджикистана на престижной выставке Gulfood в г. Дубай [4, 2024 – 20 февраля]; проведение Форума предпринимателей и инвесторов Таджикистана и ОАЭ в г. Дубай [4, 2021. – 21 декабря]; выставка-продажа сухофруктов Таджикистана: «Баракат Исфара», «Оро Исфара», «Исфара Фуд», «Субхи Ватан», «Висол» «Насим» (Хорог) [4, 2022. – 17 февраля]; участие Республики Таджикистан во всемирной выставке «ЭКСПО - 2020» в ОАЭ [4, 2018. – 18 июл]; сотрудничество в таких сферах,

как парламентские связи, банковская система, таможенное дело, безопасность, привлечение рабочей силы и др.

Тема культурных связей Таджикистана с арабскими странами Персидского залива также находится в центре внимания НИАТ «Ховар». Агентство опубликовало, например, материалы: о проведении таджикских культурных мероприятий в ОАЭ [4, 2017. – 17 мая]; об открытии Недели народных ремесел Таджикистана в ОАЭ [4, 2018. – 23 января]; о презентации национальных костюмов и изысканных таджикских блюд [4, 2018. – 8 мая]; о демонстрации презентации народных ремёсел Таджикистана в Дубае [4, 2019. – 28 августа] и др. Эти и подобные публикации носят в основном информационный характер и освещают официальные культурные мероприятия Таджикистана и их проведение в Объединённых Арабских Эмиратах.

В целом, публикации НИАТ «Ховар» способствуют определению приоритетных направлений двустороннего сотрудничества и привлечению инвестиций в экономику Таджикистана. Тем не менее анализ материалов агентства показывает, что экономические и торговые отношения между Таджикистаном и странами Персидского залива пока не полностью отвечают ожиданиям высшего руководства этих стран и запросам населения региона.

3) Отражение событий в арабских странах в НИАТ «Ховар». Помимо освещения официальных отношений и различных направлений сотрудничества, НИАТ «Ховар» также уделяет внимание освещению событий в политической и социальной (общественной) жизни арабских стран Персидского залива (АСПЗ) в основном под рубрикой «Регион и мир». Согласно исследованию, под этой рубрикой опубликовано 52 материала, посвящённых важным и интересным событиям в политической и социальной жизни стран АСПЗ. Из них 38 статей и сообщений относятся к Саудовской Аравии; 10 – к ОАЭ, Катару – 4; материалы также различаются по годам публикации.

Материалы рубрики «Регион и мир» подготовлены в основном с опорой на информационные ресурсы таких международных изданий, как «Financial Times», «Middle East Eye», www.skyarabia.com, британская газета «The Independent», информационные агентства INTERFAX.RU, «Reuters», новостное агентство «Тулъ

Нюс», информационное агентство Эмиратов (WAM) и др., которые занимают нейтральную позицию.

Отражение событий в АСПЗ, особенно в Саудовской Аравии, в «Ховар» имеет два основных аспекта. Во-первых, большинство этих событий имеют важное гуманитарное значение (внезапное выпадение снега [4, 2023. – 12 апреля], переход с солнечного календаря на григорианский [4, 2016. – 6 октября], участие женщин в выборах [4, 2015. – 14 декабря], разрыв дипломатических отношений Саудовской Аравии с Исламской Республикой Иран (ИРИ) [4, 2016. – 4 января] и др. Во-вторых, некоторые из этих событий имеют особую важность для таджикской аудитории: арест сотен людей по обвинению в принадлежности к ИГИЛ [4, 2015. – 17 августа], признание Советом ученых Саудовской Аравии движения «Братья-мусульмане» экстремистской организацией [4, 2020. – 16 ноября] и др.

Решение Совета ученых Саудовской Аравии имеет большое значение для политической ситуации в регионе, потому что движение «Братья-мусульмане» (запрещено в Таджикистане) активно действует не только в различных арабских странах, но и в регионе Центральной Азии и считается одной из экстремистских исламских организаций. Важно и то, что это решение может усилить давление на другие исламские организации и движения, разделяющие идеологию «Братьев-мусульман».

Меньший интерес НИАТ «Ховар» к другим арабским странам Персидского залива можно объяснить тем, что агенство больше сосредоточено на более важных и срочных событиях в других регионах или имеет ограниченный доступ к информации из этих стран.

Сравнительный анализ показал, что НИАТ «Ховар» к событиям и происшествиям в Государстве Катар проявляет меньший интерес, чем к событиям в Саудовской Аравии и ОАЭ.

НИАТ «Ховар» не имеет своего представительства ни в одной арабской стране, и ни один из его журналистов не выезжал из Таджикистана с целью освещения жизни в этих странах. Все опубликованные материалы основаны на информации с интернет-ресурсов и зарубежных новостных агентств, что не всегда является прямым

отражением позиции агентства. Это, конечно, не может не повлиять на характер освещения событий. Поэтому в материалах НИАТ «Ховар» иногда прослеживается позиция России, иногда – стран Запада, а иногда – Ирана. Тем не менее агентство по возможности старается публиковать материалы о важных событиях арабского мира в информационном пространстве Таджикистана, знакомя с ними таджикского читателя.

Второй параграф «Особенности тематики и постановки вопросов в «Азия-Плюс»» делает акцент на том, что «Азия-Плюс» – независимая медиагруппа в Республике Таджикистан; она включает три независимых компании – информационное агентство, издательство и радиокompанию, которые работают под единой маркой (брендом).

Информационное агентство «Азия-Плюс» было зарегистрировано в Министерстве юстиции Республики Таджикистан в 1995 г., а первый выпуск (номер) его информационно-аналитического бюллетеня вышел в свет в апреле 1996 г. Агентство имеет сеть корреспондентов во всех регионах Таджикистана. Агентство предоставляет информационные услуги на трех языках – таджикском, русском и английском, а информационный портал asiaplus.tj по числу пользователей в интернете, без сомнения, является лидером в Таджикистане.

Информационное агентство «ASIA-Plus» статьи о событиях в арабских странах публикует под рубриками «Мир», «Таджикистан», «Экономика», «Политика», «Общество», «Государственное управление», «Безопасность», «Закон и порядок», «Спорт» и «Происшествия». В диссертации подробно рассматриваются материалы этих рубрик по отдельным странам.

А) Отношения и сотрудничество Таджикистана с КСА. ИА «Азия-Плюс» играет важную роль в отражении и анализе взаимоотношений между двумя странами, а также в освещении происходящих в них политических, социальных, экономических и культурных событий. За период 2014-2024 гг. по этим темам агентством было опубликовано 109 материалов под рубриками «Политика» (29), «Общество» (23), «Мир» (17), «Экономика» (11), «Таджикистан» (10), «Правительство» (6), «Безопасность» (5), «Спорт» (5), «Закон и порядок» (2) и «Происшествия» (1). В них

освещались различные аспекты отношений и сотрудничества Таджикистана и КСА, а также важные события, имевшие место в Саудовской Аравии.

В статьях под рубрикой «Политика» в основном освещались официальные и рабочие визиты Президента Республики Таджикистан, парламентской делегации во главе с Председателем Маджлиси намояндагон в КСА, а также встречи министров и послов для обсуждения развития и укрепления двусторонних отношений и сотрудничества в различных сферах, взаимные визиты делегаций, проведение политических консультаций, решение КСА о присоединении к Шанхайской организации сотрудничества, поздравительные послания, соболезнования и т.п.

Материалы под рубрикой «Общество» были посвящены в основном сотрудничеству Таджикистана и КСА в сфере культуры и образования (дни культуры, вопросы хаджа, строительство школ и т.д.) [5].

Как видим из названий публикаций, ИА «Азия-Плюс» особое внимание обращает на факты, свидетельствующие об оказании гуманитарной помощи КСА Таджикистану. Анализ материалов по данной теме показал, что в последние годы различные фонды и центры этой страны, в том числе Саудовский фонд развития и Центр короля Салмана, оказывают республике значительную финансовую помощь для реализации различных проектов, таких как помощь и поддержка нуждающихся, пострадавших от природных катастроф, строительство школ, укрепление берегов в южных районах Таджикистана, а также предоставление оборудования для Комитета по чрезвычайным ситуациям и гражданской обороне Таджикистана.

Под рубрикой «Экономика» ИА «Азия-Плюс» публикует материалы об экономическом и инвестиционном сотрудничестве Таджикистана и Саудовской Аравии (27 статей и сообщения). В частности, «Совместный инвестиционный форум предпринимателей КСА и Согдийской области в городе Худжанде» [5, 2018. – 10 май]; «Фонд ОПЕК выделяет 10 млн. евро для улучшения управления водными ресурсами в Хатлоне» [5, 2019. – 19 сентября]; «Саудовская Аравия подарила Таджикистану 25 тонн фиников» [5, 2022. – 16 мая]; «Аштские абрикосы продаются в Иран, Дубай и Саудовскую Аравию» [5, 2023. – 8 июня] и др.

Из анализа материалов под рубрикой «Экономика» следует, что КСА является первой арабской страной, которая стала инвестировать Таджикистан, который в свою очередь начал импортировать продукцию из этой страны.

Под рубрикой «Мир» зафиксировано 18 материалов, которые информируют о важных политических и общественных событиях в КСА. Большинство материалов подготовлено на основе информации зарубежных сайтов и сетей, особенно арабских, которые «Азия-Плюс» сопровождала своими комментариями и пояснениями. Например, сообщение «В Саудовской Аравии приведен в исполнение смертный приговор принцу» [5, 2016. – 19 октября] было опубликовано со ссылкой на новости спутникового телеканала «Аль-Арабия» об объявлении смертного приговора члену королевской семьи принцу Турки ибн Сауд аль-Кабиру. В истории Саудовской Аравии такой факт имел место впервые. Аналогично, ИА «Азия-Плюс» со ссылкой на сайт «Новости Центральной Азии» сообщило об аресте в КСА более 200 человек по подозрению в коррупции в КСА [5, 2017. – 10 ноября].

В материалах под рубрикой «Мир» ИА «Азия-Плюс» излагалась и такая информация, как внесение изменений в законодательство о расширении прав женщин в Саудовской Аравии [5, 2019. – 21 августа] со ссылкой на издание «Saudi Gazette»; дело об убийстве Джамаля Хашогги – журналиста, критикующего политику правительства Саудовской Аравии [5, 2018. – 20 ноября] со ссылкой на «Reuters», признание наследным принцем Саудовской Аравии Мухаммадом бин Салманом своей ответственности за убийство журналиста Джамаля Хашогги в Стамбуле [5, 2019. – 27 сентября], повторное, спустя семь лет открытие Посольства Ирана в Саудовской Аравии [5, 2023. – 7 июня] и др. Несмотря на то, что эти события происходят внутри стран КСА, они имеют глобальное значение с точки зрения их ценности и масштаба.

Под рубрикой «Таджикистан» также было опубликовано множество материалов о сотрудничестве Таджикистана с КСА. В частности, «Презентация туристического потенциала Таджикистана в Саудовской Аравии» [5, 2022. – 3 октября]; «Саудовская Аравия выделит почти 100 миллионов долларов на строительство Рогунской ГЭС» [5, 2023. – 2 ноября] и др. Как видно из заголовков, в

этих материалах освещается сотрудничество Таджикистана и КСА в таких сферах, как гидроэнергетика, развитие туристических возможностей и др.

Под рубрикой «Закон и порядок» ИА «Азия-Плюс» опубликовало 3 статьи, в которых описывались случаи обмана и порабощения граждан Таджикистана в арабских странах, в том числе в Королевстве Саудовская Аравия. В частности, в первом из них, под заголовком «Уголовное дело против 3 компаний, отправлявших таджиков в рабство» [5, 2017. – 26 сентября], опираясь на данные Генеральной прокуратуры Республики Таджикистан, агентство сообщает, что ООО «Абдулкарим», «Джамол-2012» и «Имкон-2015», занимавшиеся трудоустройством мигрантов, в период 2016 г. и первой половины 2017 г. отправили таджикских граждан Асаналишоева Ш.С., Сироджова С.А., Келдиева Д.Г., Делаева Р.А. и других в трудовую миграцию в Королевство Саудовская Аравия. Как оказалось, трудовые отношения, в которые были вовлечены мигранты фактически принудительными.

Таким образом, информационное агентство «Азия-Плюс» достаточно широко и полно освещает политические, социальные, экономические и культурные события, связанные с многосторонними отношениями и сотрудничеством Таджикистана и КСА. С одной стороны, это помогает таджикскому читателю получить представление о сущности сотрудничества и многих конструктивных мерах в этом направлении, с другой стороны, своими публикациями агентство вносит вклад в популяризацию и укрепление многосторонних связей между этими странами.

Б) Государство Катар на сайте «Asia-Plus». Согласно авторскому анализу, Государство Катар на сайте «Азия-Плюс» упоминалось 434 раза – в материалах за период с 2014 по 2024 г. Такое частое упоминание этой страны объясняется тем, что в последние годы в Катаре проводилось множество спортивных мероприятий, в частности региональные и мировые чемпионаты (включая чемпионат мира по футболу 2022 г. и чемпионат на Кубок Азии по футболу 2023 г.). Кроме того, о Катаре как государстве-посреднике говорилось в статьях, посвященных анализу ситуации в Афганистане и деятельности движения Талибан, соглашения о прекращении огня между ХАМАС и Израилем.

В материалах ИА «Азия-Плюс» большое внимание уделяется также освещению событий в целом и процесса развития взаимоотношений между Таджикистаном и Катаром в частности чаще всего они публикуются под рубриками: «Политика» (58), «Общество» (73), «Экономика» (29), «Мир» (71), «Таджикистан» (21), «Власть» (9), «Безопасность» (18), «Закон и порядок» (5), «Центральная Азия» (4) и «Спорт» (146).

Материалы рубрики «Политика» в основном освещают официальные и рабочие визиты Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в Катар (2017, 2024 г.); рабочие и официальные визиты Эмира Государства Катар Шейха Тамима бин Хамада аль-Тани (14-15 июня 2019 г., 8-9 июня 2023 г.) в Таджикистан; визит Председателя Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан Шукурджона Зухурова в Государство Катар для участия в 140-й сессии Ассамблеи Межпарламентского Союза [5, 2019. – 4 апреля]; здесь же были опубликованы заявление Министерства иностранных дел Таджикистана о снятии дипломатической блокады Катара странами Персидского залива и Египтом [5, 2021. – 8 января] и заявление Египта, Бахрейна и ОАЭ о разрыве дипломатических отношений с Катаром [5, 2017. – 23 июня] и др. Эти материалы отражают политические аспекты сотрудничества между Таджикистаном и Катаром, а также позицию Таджикистана по ключевым региональным вопросам.

Одной из причин, по которой Катар привлекает наибольшее внимание таджикских СМИ, в том числе и агентства «Азия-Плюс», стали его инвестиции в строительство крупнейшей мечети в Центральной Азии – в г. Душанбе. Большая часть материалов по этой теме опубликована в разделе «Общество». В период с 2009 г. до официального открытия этой мечети ИА «Азия-Плюс» опубликовало 18 материалов на эту тему, основанных на различных источниках [5]. Это свидетельствует о значительном интересе агентства к этому проекту, который имел важное культурное и религиозное значение.

Под рубрикой «Общество» информационное агентство «Азия-Плюс» освещало также темы, связанные с готовностью Катара принимать таджикских трудовых мигрантов, с культурными и образовательными отношениями между Таджикистаном и Катаром. Самыми значимыми событиями в этой сфере стали: Дни культуры Республики Таджикистан (впервые состоялись в государстве Катар [5, 2018. – 19

ноября]; вручение премии Эмира Катар (премия шейха Хамада) главному научному сотруднику Центра «Синошиносй» Академии наук Таджикистана, доктору филологических наук, профессору Саидрахмону Сулаймони за составление «Арабско-таджикского словаря» в номинации «Лучший вклад в перевод и культурологию» [5, 2018. – 14 декабря]; таджикская фотомодель Карина Камил стала лицом показа первой коллекции дизайнера одежды из Саудовской Аравии – Нури Сулеймана [5, 2020. – 21 декабря] и др. В материалах об этих событиях акцент делается на развитие культурного и образовательного обмена между Таджикистаном и Катаром, а также возможности для таджикских специалистов и деятелей культуры участвовать в международных инициативах.

Под рубрикой «Безопасность» было опубликовано 6 статей, в которых была представлена информация о сотрудничестве между Таджикистаном и Катаром в сфере безопасности. В частности, на основе информации пресс-службы МВД Таджикистана АИ «Азия-Плюс» были освещены следующие события: встречи министра внутренних дел Таджикистана Рахимзода Рамазона Хамро с послом Государства Катар в Таджикистане Али ибн Мубараком аль-Муханнади (24 января 2014; 22 августа 2016) и переговоры с министром внутренних дел Катара шейхом Абдулла Насер аль-Тани (2012 г.). Темой встреч стало взаимодействие в борьбе с преступностью, экстремизмом и терроризмом, незаконным оборотом наркотиков и другими видами организованной преступности.

В целом информационное агентство «Азия-Плюс» достаточно широко отражает сотрудничество Таджикистана и Катара в самых различных сферах, в том числе в политике, экономике, культуре, образовании, способствуя тем самым развитию многосторонних связей между двумя государствами.

В) Объединенные Арабские Эмираты в материалах ИА «Азия-Плюс». Процесс формирования и развития многосторонних отношений между Таджикистаном и Объединёнными Арабскими Эмиратами (ОАЭ) также попал в поле внимания ИА «Азия-Плюс». Однако, в сравнении с публикациями о Саудовской Аравии и Катаре, материалов, посвящённых этой арабской стране, заметно меньше.

Всего в период с 2014 по 2024 г. ИА «Азия-Плюс» опубликовало 255 материалов о сотрудничестве, событиях и различных происшествиях в ОАЭ под рубриками «Политика» (30), «Общество» (77), «Экономика» (25), «Мир» (10), «Таджикистан» (8), «Власть» (5), «Безопасность» (5), «Закон и порядок» (9), «Спорт» (84) и «Центральная Азия» (2).

Под рубрикой «Политика» публикуются материалы об официальных и рабочих визитах Президента (2016, 2023 гг.) и министра иностранных дел Таджикистана (2015, 2017 гг.) в ОАЭ. Эти публикации свидетельствуют о внимании к политическому и дипломатическому сотрудничеству между странами.

Немало статей и сообщений было размещено под рубрикой «Общество», в частности это такие материалы, как: «Делегации ОАЭ понравились природа, фрукты и ... одеяла из Таджикистана» [5, 2018. – 8 мая]; «На ЭКСПО-2020 в Дубае открылся уголок Таджикистана» [5, 2021. – 4 октября]; «Новые требования к пассажирам из Таджикистана, направляющимся в Дубай» [5, 2022. – 18 января]; «Ясмينا Алидодова – таджикская девушка, удивившая судей конкурса «XFactor» в Дубае» [5, 2023. – 14 ноября] и др. Как видим, эти материалы охватывают культурные, медицинские, туристические и трудовые аспекты взаимоотношений между Таджикистаном и ОАЭ.

Под рубрикой «Экономика» опубликовано 5 материалов, наиболее важными из которых являются освещающие заседания Совместной комиссии по торговому, экономическому и техническому сотрудничеству между Таджикистаном и Объединенными Арабскими Эмиратами. Сообщения и статьи ИА «Азия-Плюс» в данном случае базировались на информации, предоставленной пресс-службой Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан.

Из анализа этих материалов следует, что на первом [5, 2014. – 14 мая] и втором [5, 2016. – 21 апреля] заседаниях данной комиссии таджикскую делегацию возглавлял Кодир Косим, в тот период председатель Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан. На всех встречах обсуждались вопросы расширения сотрудничества двух стран в торгово-экономической, инвестиционной, банковской, энергетической,

промышленной, а также по вопросам здравоохранения, образования, науки, туризма, культура и транспорта.

Таким образом, сайт ИА «Азия-Плюс» регулярно и достаточно полно освещает отношения и многостороннее сотрудничество Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, особенно с Саудовской Аравией, Катаром, ОАЭ, причем информация о наиболее важных и общественно значимых событиях основывалась на разных источниках.

События и происшествия, публикуемые на сайте этого агентства, классифицированы по различным разделам, что упрощает читателю выбор статей. Статьи, связанные проблематикой реферируемого, разнообразны по тематике: от изложения официальных политических новостей до освещения культурных и спортивных мероприятий. Большая часть материалов о взаимодействии Таджикистана с тремя арабскими странами Персидского залива носит новостной характер, тем не менее в них представлена не только конкретная информация о событиях и происшествиях, но и подробно освещены сопутствующие вопросы. Этот метод можно назвать одной из особенностей «Азии-Плюс» в отражении политических, социальных, экономических и культурных реалий, что дает ей преимущество перед другими СМИ.

Ещё одной особенностью данного агентства в освещении значимых событий, связанных с сотрудничеством Таджикистана с арабскими странами, является его подход к выбору ключевых тем (событий и фактов), их аргументированный и объективный анализ, твёрдая позиция в выводах.

Третий параграф – «Сравнительный анализ материалов “Пресса.тж” (Pressa.tj)” освящён исследованию тематических особенностей анализируемых материалов.

«Pressa.tj» – информационный ресурс еженедельной газеты «Таджикистан», связанный с медиа-холдингом «Оила», с 2008 г. материалы на нем публикуются на двух языках – таджикском и русском. Основными темами данного ресурса являются актуальные политические, экономические, культурные и социальные проблемы, имеющие место в Таджикистане и за его пределами. В информационном пространстве Таджикистана данный сайт занимает далеко не последнее место.

Материалы «Pressa.tj» посвящены самым различным темам – социальным, экономическим и политическим. Этот медиа-ресурс функционирует не только как источник информации, но и как инструмент анализа важных внутренних и международных событий.

Сайт «Pressa.tj», как и другие СМИ, в частности НИАТ «Ховар» и ИА «Азия-Плюс», уделяет внимание дипломатическим отношениям Таджикистана с АСПЗ, а также важным реалиям политической и общественной жизни арабских стран. Его материалы распределяются под такими рубриками, как «Политика», «Таджикистан», «Мир», «Культура», «Экономика», «Общество» и «Спорт». По сравнению с НИАТ «Ховар» и ИА «Азия-Плюс», здесь под рубриками «Таджикистан» и «Спорт» материалов публикуется гораздо больше.

А) Отношения Таджикистана и КСА в «Pressa.tj». Следует отметить, что в истории международных отношений Республики Таджикистан Королевство Саудовская Аравия (КСА) стало одной из первых стран Ближнего Востока, внесших значительный вклад в развитие и процветание Таджикистана еще в первые, сложные, годы его независимости. На протяжении всех лет Саудовская Аравия неизменно поддерживала инициативы и предложения Таджикистана как на форумах и конференциях Организации исламского сотрудничества (ОИС), так и в рамках Организации Объединенных Наций (ООН). Именно поэтому сайт «Pressa.tj» уделяет особое внимание всем аспектам взаимодействия Таджикистана и Саудовской Аравии.

В рубрике «Политика», как и в других СМИ, освещается ход официальных и рабочих визитов Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в КСА [6, 2023. – 17-18 июля], встреча Эмомали Рахмона с министром инвестиций Саудовской Аравии» [6, 2024. – 11 ноября], Шукруджон Зухуров отправляется в Королевство Саудовская Аравия [6, 2017. – 20 января], визитов высокопоставленных представителей КСА в Таджикистан – заместителя министра иностранных дел (2013 г.), министра внутренних дел (2018 г.), министра спорта (2020 г.), генерального прокурора, председателя Консультативного совета (Меджлис аш-Шура), директора Центра гуманитарной помощи имени короля Салмана и др. Подробно отражаются на сайте и встречи послов и высокопоставленных представителей обеих сторон.

Еще один раздел новостной политической рубрики сайта «Pressa.tj» отражает события, которые напрямую связаны с практическим сотрудничеством Таджикистана и КСА. Например, 2 февраля 2024 г. сайт со ссылкой на посольство Саудовской Аравии в Таджикистане сообщил, что в Таджикистан прибыла делегация Саудовского фонда развития. Согласно источнику, цель поездки – первичная оценка проекта Кулябской дороги с намерением возможности его финансирования (32 млн. долл.). Делегация ознакомилась также с ходом работ по проекту Куляб-Калаи Хумб, на реализацию которого Фонд выделил 30 млн. долл.

Интерес представляет и рубрика «Культура». Например, в статье «Таджикская крепость» в Мекке» [6, 2018. – 5 марта] говорится, что «по инициативе таджикского предпринимателя Абдураззока Саидова в саудовском городе Мекка открылся культурно-бытовой центр (ресторан) «Таджикская крепость». По данным сайта, этот центр был построен в таджикском архитектурном стиле с использованием таджикского национального декора и техник резьбы по дереву. Здесь жителям Мекки и паломникам из разных стран мира предлагаются блюда таджикской кухни. В центре трудоустроено до 60 граждан Таджикистана. На его открытии присутствовал посол Таджикистана в Саудовской Аравии Заробиддин Касими.

Под рубрикой «Экономика» на сайте было опубликовано немного статей, но все они интересны в познавательном плане. Среди них можно отметить такие материалы, как «Ремонт и модернизация таджикских школ силами Саудовской Аравии» [6, 2017. – 21 мая]; «Таджикистан и Саудовская Аравия будут развивать совместные проекты» [6, 2022. – 20 апреля] и др.

Рубрика «Мир» впечатляет объемом материала, в котором освещаются события политической и общественной жизни арабских стран, включая КСА, и подготовлены они со ссылкой на зарубежные информационные агентства.

Другими темами, демонстрирующими многогранное сотрудничество Таджикистана и КСА, являются культура, образование, здравоохранение, паломничество, помощь уязвимым социальным слоям; все они публикуются в рубрике «Общество». Например, «Саудовская Аравия празднует Новый год» [6, 2019. – 26 декабря]; «Саудовская Аравия выплачивает 600 таджикским сиротам по 100

долларов ежемесячно. Кто получает эти деньги?» [6, 2022. – 10 апреля]; «Новые рейсы «Сомон Эйр» в Москву и Саудовскую Аравию» [6, 2023. – 9 августа] и др.

В целом «Pressa.tj» уделяет должное внимание дипломатическим отношениям между Таджикистаном и Саудовской Аравией, реализации крупных и малых совместных проектов в области борьбы с изменением климата, нехватки питьевой воды, строительства образовательных учреждений в городах и районах Таджикистана, дорог и промышленных объектов, имеющих социальное значение, а также гуманитарной помощи Центра короля Салмана. Это, с одной стороны, свидетельствует о значимой роли Саудовской Аравии в развитии и укреплении дружественных отношений между двумя странами, а с другой – о вкладе «Pressa.tj» в популяризацию сотрудничества между Таджикистаном и Саудовской Аравией.

Б) Отражение взаимоотношений и сотрудничества между Республикой Таджикистан и Государством Катар. Материалы, связанные с данной темой, представлены на сайте «Pressa.tj» в меньшем объеме и в основном размещены под рубриками «Политика», «Экономика» и «Таджикистан».

Под рубрикой «Политика» освещаются такие события, как взаимные официальные визиты Президента Таджикистана и Эмира Катара, подписание новых соглашений о сотрудничестве между Таджикистаном и Катаром, а также предложения Эмомали Рахмона шейху Фейсалу ибн Сани Аль-Сани в Катаре об участии катарской стороны в реализации ряда приоритетных проектов, выгодных для обеих сторон, о перспективах дальнейшего сотрудничества [6, 2024. – 22 января]. Также были освещены государственный визит эмира Катара в Таджикистан [6, 2023. – 8-9 января] и другие события.

В разделе «Экономика» опубликованы материалы, такие как: «Центральный банк Катара оказывает нам помощь» [6, 2017. – 2 ноября], «Форумы и встречи предпринимателей в Таджикистане и Катаре будут урегулированы» [6, 2023. – 24 января], «Обсуждение экономического, торгового и технического сотрудничества с Таджикистаном в Катаре» [6, 2023. – 25 июля], «Катар построит новый городок в Душанбе» [6, 2024. – 22 января] и

другие подобные публикации, свидетельствующие об экономическом сотрудничестве Таджикистана и Катар.

Нельзя не отметить и того факта, что Катар готов принять таджикских трудовых мигрантов. Например, в материале «Теперь на работу едем в Катар» [6, 2017. – 19 октября] сообщалось о достигнутой договоренности между Таджикистаном и Катаром по вопросу отправки граждан Таджикистана на работу в эту арабскую страну.

Материалы в рубрике «Таджикистан» разнообразны по содержанию и охватывают такие темы, как проведение Чемпионата мира по футболу в Катаре (2022 г.); пребывание граждан Катар в Таджикистане без визы в течение 30 дней [6, 2024. – 23 января]; встреча Генерального прокурора Таджикистана Юсуфа Рахмона с Генеральным прокурором Катар Иссой бин Саадом аль-Джуфари ан-Нуайми [6, 2024. – 20 февраля] и др.

Анализ материалов данного сайта показал, что одним из наиболее значимых вопросов в отношениях с арабскими странами, включая государство Катар, является экономическое сотрудничество, которое включает подписание соглашений в банковской сфере, строительство объектов, инвестиции в экономику Таджикистана, финансовую помощь (субсидии) и другие аналогичные аспекты.

В) Объединенные Арабские Эмираты (ОАЭ) занимают особое место в концепции внешней политики Таджикистана. Поэтому сайт «Pressa.tj» также уделяет внимание различным событиям, связанным с этой страной, освещая дипломатические отношения и многостороннее сотрудничество Таджикистана и ОАЭ в рубриках «Политика», «Таджикистан» и «Экономика».

В рубрике «Политика» освещаются официальные события: присутствие министра энергетики Объединённых Арабских Эмиратов Сухайля аль-Мазруи [6, 2016. – 21 октября] и министра торговли ОАЭ Султана бин Саида аль-Мансури [6, 2017. – 16 октября] на встречах с Лидером нации, Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном; рабочий визит Президента Таджикистана Эмомали Рахмона и делегации Таджикистана, включающей министра иностранных дел, помощника Президента по международным связям, министров энергетики и водных ресурсов, здравоохранения и социальной защиты населения, сельского хозяйства,

промышленности и новых технологий и других официальных лиц, в ОАЭ для участия в конференции ООН по изменению климата [6, 2023. – 30 ноября]. На сайте сообщается также о вручении официального приглашения Лидеру нации, Президенту Республики Таджикистан Эмомали Рахмону от Президента ОАЭ Шейха Мухаммада ибн Зайда аль – Нахайяна для участия в 28-й сессии ООН по изменению климата (COP-28), которая проходила с 30 ноября по 12 декабря 2023 г. в Дубае [6, 2023. – 27 июля] и др.

Под рубрикой «Таджикистан» также были опубликованы материалы о политических событиях и мероприятиях, касающихся Таджикистана и ОАЭ. Например, отправка Президентом Эмомали Рахмоном телеграммы соболезнования Президенту ОАЭ Шейху Мухаммаду ибн Заиду аль-Нахайяну в связи с кончиной его брата Шейха Саида бин Заида аль-Нахайяна [6, 2023. – 31 июля]; участие Постоянного представителя Таджикистана при ООН Джонибека Хикмата в очередном заседании «Группы друзей воды», состоявшемся в штаб-квартире ООН. В последнем материале речь идет о выступлении представителя Таджикистана по вопросу подготовки к Третьей международной конференции высокого уровня в рамках Международного десятилетия действий «Вода для устойчивого развития, 2018-2028» (Душанбе, июнь 2024 г.).

Одной из самых важных и значимых тем являются экономические отношения. Сайт «Pressa.tj» публикует материалы, касающиеся данного направления сотрудничества Таджикистана и Эмиратов в разделе «Экономика». Такие материалы, как «Таджикистан и ОАЭ развивают экономическое сотрудничество» [6, 2017. – 14 декабря]; «Таджикистан стал обладателем завода по производству военных машин» [6, 2023. – 24 мая] в других источниках и на сайтах, рассмотренных в рамках данного исследования, не публиковались.

Таким образом, сайт «Pressa.tj», являющийся интернет-версией еженедельника «Таджикистан», следит за событиями, связанными с дипломатическими отношениями и многоплановым сотрудничеством Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, в особенности с КСА, ОАЭ и Катаром. Он предоставляет своим читателям

информацию о состоянии и взаимодействия Таджикистана с арабских стран, максимально полно.

Четвертая глава – «Жанровые особенности материалов СМИ, посвященных двусторонним отношениям Таджикистана с арабскими странами Персидского залива» – состоит из двух параграфов.

В первом параграфе – «Отражение сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива в форме новостных жанров» отмечается, что материалы об отношениях между указанными странами отличаются структурными и жанровыми особенностями. При этом подчеркивается, что при изложении различных событий и тем используется разные жанры, особенно новостные. Автор уделяет большое внимание анализу общих и специфических особенностей отдельных медиа с позиции именно их жанровых предпочтений.

1. Новости. Этот жанр особенно часто используется информационными агентствами Саудовской Аравии (وكالة الانباء السعودية), Катара (وكالة الانباء القطرية) и ОАЭ (وكالة انباء الامارات).

Новости, размещенные под вышеупомянутыми рубриками, несмотря на разнообразие их содержания, время и место публикации, имеют много общего. В целом их можно разделить на два типа:

А) новости, в которых информация представлена в виде самостоятельного текста без заголовков;

Б) новости, в которых используются традиционные методы освещения событий официального характера. В таких новостях соблюдается стандартный стиль изложения, имеется заголовок, указывается место события и дается подробное его описание.

Характерной чертой информационных агентств арабских стран Персидского залива является то, что в большинстве новостей не указывается источник новости или имя автора. Журналисты практически игнорируют эти требования к освещению событий. Между тем, как считает диссертант, указание источника новостей, с одной стороны, возлагает на журналиста ответственность за достоверность информации, а с

другой стороны, по источнику можно судить о достоверности фактов и цифр, представленных в новостях.

Несмотря на определенный и специфический формат, новостной жанр постоянно развивается. Эта закономерность особенно хорошо прослеживается в новостях, представляемых таджикскими журналистами.

Большинство новостей информационных агентств арабских стран Персидского залива (ИААСПЗ) освещают политические события и происшествия, которые свидетельствуют о двусторонних отношениях и сотрудничестве между Таджикистаном и этими странами. Конечно, ими публикуется и новости культуры, но гораздо реже.

ИААСПЗ и Таджикистан в основном используют традиционные методы подготовки новостей, но иногда появляются и такие тексты, которые отличаются так называемым «обратным стилем» (харами воруна). В таких новостях главный и интересный факт, например, излагается в начале текста в виде лида, что является элементом стиля «обратного письма».

Изучение материалов ИААСПЗ показывает, что почти 90% из них, касающиеся отношений и сотрудничества между странами, подготовлены в жанре новостей, но иногда их новости содержат элементы более широкого повествования. Что касается таджикских информационных агентств, то большинство публикуемых ими новостей о взаимоотношениях Таджикистана и арабских стран Персидского залива подготовлены в формате «обратный стиль».

Следует отметить, что почти все факты, которые освещаются в новостях, отвечают на вопрос кто?. На вопросы же что?, как?, почему?, новости «отвечают» реже. Новости, в которых доминирует элемент, отвечающий на вопрос кто?, обычно являются косвенной передачей информации и в основном исходят от официальных лиц. В заголовках большинства новостей, проанализированных нами, этот «элемент» обычно озвучивается людьми, с интересующими высокими государственными постами и имеющими известность и положительную репутацию. В этом случае журналисты, как правило, опираются на события, связанные с деятельностью официальных лиц, чьи

статус и авторитет подтверждены их деятельностью, выполняемыми ими обязанностями.

2. Отчёт. В ИААСПЗ и в информационных агентствах Таджикистана в контексте жанровых форм, в которых отражаются события, связанные с двусторонними отношениями Таджикистана с арабскими странами, также встречаются тексты, которые по своей форме и структуре соответствуют требованиям жанра отчёта.

Так, в жанре отчета изложена такая информация, как: «Королевство и Таджикистан обсуждают двустороннее сотрудничество на исламской арене на встрече» [56]; «Мухаммед ибн Заид и президент Таджикистана: многочисленные вызовы угрожают региональной стабильности» [50]; «Консульско-консультативный комитет ОАЭ-Таджикистан проводит свое первое заседание» [53]; «Он встретился с министром иностранных дел Таджикистана, посетил мечеть Имама и Дворец культуры «Навруз»» [52] и др.

Сравнительный анализ показывает, что в медиатекстах арабских стран Персидского залива жанровые элементы, в том числе новостные жанры, приобрели своеобразный гибридный характер. В частности, в отчетах, опубликованных в информационных агентствах указанных стран, мы наблюдаем как элементы новостей (предоставление информации о событии), так и особенности отчета (предоставление информации о встречах, заседаниях или мероприятиях), и элементы новостного репортажа. Иногда отчеты содержат факты, которые используются «для прояснения картины события или происшествия». В качестве примера можно послужить текст «Мухаммад ибн Рашид и Президент Таджикистана обсудили вопросы укрепления двусторонних отношений».

Первый абзац этого текста, с жанровой точки зрения, является новостью, которая сообщает о приеме Эмомали Рахмона, Президента Республики Таджикистан, шейхом Мухаммедом ибн Рашидом аль-Мактумом, Вице-президентом и Премьер-министром Объединенных Арабских Эмиратов и Правительства Дубая во дворце Забил.

Во втором и третьем абзацах уже имеются элементы, отвечающие требованиям расширенной новости, в них изложено содержание продолжительной беседы. Далее

излагаются речи сторон, в которых подчеркивается, что результатом такого общения стали обновление двусторонних дружественных отношений, переход на новый уровень сотрудничества, особенно в таких сферах, как экономика, культура, туризм и безопасность.

В четвёртом абзаце приводятся слова Президента Эмомали Рахмона о подписании 12 соглашений и официальном приглашении Президентом Республики Таджикистан Шейха Мухаммада ибн Рашида аль-Мактума, Вице-президента и Премьер-министра Объединённых Арабских Эмиратов, правителя Дубая, посетить Душанбе.

В пятом, шестом и седьмом абзацах рассказывается о процессе подписания ряда соглашений и меморандумов о взаимопонимании.

Последний абзац отражает надежду Вице-президента, Премьер-министра и Правителя Дубая и Президента Республики Таджикистан на реализацию достигнутых договоренностей на пути дружбы и конструктивного сотрудничества между двумя сторонами [49].

Таким образом, ИААСПЗ и НИАТ «Ховар» при освещении событий, отражающих отношения Таджикистана с арабскими странами, использовали элементы жанра отчёта.

3. Интервью. Еще одним новостным жанром, который информационные агентства арабских стран Персидского залива и Таджикистана используют для освещения отношений между странами, является интервью.

Как показал анализ, информационные агентства арабских стран Персидского залива также используют жанр интервью не очень часто. Интервью проводились в основном с главами государств, в частности с Президентом Республики Таджикистан уважаемым Эмомали Рахмоном. Эти интервью были опубликованы, в частности, в египетской газете «Al-Misri-l-Yawma» (31 августа 2009 г.), саудовской газете «Аш-Шарк аль-Аусат» (4 января 2016 г.), катарской газете «Аш-Шарк» (6 января 2021 г.) и КИА (9 июня 2023) и др. Также, интервью с Эмомали Рахмоном были показаны и на телеканалах «Аль-Джазира» Катара (21 мая 2007 г.; 04 октября 2019 г.) и «Euronews» (арабская версия) (30 марта 2012 г.).

Большинство интервью информационных агентств и печати арабских стран Персидского залива построены в форме «интервью-диалог». Содержание же вопросов в них сводится в основном к таким темам, как расширение сотрудничества Таджикистана с арабскими странами, усилия Таджикистана по разрешению региональных вопросов (в частности, по Афганистану), а также отношения Таджикистана с мировыми державами (в частности, с Россией, США, Ираном и арабскими странами).

Сравнительный анализ содержания интервью показывает, что журналисты и информационные агентства арабских стран больше интересовались перспективами развития ситуации в Афганистане. В ходе интервью журналисты иногда выходили за рамки диалога, пытаясь навязать собеседнику своё мнение. Конечно, изложение собственной точки зрения в журналистской деятельности не запрещено, но оно не характерно для информационных жанров. В аналитических жанрах, особенно в жанре беседы, которая по форме схожа с диалоговым интервью, стороны нередко стремятся переубедить друг друга. Думается, в интервью это недопустимо. Для примера рассмотрим следующий факт. Корреспондент газеты «Ар-Рияд» в своём вопросе к Президенту Таджикистана позиционировал республику как «исламскую страну» (... فخامة الرئيس، إن طاجيكستان بلد إسلامي), что свидетельствует либо о его неосведомлённости, либо о преднамеренности задаваемого вопроса. Другими словами, арабский журналист, вероятно, хотел видеть Таджикистан исламской страной. Президент Таджикистана, выслушав вопрос, не стал поправлять журналиста, а спокойно объяснил, что «Республика Таджикистан является демократической страной и в ней господствует верховенство закона. ... Более 90% его жителей – мусульмане, и за время нашей национальной независимости мы смогли установить хорошие политические отношения со всеми исламскими странами, включая КСА» [42].

Следует отметить, что серия интервью с Президентом Республики Таджикистан уважаемым Эмомали Рахмоном, проведённых арабскими журналистами, была перепечатана в таджикских СМИ, в частности НИАТ «Ховар». При перепечатке материалов были соблюдены жанровые особенности интервью, обусловленные его формальными закономерностями.

Интервью с Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном, подготовленные журналистами стран Персидского залива, продемонстрировали его твердость как государственного деятеля, как политика и эксперта, который объективно очень хорошо анализирует ситуацию в Таджикистане и регионе. Подход интервьюируемого к событиям и проблемам, которые пытаются понять арабские журналисты, является объективным и правдивым.

4. Репортаж. Такой жанр, как репортаж в информационных агентствах арабских стран Персидского залива используется редко, но всегда вызывает большой интерес. В этом жанре, в частности, были подготовлены такие материалы, как: «Павильон Таджикистана: агат, изделия ручной работы и струнные инструменты» [54]; «Аль-Рабаа открыл Республиканский учебный центр по чрезвычайным ситуациям в Таджикистане» [55]; «Таджикистан очарует посетителей ЭКСПО-2020 своими природными богатствами, водными ресурсами и традиционными ремеслами» [60]. Особенностью этих и подобных им текстов является то, что их авторы описывают события очень подробно. Внимание в репортажах обращается на события, имеющие широкий масштаб и представляющие собой действие, движение. Например, в тексте «Таджикский павильон: агат, изделия ручной работы и струнные инструменты» арабскому читателю рассказывается о выставке таджикского национального наследия, которая проходила в районе Аль-Ватба, в столице Абу-Даби. Причем этот рассказ изобилует новыми сведениями и сопровождается иллюстрациями.

Таким образом, из анализа материалов информационных агентств арабских стран Персидского залива следует, что их журналисты при освещении и интерпретации событий, связанных с взаимоотношениями Таджикистана и арабских стран, широко и активно используют самые различные жанры новостной публицистики. В последние же годы новостные жанры стали доминирующими, что объясняется динамичностью событий и ускорением информационного обмена.

В целом, в ряду обычных новостных жанров, таких как новости, отчёты, интервью и репортажи, преобладают жанры новостей и отчётов. Новости по своей структуре достаточно разнообразны: официальные, краткие и расширенные, при этом

их содержание иногда выходит за рамки конкретного факта. Иногда визит того или иного официального представителя Таджикистана в какую-либо из арабских стран Персидского залива излагается в общем виде в одном новостном сообщении.

Изучение выборки новостных текстов показывает, что жанровые формы в СМИ разных стран, независимо от их социальной структуры и государственного устройства, являются схожими. Такая ситуация свидетельствует о том, что теоретические знания и понимание жанров журналистики исходят из одного источника.

Во втором параграфе – «Использование аналитических жанров при отражении двусторонних отношений между странами» резюмируется, что к аналитическим жанрам, которые журналисты чаще всего использовали для отражения и обсуждения проблем, связанных с двусторонними отношениями Республики Таджикистан с арабскими странами Персидского залива, можно отнести **статьи, обозрение и комментарии**. Среди публицистических жанров именно эти жанры обладают наибольшими возможностями для освещения и анализа международных событий.

1. Статья. В средствах массовой информации арабских стран Персидского залива освещение и анализ двусторонних отношений между странами в основном осуществлялись именно в виде общенаучных и практико-аналитических статей, при написании которых большое значение имеет личный опыт авторов.

Содержание этих материалов в целом посвящено одной ключевой проблеме – взаимоотношениям двух важнейших стратегических регионов – Центральной Азии и Персидского залива. В последнее время сотрудничество стран, расположенных в этих регионах, стало предметом достаточно широкого обсуждения в СМИ арабских стран. Например: «Послания стратегического диалога между государствами Персидского залива и Центральной Азией» [61]; «Центральная Азия... Стратегические интересы России и экономические Китая» [57]; «Арабы присоединяются к большой игре... Конкуренция между Западом, Россией и Китаем за Центральную Азию усиливается, кто решит?» [62]; «Казахстанский кризис и международная игра в Центральной Азии» [59]; «Водные войны... Бьет в барабаны» [58] и др.

Эти и другие аналитические статьи, эссе и комментарии интересны тем, что они носят международный характер. Кроме того, в большинстве этих публикаций заметны попытки раскрыть суть событий, помочь читателю понять природу социальных реалий. Однако здесь нередко прослеживаются политическая окраска и личная позиция авторов.

Таким образом, статьи как «аналитический жанр прессы, воплощают в себе большое количество фактов и свидетельств и формируют определенное мнение и сознание» [23, с. 20]. При этом отметим также, что композиционная структура статьи тоже играет существенную роль. Она помогает читателю «осознать ситуацию, которая вызывает дебаты, понять то, что скрыто в подтексте, вникнуть в суть проблемы» [21, с. 192].

Таким образом, статья является одним из аналитических жанров публицистики и отличается от других жанров наличием центральной идеи и мнения автора. Жанр статьи занимает особое место в информационных агентствах Таджикистана и в агентствах арабских стран Персидского залива.

В диссертации подробно рассматриваются все возможности и особенности жанра статьи, тематика и публикаций обсуждаемые проблемы, которые в первую очередь связаны со взаимоотношениями Таджикистана с арабскими странами Персидского залива. Однако их обзор показывает, что не все статьи, опубликованные в информационных агентствах арабских стран Персидского залива, соответствуют характеристикам и требованиям данного жанра. Из содержания и оглавления некоторых статей видно, что поднимаемые в них вопросы формулируются на уровне обзорного анализа. И это не случайно, потому что предметом большинства статей являются международные реалии и проблемы, мало знакомые аудитории, и авторы вынуждены разъяснять их суть.

В статье важными элементами, обеспечивающими логическую связь в тексте, являются ее начало и завершение. Если в начале формулируется обсуждаемая проблема, то завершение служит своего рода изложением выводов, полученных в процессе анализа. Проведённое исследование показывает, что в большинстве статей это требование соблюдается: увлекательное начало и ещё более эффективное

завершение придают текстам дополнительную привлекательность. Однако встречаются и такие статьи, где субъективные впечатления и неправильные позиции авторов используются как средство для привлечения внимания. Например, в тексте «Традиционная одежда против религиозного экстремизма в Таджикистане» [51] можно заметить авторскую предвзятость и неадекватную интерпретацию вопросов, что снижает качество аналитической статьи.

В целом, информационные агентства арабских стран Персидского залива максимально использовали возможности и особенности жанра статьи при освещении и обсуждении двусторонних отношений Таджикистана с арабскими странами, а также важных глобальных событий. Тем не менее следует отметить, что хотя большинство текстов соответствует стандартам написания профессиональных статей, подход авторов к обсуждаемым в них проблемам не всегда объективен. Некоторые авторы статей при рассмотрении вопросов, анализе и формулировании выводов не только не соблюдали требования жанра, но и допускали субъективизм в интерпретации сущности вопросов, навязывая читателю необоснованные идеи и позиции.

В большинстве материалов основное внимание уделяется раскрытию сути явлений и событий, их взаимосвязи, выявлению тенденций и методов сотрудничества между странами в решении глобальных проблем и др.

2. Обзорение и комментарий. Обзорение считается один из старейших жанров периодических изданий. Обзорение как форма «образного и побуждающего к размышлению изложения (интерпретации основной идеи на основе литературно-публицистических взглядов)» [20, с. 201] получило широкое распространение в средствах массовой информации арабских стран Персидского залива. В обзорениях обычно анализируются важные события, политические и международные ситуации и обстоятельства происходящего в мире за определенный период времени.

Жанровые особенности обзорения отражаются в «понимании предмета, конкретного объекта, определённой цели, духовно-просветительских задач, широте отражения реалий, масштабности выводов и обобщений, художественно-стилистическом характере, эффективных описательных средствах». С точки зрения структуры, обзорение состоит из трёх частей: вводной, основной и заключения.

Вводная часть – это введение в тему. В этой части описывается событие, известное или неизвестное читателю, но его предыстория не совсем ясна. Основная часть – анализ и обсуждение события: раскрытие сути события и его значения; заключительная часть – подведение итогов и обобщение. Первая часть – введение, которое выполняет роль фабулы и вводит в тему.

Взгляды, идеи и выводы автора по итогам первой встречи Стратегического диалога арабских стран Персидского залива представлены в трех аспектах: анализ значимости диалога, ключевые моменты и потенциал отношений.

Одним из типов обзора является краткий обзор, примером которого может служить текст «Таджикские СМИ хвалят визит Его Высочества Амира в Душанбе» [2, 2023. – 9 июня]. Этот краткий обзор был подготовлен на основе информации Национального информационного агентства Таджикистана «Ховар», а также ИА «Азия-Плюс» и «Авеста», которые освещали визит Эмира Катара в Таджикистан. Несмотря на то, что комментарий Катарского информационного агентства носит новостной характер, он также содержит элементы анализа. Это агентство не только предоставило информацию о встречах и переговорах на высшем уровне между Республикой Таджикистан и Государством Катар со ссылкой на материалы таджикских информационных агентств, но и предоставило информацию о том, как проходили встречи и переговоры между Его Высочеством Эмиром Катара и Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном. На этих встречах были рассмотрены и обсуждены двусторонние отношения и другие сопутствующие вопросы, а также дана оценка позиции и уровня освещения темы в таджикских агентствах.

Обозреватели международных публикаций, представленных в основном информационными агентствами стран Персидского залива и Таджикистана, стремились информировать аудиторию о событиях, связанных с двусторонним сотрудничеством Таджикистана с арабскими странами, о международных вопросах и высокоуровневых диалогах. Через аналитические и публицистические обзоры, а также объяснение различных фактов и документов они раскрывали контекст происходящего.

Таким образом авторы обзоров вносили свой вклад в понимание аудиторией политических, культурных и социальных проблем.

СМИ, особенно информационные агентства, в рамках новостных и аналитических жанров публицистики оперативно отражали важные события дня, обсуждали актуальные вопросы, связанные с сотрудничеством между странами, и нередко предлагали свое разрешение спорных ситуаций и различных конфликтов.

Сравнительный анализ показал, что при освещении событий, происходящих в Таджикистане, информационные агентства арабских стран в первую очередь использовали такие жанры как новости, интервью, репортажи, комментарии, обзоры и статьи. Жанры, относящиеся к публицистической и художественной литературе (очерки и фельетоны), практически не использовались. Это свидетельствует о том, что средства массовой информации арабских стран Персидского залива уделяли меньше внимания культурным событиям Таджикистана и жизни научного и литературного сообществ страны.

Жанровые публикации, используемые различными информационными агентствами Таджикистана и стран Персидского залива, были обусловлены конкретными темами и задачами. Благодаря этим публикациям уровень информированности населения в указанных странах с каждым годом возрастал. Материалы авторов в определенных жанровых форматах, с одной стороны, обеспечивали структурную и четкость материалов, а с другой стороны, способствовали правильному пониманию сути поднятых ими вопросов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В диссертации исследованы проблемы отражения многогранных отношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, особенно КСА, ОАЭ и Катаром, в средствах массовой информации этих стран, автор пришел к следующим выводам:

1. Несмотря на то, что таджикский народ имеет тысячелетние исторические связи с арабским миром, многогранные отношения Таджикистана с арабскими странами Персидского залива официально оформились только после обретения

Республикой Таджикистан независимости. Арабские страны Персидского залива (КСА, ОАЭ, Катар, Бахрейн, Кувейт, Оман) признали государственный суверенитет Республики Таджикистан и с 1992 г. начали последовательно устанавливать с ней дипломатические отношения [10-А; 18-А].

2. С первых дней независимости Таджикистан стал активно налаживать многоплановые отношения с арабскими странами Персидского залива, что стало одним из важных направлений внешней политики республики, нацеленной, помимо всего прочее, и на использование финансовых возможностей этих стран в сфере инвестиций [2-А; 9-А].

3. Стороны создали правовую основу для соглашений об экономическом, политическом, культурном и ином сотрудничестве и стремятся укрепить эти отношения в контексте взаимовыгодных перспектив с учетом их финансовой поддержки Таджикистану в сфере гидроэнергетики, строительства школ, создание предприятий по переработке сельскохозяйственной продукции, экспорт сухофруктов и свежих овощей – все это свидетельствует о развитии сотрудничества республики с арабскими странами [12-А].

4. Анализ двусторонних отношений с арабскими странами Персидского залива показывает, что у Таджикистана имеются большие возможности для развития сотрудничества в различных областях, таких как здравоохранение, промышленность, водоснабжение и ирригация, продовольствие, сельское хозяйство и туризм, технологии; укрепление отношений с этими странами будет способствовать росту экономики Таджикистана [2-А; 8-А].

5. Среди всех арабских стран Персидского залива именно КСА имеет большое влияние в мусульманском мире. Королевство Саудовская Аравия входит в пятерку самых богатых стран мира и имеет огромный инвестиционный потенциал. Таджикистан может извлечь выгоду из огромных экономических и инвестиционных ресурсов этой страны [19-А; 24-А].

6. Сотрудничество Таджикистана с Объединенными Арабскими Эмиратами особенно активно развивается в сферах науки, образования и здравоохранения. Благодаря партнерским отношениям десятки таджикских студентов обучаются в

высших учебных заведениях ОАЭ. Специалисты благотворительного фонда ОАЭ регулярно выезжают в Таджикистан для оказания бесплатной медицинской помощи (хирургические операции и обеспечение медикаментами) нуждающимся и больным [12-А; 13-А; 27-А].

7. Под влиянием геополитических событий средства массовой информации в арабских странах претерпели значительные изменения в конце XX – начале XXI вв. Этот процесс ускорился, особенно после создания таких арабских новостных сетей, как «Аль-Джазира» (1996 г., Катар), «Аль-Арабия» (2003 г., Эмираты) и «Аль-Ихбория» (2004 г, Саудовская Аравия). СМИ западных стран начали использовать их информацию как надежный источник [14-А; 15-А; 25-А; 26-А].

8. Изучение материалов Саудовского ИА о реалиях Таджикистана позволяет констатировать, что данное агентство больше внимания уделяет событиям, связанным с сотрудничеством Таджикистана и КСА, в том числе визитам на высшем уровне, инвестиционным форумам между Таджикистаном и Саудовской Аравией, многим другим фактам из сферы внешних отношений. С одной стороны, агентство знакомит арабский мир с республикой, а с другой – создает информационную основу для развития многосторонних связей между Таджикистаном и КСА [3-А; 6-А; 16-А].

9. ИА Катара также уделяет много внимания официальным новостям, с акцентом на результаты официальных визитов сторон, а также на развитие отношений между Таджикистаном и Катаром. Например, только в 2023 г. было опубликовано 62 статьи на эту тему. Однако, по сравнению с СИА, КИА чаще использует материалы иностранных интернет-ресурсов. Большая часть материалов носит информационный характер, в них меньше анализа и практически не отражаются мнения и позиции авторов [4-А; 5-А; 7-А].

10. Информационное агентство Эмиратов также уделяет пристальное внимание вопросам сотрудничества между Таджикистаном и ОАЭ, и в освещении событий в республике оно занимает нейтральную позицию в отличие от других информационных агентств арабских стран (нет искажения новостей, учитываются интересы собственной страны). В материалах этого информационного агентства

отмечается, что отношения Таджикистана с ОАЭ находятся на хорошем уровне [4-А; 6-А;12-А].

11. Публикации в таджикских СМИ о сотрудничестве и событиях, связанных с арабскими странами, оказывают существенное влияние на дальнейший процесс расширения отношений. Посредством распространения информации население Таджикистана вовремя узнает о важных событиях в этой сфере [9-А; 21-А].

12. В средствах массовой информации Таджикистана отражаются различные события, происходящие в разных уголках мира, включая арабские страны. Таджикские СМИ, в том числе НИАТ «Ховар», «Азия-Плюс», «Pressa.tj», постоянно публикуют материалы о взаимоотношениях стран и политических событиях в арабском мире, что существенно влияет на развитие двусторонних отношений, предопределяя их будущее [2-А].

13. Большая часть материалов на сайте НИАТ «Ховар» посвящена двусторонним отношениям. Наибольшее внимание при этом уделяется Саудовской Аравии (публикуется информация об официальных визитах, встречах глав государств, переговорах Президента Таджикистана уважаемого Эмомали Рахмона с руководителями арабских стран, а также взаимных визитах высокопоставленных делегаций (встречи послов, министров, правительственных делегаций). Эти материалы сопровождаются комментариями и анализом [22-А].

14. Анализ источников показал, что отражение событий и происшествий в арабских странах Персидского залива, в частности в КСА, ОАЭ и Катаре, в НИАТ «Ховар» осуществляется на основе интернет-ресурсов и зарубежных новостных агентств. Поэтому в материалах НИАТ «Ховар» иногда прослеживается позиция России, иногда западных стран, а порой и Ирана. Тем не менее агентство старается очень активно распространять сведения о событиях в арабском мире в информационном пространстве Таджикистана [22-А].

15. Анализ материалов НИАТ «Ховар» доказывает, что в последние годы многоплановые связи и сотрудничество Таджикистана с арабскими странами (КСА, ОАЭ, Катаром) находятся на высоком уровне и продолжают развиваться и расширяться. Политические связи Таджикистана с вышеперечисленными странами,

особенно после открытия посольств и неоднократных визитов Президента Таджикистана в эти страны, расширились и укрепились, а в двусторонних отношениях прослеживается наступление качественно нового этапа [1-А; 22-А].

16. Информационное агентство «Азия-Плюс» занимает особое место в ряду ИА Таджикистана благодаря своему высокопрофессиональному подходу к освещению сотрудничества Таджикистана с арабскими странами, а также важных политических, социальных, экономических и культурных событий, происходящих в этих странах. Соответствующие материалы публикуется под рубриками «Мир», «Таджикистан», «Экономика», «Политика», «Общество», «Власть», «Безопасность», «Закон и порядок», «Спорт», «События» [21-А].

17. ИА «Азия-Плюс» при освещении важнейших событий, связанных с отношениями Таджикистана с арабскими странами, руководствуется выбором наиболее важных тем. Авторы демонстрируют способность к глубоким аналитическим выводам и объективным, обоснованным заключениям. Всё это свидетельствует о значительном вкладе ИА «Азия-Плюс» в освещение сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, особенно с КСА, Катаром и ОАЭ [29-А].

18. На сайте еженедельника «Таджикистан» – «Pressa.tj» также публикуются материалы о дипломатических отношениях и многостороннем сотрудничестве Таджикистана с арабскими странами Персидского залива. Суть и содержание «Pressa.tj» схожи с содержанием агентств НИАТ «Ховар» и «Азия-Плюс» [29-А].

19. Сравнительный анализ и обзор материалов сайтов НИАТ «Ховар», «Азия-Плюс» и «Pressa.tj» показывают, что важнейшим и мотивирующим фактором в отношениях и сотрудничестве Таджикистана с арабскими странами (КСА, ОАЭ и Катар) являются инициативы, стремления и интересы глав государств, их двусторонние визиты, способствующие подписанию различных соглашений и договоров [21-А; 22-А].

20. Информационные агентства Таджикистана и арабских стран Персидского залива в основном продолжают использовать форматы новостных жанров – новости,

отчеты, интервью и репортажи, а также аналитические жанры, такие как комментарии, статьи и обзоры [26-А; 29-А].

21. Изучение материалов информационных агентств арабских стран Персидского залива показывает, что журналисты в последнее время всё активнее используют новостные жанры публицистики при освещении и интерпретации событий, связанных со взаимоотношениями Таджикистана и арабских стран. Динамичность происходящих в мире событий и информационная насыщенность привели к тому, что информационные материалы в агентствах стали преобладают в количественном и качественном планах [20-А; 23-А; 28-А].

22. В информационных агентствах арабских стран Персидского залива анализ и обсуждение тем и вопросов, связанных с двусторонними отношениями с Таджикистаном в основном, происходит в рамках статьи, комментария и обзора. При этом статьи не всегда отвечают требованиям жанра. Конечно, в большинстве текстов прослеживается профессиональный подход к теме, но ее освещение не всегда объективно. В некоторых статьях авторы допускают субъективизм в оценке событий и процессов, навязывая таким образом читателю свои нередко ошибочные мнения и необоснованные позиции. Тем не менее можно утверждать, что жанр статьи в указанных агентствах занимает особое место, особенно при анализе проблем, касающихся социальной, политической, экономической и культурной жизни Таджикистана, Центральной Азии и мира в целом [6-А; 20-А; 29-А].

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРАКТИЧЕСКОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ

О взаимоотношениях независимого Таджикистана с арабоязычными странами Персидского залива, роли СМИ в отражении различных аспектов этапов формирования и развития этого сотрудничества ранее был опубликован ряд отдельных статей, но как предмет отдельного объемного исследования они не анализировались. В диссертации предпринята попытка рассмотреть основы становления и развития отношений Таджикистана с арабскими странами и отражение

этих процессов в средствах массовой информации этих стран. Основываясь на материалах проведенного исследования, диссертант предлагает рекомендации по практическому применению, полученных результатов:

1. Материалы диссертации могут представлять большой интерес для тех ученых, которые занимаются проблемами истории становления и развития отечественных и зарубежных СМИ, дипломатических отношений, особенно в такой сфере, как сотрудничество Таджикистана с арабскими странами Персидского залива;

2. Представленное исследование отличается солидным объемом сведений о роли средств массовой информации в указанных странах в освещении политических, социальных, экономических и культурных аспектов, связанных с отношениями Таджикистана с отдельными странами арабского мира. С учетом этого, диссертационная работа может быть востребована работниками информационных агентств, журналистами как источник сведений о методах распространения информации и ее влиянии на сознание населения;

3. Изучение деятельности средств массовой информации, не только печатных, но и радио, телевидения, интернет-ресурсов, и ее влияния на развитие многосторонних международных отношений, в том числе Таджикистана с арабскими странами, требует дальнейшего исследования в силу своей непреходящей актуальности и интереса со стороны населения;

4. Деятельность таких ИА, как «Ховар» и «Азия-Плюс» требует более глубокой сравнительной оценки в плане уровня профессионального отражения социальной, политической, экономической и культурной жизни арабских стран. Следовательно, здесь необходимо проведение отдельного научного исследования;

5. Интерес вызывает и такой вопрос, как формирование и развитие средств массовой информации в странах Персидского залива, т. е. история их появления и условия функционирования. Анализ этих процессов может составить целое диссертационное исследование.

6. В развитии отношений Таджикистана с арабскими странами, особенно в сфере экономики, СМИ должны играть более активную роль, и материалы диссертации могут способствовать этому;

7. Материал диссертации можно рассматривать как практическую и экспериментальную базу для изучения и преподавания истории зарубежной журналистики, теории и практики журналистики, журналистской критики, стилистических особенностей новостей, обзоров, статей, комментариев, публикуемых в СМИ;

В целом, опыт СМИ арабских стран Персидского залива, а также СМИ Таджикистана в отражении реалий друг друга и процесса взаимного сотрудничества заслуживает пристального внимания. Данная диссертация является началом масштабного исследования в этой области, и этот опыт должен привлечь внимание ученых, соискателей и заинтересованных специалистов. Всё вышесказанное является актуальными вопросами отрасли, подтверждая перспективность темы исследования диссертации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

I. Источники на арабском и таджикском языках:

1. Агентии иттилоотии Саудӣ (واس) (السعودية انباء وكالة) <http://www.spa.gov.sa>
2. Агентии иттилоотии Қатар (قنا) (القطرية الأنباء وكالة) <http://www.qna.org.qa>
3. Агентии иттилоотии Аморот (وام) (الامارات انباء وكالة) <http://www.wam.org.ae>
4. Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон «Ховар» <http://www.khovar.tj>
5. Агентии иттилоотии «Азия-Плюс» (ASIA-Plus) <https://www.asiaplustj.info>
6. Сомонаи иттилоотии нашрияти ҳафтаномаи «Тоҷикистон» - Pressa.tj

II. Научная литература:

7. Абдуллозода, М.А. “Средства массовой информации арабских стран”: учебное пособие [Текст] / М.А. Абдуллозода, Н.Н. Салихов, А.А. Рахимов, Ш.Б. Муллоев. – Душанбе: РТСУ, 2019. – 156 с.
8. Абдуллозода, М.А. Роль и место информационных агентств в системе СМИ Республики Таджикистан [Текст] / М.А. Абдуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – № 1. – С. 304-309.

9. Авад, А.М. Особенности развития СМИ арабских стран в условиях глобализации на рубеже XX- XI вв. [Текст] / Авад Ахмед Мохамед. – Москва, 2003. – 167 с.
10. Аганин, А.Р. Племена, кланы и семейства Катара [Текст] / А.Р. Аганин. – Москва, 2013. – 312 с.
11. Азимов, А. Информационное сопровождение внешней политики (на примере Республики Таджикистан) [Текст] / А. Азимов, Ф. Салимов. – Душанбе: Шарқи озода, 2025. – 39 с.
12. Александров, И.А. Монархии Персидского залива: этап модернизации [Текст] / И.А. Александров. – М: Дело и сервис, 2000. – 544 с.
13. Амар, Н.А. Особенности СМИ в арабских странах и тенденции их трансформации, 80 - 90-е годы XX века [Текст] / Амар Ноха Ахмед. – Москва, 1998. – 161 с.
14. Аталлах, Хумуд Ал Энези. Особенности становления и функционирования СМИ Королевства Саудовской Аравии (1981-2006 гг.): дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10 [Текст] / Аталлах Хумуд Ал Энези. – Душанбе, 2013. – 167 с.
15. Афсахзод, А.А. Роль выработки этических норм в объединении журналистов республики [Текст] / А.А. Афсахзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2023. – № 9. – С. 277-281.
16. Ахмадулин, Е.В. Система арабской журналистики (XIX-начало XXI вв.). Монография [Текст] / Е.В. Ахмадулин, Т.Б. Вара. – Южный федеральный университет. г. Ростов-на-Дону. Изд: Lulu Press, Inc., Raleigh, North Carolina. 2016. – 190 с.
17. Байрамова, Э.К. Функционирование СМИ арабских стран в условиях различных политических систем: на примере Иордании, Ливана и Сирии: дисс. ... канд. полит. наук [Текст] / Э.К. Байрамова. – Санкт-Петербург, 2010. – 205 с.
18. Бакланов, А.Г. Ближний Восток на рубеже XXI века: К созданию системы региональной безопасности [Текст] / А.Г. Бакланов – Москва: МГИМО (ун-т), 2001. – 169 с.

19. Бободжанова, Р.М. Роль СМИ в формировании гендерных стереотипов: дис. ... докт. филол. наук: 10.01.10 [Текст] / Бободжанова Ранохон Махмудовна. – Душанбе, 2006. – 274 с.
20. Болтуев, С.М. Муносибатҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар [Текст] / С.М. Болтуев // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2020. – № 6 (89). – С. 298-302.
21. Васильев, А.М. Динамика государственной политики в отношении СМИ в странах Ближнего Востока и Северной Африки [Текст] / А.М. Васильев, Н.А. Жерлицына // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки. – 2019. – № 2. – С. 210-221.
22. Васильев, А.М. Саудовская Аравия. Годы смуты: и репрессии, и "либерализация" [Текст] / А.М. Васильев // Азия и Африка сегодня. – 2022. – № 10. – С. 15-26.
23. Ворошилов, В.В. Журналистика: учебник [Текст] / В.В. Ворошилов. – 7 е изд., стер. – М., 2016. – 492 с.
24. Давлятов, З.Қ. Тоҷикистон ва шохигариҳои арабӣ: ҳамкорӣ ва дурнамо (таҷрибаи таҳлилий ва иҷтимоию сиёсӣ) [Текст] / З.Қ. Давлятов. – Душанбе: Дониш, 2018. – 192 с.
25. Зубайдов, З. Дурнамои рушди робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлати Кувайт [Текст] / З. Зубайдов // Сиёсати хориҷӣ (мачаллаи илмиву назариявӣ ва иттилоотӣ). – Душанбе, 2016. – № 2. – С. 12-19.
26. Имомзода, М. Усули таҳқиқ [Текст] / М. Имомзода, С. Маҳдӣ, Б. Қутбиддин. – Душанбе, 2019. – 200 с.
27. Имомзода, М. Мухтасари ҷомеаи иттилоотӣ [Текст] / М. Имомзода, Ҷ. Садуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. – № 5. – С. 304-310.
28. Имомзода, М. Интернет ва ҷамъияти шабакавӣ [Текст] / М. Имомзода, Ҷ. Садуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. – № 6. – С. 302-307.

29. Исаев, В.А. Государство Катар: Проблемы развития [Текст] / В.А. Исаев, А.О. Филоник. – М., 1999. – 145 с.
30. Каримова, Ш. Робитаи фарҳангии Тоҷикистон бо Арабистони Саудӣ [Текст] / Ш. Каримова // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – № 6 (89). – С. 273-278.
31. Касаев, Э. Катар-активный спонсор «Арабской весны»: предпосылки, последствия и российский фактор [Текст] / Э. Касаев // Журнал «Ближний Восток и современность». – М., 2014. – № 48. – С. 37–49.
32. Касаев, Э.О. Катар: основные положения «Стратегии национального развития 2011-2016» [Текст] / Э.О. Касаев // Россия и мусульманский мир. – 2015. – № 3. – С. 123-134.
33. Кинаш, Ю.С. Роль СМИ и «новых медиа» в современных политических конфликтах (на примере «Арабской весны» и Ливии). Автореф. дисс. канд. полит. наук [Текст] / Ю.С. Кинаш. – Москва, 2017. – 27 с.
34. Корнеев, С. Т. Арабская журналистика: современное состояние и тенденции развития / С. Т. Корнеев // Военный академический журнал. – 2014. – № 2(2). – С. 167-170.
35. Косач, Г.Г. Внешняя политика Саудовской Аравии: приоритеты, направления, процесс принятия решений [Текст] / Г.Г. Косач, Е.С. Мелкумян. – Москва: ИИИиБВ, 2003. – 236 с.
36. Косач, Г.Г. Совет сотрудничества арабских государств залива как региональная военно-политическая организация [Текст] / Г. Г. Косач, Е. С. Мелкумян // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 25. Международные отношения и мировая политика. – 2012. – № 4. – С. 39-53.
37. Крылов, А.В. Анализ основных документов палестино-израильского переговорного процесса после подписания Норвежских соглашений (1996–2001 гг.) [Текст] / А.В. Крылов, Н.М. Сорокина // Аналитические доклады ИМИ. – М.: МГИМО-Университет, 2011. – № 1 (25). – 78 с.
38. Кхадур, О. Средства массовой информации в системе информационного противоборства в локальных войнах и вооруженных конфликтах на

- Ближнем Востоке: 1990-2003 гг. Автореф. дис. ... канд. истор. наук [Текст] / Кхадур Осама. – Москва, 2006. – 29 с.
39. Қамаров, А.З. Ҳамкориҳои илмӣ-фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар даври истиқлолият (солҳои 1991-2016). Дис. ... н. и. т. [Текст] / А.З. Қамаров. – Душанбе. 2022. – 183 с.
40. Мардонӣ, Т.Н. Саҳифаҳои аз равобити адабии арабу аҷам [Текст] / Т.Н. Мардонӣ. – Душанбе: Ирфон, 2010. – 236 с.
41. Мелкумян, Е.С. Государство Катар: хроники и партнеры внешнеполитической деятельности на современном этапе [Текст] / Е. С. Мелкумян // «Ближний Восток и современность». – М., 2012. – № 46. – С. 77-93.
42. Мелкумян, Е.С. Регион персидского залива в мировой политике: история и современность [Текст] / Е.С. Мелкумян // Вестник Нижегородского университета имени Н.И. Лобачевского. – 2015. – № 3. С. 82-89.
43. Мелкумян, Е.С. История государств арабского залива (Бахрейн, Катар, Кувейт, Объединенные Арабские Эмираты, Оман) в XX- начале XXI в. [Текст] Монография / Е.С. Мелкумян. – Москва: ИВ РАН, 2016. – 430 с.
44. Муқимов, М.А. Действительность независимого Таджикистана и проблемы её освещения в зарубежных средствах электронной информации [Текст]: автореф. дис. ... д-ра. филол. наук: 10.01.10 / Муқимов Муҳамади Аминович. – Душанбе, 2006. – 48 с.
45. Муқимов, М.А. Ҷанги иттилоотӣ ва таъмини амнияти фазои иттилоотӣ [Текст] / М.А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2017. – № 4/2. – С. 266-270.
46. Муқимов, М.А. Шабакҳои паҳши Шарқи Наздик тарғибгари манфиатҳои ИМА [Текст] / М.А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – № 3. – С. 304-310.
47. Муқимов М.А. Сиёсати давлатии иттилоотӣ ва восиатаҳои ахбори омма [Текст] / М.А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2024. – № 1. – С. 217-226.

48. Муқим Қ. Мақоми жанрҳо дар радиои “Озодӣ” [Текст] / Қ. Муқим. – Душанбе, 2000. – 76 с.
49. Муқим, Қ. Радиои Би-Би-Си: дирӯз ва имрӯз [Текст] / Қ. Муқим. – Душанбе: Деваштич, 2006. – 144 с.
50. Муқим, Қ. Сиёсат ва ҷанги иттилоотӣ [Текст] / Қ. Муқим. – Душанбе: Деваштич, 2006. – 71 с.
51. Муллоев, Ш.Б. Проблемы жанрово-тематических особенностей таджикской публицистики времен Великой Отечественной войны: 1941 1945 [Текст]: дис. ... док. филол. наук: 10.01.10 / Муллоев Шариф Бокиевич. – Душанбе, 2013. – 313 с.
52. Муллоев, Ш.Б. Модель личности таджикского журналиста: характерные черты и особенности [Текст] / Ш.Б. Муллоев // Вестник университета (Российско-Таджикский (Славянский) университет). – Душанбе, 2023. – №1 (79). – С. 131-139.
53. Муродӣ, М.Б. Жанрҳои публитсистика дар контексти пажухишҳои илмӣ [Текст] / М.Б. Муродӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2021. – № 7. – С. 249-254.
54. Муродӣ, М. Асосҳои эҷоди рӯзманигорӣ (Китоби дарсӣ. Нашри дуюми таҷдидёфта) [Текст] / М. Муродӣ, О.А. Салимзода. – Душанбе: Донишварон, 2022. – 352 с.
55. Муродов, М. Аз се шоҳаи як илм [Текст] / М. Муродов: Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ / Мухаррир Қ. Бӯриев; Муқарризон: Н. Бозоров, А. Қутбиддинов. – Душанбе, 2014. – 228 с.
56. Муродов, М. Метод ва методологияи таҳқиқи илмӣ [Текст] / М. Муродов. Мухаррир: Ш. Комилзода; Муқарризон: А. Азимов, А. Қутбиддинов. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 160 с.
57. Муъминҷонов, З. Жанрҳои хабарии журналистикаи телевизион [Текст] / З. Муъминҷонов. – Душанбе, 2011. – 66 с.
58. Муъминҷонов, З. Махсусияти жанрҳои иттилоотию таҳлилии телевизион [Текст] / З. Муъминҷонов. – Душанбе, 2015. – 120 с.

59. Назаров, Т. Дипломатияи муосири тоҷик [Текст] / Т. Назаров, А. Сатторзода. – Душанбе: Ирфон, 2006. – 184 с.
60. Нуралиев, А. Таърихи журналистикаи кишварҳои хориҷӣ [Текст] / А. Нуралиев. – Душанбе: Суруш, 2001. – 223 с.
61. Нуралиев, А. Жанрҳои ахбории матбуот [Текст] / А. Нуралиев. – Душанбе, 2004. – 144 с.
62. Нуриддинов, Р.Ш. Фаъолияти иҷтимоӣ-таҳлилӣ дар муносибатҳои байналхалқӣ [Текст] / Р.Ш. Нуриддинов, В.З. Демидов, П.Р. Нуриддинов. – Душанбе: «Эр-Граф», 2016. – 340 с.
63. Орлова, В.В. Глобальные телесети новостей на информационном рынке. Диссертация ... канд. филол. наук [Текст] / В.В. Орлова. – М.: Изд-во «РИП-холдинг», 2003. – 165 с.
64. Подцероб, А.Б. Арабские страны в системе международных отношений (Текс) / А.Б. Подцероб. Вестн. Моск. ун-та. Сер. 25. – 2011. – № 1. – С. 76-97.
65. Подцероб, А.Б. Арабские страны в мировой политике и экономике. Арабские страны Западной Азии и Северной Африки: Материалы VII конференции. Сборник статей / Отв. ред. Б.Г. Сейранян. – М.: Институт востоковедения РАН, 2012. – 342 с.
66. Примаков, Е.М. Конфиденциально: Ближний Восток на сцене и за кулисами (вторая половина XX — начало XXI века) [Текст] / Е.М. Примаков. – М.: ИИК «Российская газета», 2006. – 384 с.
67. Прохоров, Е.П. Публицист и действительность [Текст] / Е. П. Прохоров. – Издательство Московского Университета, 1973. – 317 с.
68. Прохоров, Е.П. Введение в теорию журналистики [Текст] / Е.П. Прохоров. – М., 2007. – 351 с.
69. Прохоров Е.П. Обеспечение информационной безопасности в деятельности СМИ [Текст] / Е. П. Прохоров. – М., 2009. – 86 с.
70. Пую А.С. Арабские СМИ в европейском медиапространстве: приглашение к диалогу культур: учеб. пособие [Текст] / А.С. Пую, А.А. Садыхова. – СПб.: С.-Петербург. гос. ун-т, 2012. – 150 с.

71. Разоков, Ш.А. Установление и развитие дипломатических, социально-экономических и культурных взаимоотношений Таджикистана с арабскими государствами Персидского залива: 1991-2011 гг. [Текст]. Дисс. ... к.и.н. / Ш.А. Разоков. – Душанбе, 2012. – 182 с.
72. Саидов З.Ш. Агенство “Ховар” – центральный государственный информационный орган суверенного Таджикистана [Текст] / З. Ш. Саидов, А.З. Сабуров. – Душанбе: Авесто, 2007. – 20 с.
73. Саидов З.Ш. Тоҷикистон дар ҳавзаи ҷаҳони ислом [Текст] З.Ш. Саидов. – Душанбе: «Иттилоот ва муошират, 2008. – 66 с.
74. Сайидзода З.Ш. Муносибатҳои байнидавлатии Тоҷикистон бо давлатҳои минтақаи Осиёву уқёнуси Ором ва олами ислом дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ дар кишвар [Текст] / З.Ш. Сайидзода // Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз.– Душанбе, 2015. – № 7 (50). – С. 44-58.
75. Самиев, Х. Гуфторҳо дар бораи назарияи равобити байналмилал / Х. Самиев, Т. Муҳитдинов. – Душанбе: Олами дониш, 2014. – 251 с.
76. Сапронова, М.А. Высшие органы государственной власти арабских монархий (конституционный статус и политическая практика) [Текст] / М.А. Сапронова. – М.: Многом, 2008. – 381 с.
77. Сапронова М.А. Арабо-мусульманский мир: история, география, общество [Текст]: учеб. пособие / М.А. Сапронова. – Казань: Казан. ун-т, 2013. – 360 с.
78. Сапронова, М.А. Политические системы арабских стран [Текст] / М.А. Сапронова. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2015. – 248 с.
79. Сатторзода, А. Арзишҳои ваҳдати миллӣ [Текст] / А. Сатторзода. – Душанбе, 2017. – 252 с.
80. Саъдуллаев, А. Горизонты публицистики [Текс] / А. Саъдуллаев. – Душанбе, 2009. – 306 с.
81. Саъдуллоев, А. Жанрҳои таҳлилии матбуот [Текст] / А. Саъдуллоев, П. Гулмурод. – Душанбе, 1994. – 60 с.

82. Саъдуллоев, А. Начвои начотофарин [Текст]: Маҷмуаи мақолаҳо / А. Саъдуллоев. – Душанбе: Озар, 2008. – 110 с.
83. Сейранян, Г.А. Катар. История Востока. Т. 6. Восток в новейшее время (1945–2000) [Текст] / Г.А. Сейранян. – М., 2008. – С. 533–535.
84. Сейранян, Б.Г. Становление государственности Аравийских монархий (исторический аспект и модернизационные тенденции) [Текст] / Б.Г. Сейранян, В.А. Исаев, А.О. Филоник. – М.: Институт востоковедения РАН, 2013. – 179 с.
85. Тертычный, А.А. Жанры периодической печати [Текст]: учебное пособие / А.А. Тертычный. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 310 с.
86. Тертычный, А.А. Аналитическая журналистика : учеб. пособие для студ. вузов. [Текст] / А.А. Тертычный. – М. : Аспект Пресс, 2010. – 352 с.
87. Тройнина Т.Т. Массмедиа и трансформирующаяся политическая система: особенности функционирования и взаимодействия (на примере ОАЭ) [Текст] / Т.Т. Тройнина. – М., 2014. – 189 с.
88. Умаров, Ф.Б. Республика Таджикистан и мусульманский мир: особенности сотрудничества (монография) [Текст] / Ф.Б. Умаров. – Душанбе: Ирфон, 2011. – 184 с.
89. Уолд Эллен, Р. Saudi Inc. История о том, как Саудовская Аравия стала одним из самых влиятельных государств на геополитической карте мира [Текст] / Р. Уолд Эллен. – Издательство: Альпина Паблишер, 2019. – 272 с.
90. Усмонов, И.К. Печать и международная пропаганда [Текст] / И.К. Усмонов. – Душанбе: Дониш, 1990. – 120 с.
91. Усмонов, И.К. Назарияи публицистика [Текст] / И.К. Усмонов. – Душанбе, 1999. – 100 с.
92. Усмонов, И.К. Воситаҳои ахбори омма ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон [Текст] / И.К. Усмонов. – Душанбе: Сино, 2003. – 64 с.
93. Усмонов И.К. Жанрҳои публицистика [Текст] / И.К. Усмонов. – Душанбе, 2009. – 139 с.
94. Усмонов, Ф. Назаре ба ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби халиҷи Форс [Текст] / Ф. Усмонов // Фаслномаи Вазорати корҳои хориҷии

Чумхурии Тоҷикистон. Сиёсати хориҷӣ (маҷаллаи илмиву назариявӣ ва иттилоотӣ). – Душанбе, 2012. – № 1. – С. 154-164.

95. Федорченко, А.В. Ближний Восток: возможные варианты трансформационных процессов [Текст] / А.В. Федорченко, А.В. Крылов // Аналитические доклады ИМИ. Центр ближневосточных исследований ИМИ МГИМО(У) МИД России. – М., 2012. – № 3(33). – 84 с.
96. Федорченко, А.В. От поколения к поколению: проблема преемственности власти в арабских монархиях [Текст] / А.В. Федорченко // Ежегодник Института международных исследований. – М.: МГИМО-Университет, 2015. – № 1 (11). – С. 165-179.
97. Филоник, А.О. Саудовская Аравия: реформы и власть [Текст] / А.О. Филоник // Ближний Восток и современность. – М., 2007. – № 32. – С. 123 - 140.
98. Хочазода С. Чанғҳои раванӣ ва таъмини амнияти фазои расонаӣ [Текст] / С. Хочазода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2012. – № 4/5 (94). – С. 254-257.
99. Хочазод, С. Нақши ВАО-и электронӣ дар ташаккули афкори ҷомеа [Текст] / С. Хочазод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе: Сино, 2015. – № 4/3 (137). – С. 254-256.
100. Чернышенко О.В. Политический процесс на Ближнем Востоке в современных средствах массовой информации. Автореф. диссер. канд. полит. наук [Текст] / О.В. Чернышенко. – М., 2010. – 30 с.
101. Шараф Ф.Р. Становление и развитие периодической печати в Объединенных Арабских Эмиратах: 1971 - 2000 гг. диссертация ... кандидата филологических наук: 10.01.10. [Текст] / Шараф Фарук Ради – М., 2001. – 161 с.
102. Шарипов, А.Н. Дастовардҳои сиёсати хориҷӣ ва дипломатия Тоҷикистон дар 30 соли Истиқлолият [Текст] / А.Н. Шарипов, Ҳ.Т. Мирзоев // «Осиё ва Аврупо». – Душанбе, 2023. – №2 (14). – С. 57-63.

103. Шарипов, А.Н. Таъсири паёмадҳои эҳтимолии бухрони Ховари Миёна ба Осиёи Марказӣ [Текст] / А.Н. Шарипов // “Муносибатҳои байналмилалӣ ва амният”. – Душанбе, 2024. – № 4 (12). – С. 45-56.
104. إبراهيم إسماعيل. الإعلام المعاصر وسائله مهاراته تأثيراته أخلاقياته. – قطر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية، 2014. – 282 ص. (Иброҳим Исмоил. ВАО-и муосир, воситаҳо,) малакаҳо, таъсирот ва ахлоқи он. – Қатар: Вазорати авқоф ва умури исломӣ, (2014. - 282 с.
105. أديب خضور. الصحافة العربية على أعتاب القرن الحادي والعشرين. – دمشق، 2000. – 234 ص. (Адиб Хаддур. Журналистикаи араб дар остонаи асри бисту як. –) (Димишк, 2000. – 234 с.
106. أديب مروة. الصحافة العربية نشأتها وتطورها. – بيروت، 1992. – 267 ص. (Адиб Марва.) Матбуоти араб, пайдоиш ва инкишофи он. – Бейрут, 1992. – 267 с.
107. الدكتور فاروق ابو زيد. مدخل الى علم الصحافة. القاهرة: عالم الكتب، 1986. – 308 ص. (Доктор) доктор Фаруқ Абузайд. Муқаддима ба журналистика. – Қоҳира: Олам ал-кутуб, 1986. – 308 с.
108. عبد الرحمن الشبيلي. صفحات وثائقية من تاريخ الإعلام في الجزيرة العربية. 2002 م / 1423 هـ. – 346 ص. (Абдурахмон Шабилӣ. Саҳифаҳои ҳуҷҷатӣ аз таърихи матбуоти (нимҷазираи Араб. – 2002 м. / 1423 ҳ. – 346 с.
109. عبد الجواد سعيد ربيع. فن الخبر الصحفي (دراسة نظرية وتطبيقية). – دار الفجر للنشر والتوزيع. – 2005. – 224 ص. (Абдулҷавод Саид Рабиъ. Фанни хабари журналистӣ (таҳқиқи назариявӣ ва амалӣ). Матбааи таъбу нашри «ал-Фаҷр». – 2005. – 224 с.
110. عبد اللطيف حمزة. الصحافة العربية في مصر. – مصر: دار الفكر العربي، 1985. – 228 ص. (Абдуллатиф Ҳамза. Матбуоти араб дар Миср. – Миср: Дор ал-фикри ал-) арабӣ, 1985. – 228 с.
111. صالح شاکر وتوت. الخبر الصحفي عنصر اساسي من عناصر العملية الاعلامية. مجلة أهل البيت عليهم السلام. – 2004. – العدد الاول. – 343-370. (Солех Шокир Ватут. Хабарӣ) матбуотӣ ҷузъи муҳимми раванди ВАО // Маҷаллаи «Аҳл-ул-байт», 2004. – (№ 1. – С. 343-370.
112. فؤاد أسعد كماخي. وكالة الأنباء السعودية (واس) النشأة، التطور، رؤية مستقبلية، البنية والهوية. – الرياض: مكتبة التوبة، 1423 هـ / 2002 م. – 21 ص. (Фуад Асъад Камоҳӣ. Агентии)

иттилооти Саудӣ (SPA): пайдоиш, рушд, диди оянда, сохтор ва ҳувият.

(Риёз: китобхонаи «ат-Тавба», 1423 ҳ. / 2002 м. – С. 21.

113. محمد بن عبدالرزاق القشعبي. البدايات الصحفية في المملكة العربية السعودية (المنطقة الشرقية). –

الرياض: مطابع التقنية، 1423 هـ / 2002 م. – 696 ص. (Муҳаммад ибни Абдураззоқ ал-)

Қашъамӣ. Оғози рӯзноманигорӣ дар Шоҳигарии Арабистони Саудӣ

(минтақаи шарқӣ). – Риёз: Матбуоти технология, 1423 ҳ. / 2002 м. – 696 с.

114. محمد عبد الرزاق القشعبي. الصحافة السعودية – تاريخ. – الرياض: مركز حمد الجاسر الثقافي،

1427 هـ / 2006 م. – 406 ص. (Муҳаммад Абдураззоқ ал-Қашъамӣ. Матбуоти)

Саудӣ – Таърих. – Риёз: Маркази фарҳангии Ҳамад ал-Ҷосир, 1427 ҳ. / 2006

(м. – 406 с.

115. محمد عبدالرحمن الشامخ. نشأة الصحافة في المملكة العربية السعودية. – الرياض: دار العلوم، الطبعة

الأولى، 1402 هـ / 1982 م. – 240 ص. (Муҳаммад Абдурахмон аш-Шомих.)

Пайдоиши журналистика дар Шоҳигарии Арабистони Саудӣ. Риёз: Дор-ул-

(улум, нашри аввал, 1402 ҳ. / 1982 м. – 240 с.

116. محمد حسنين هيكل. في دهاليز الصحافة. – القاهرة: دار الشروق، 1982. – 202 ص.

Муҳаммад Ҳасанейн Ҳайкал. Дар долонҳои журналистика. Қоҳира: дор-)

(уш-Шурук, 1982. – 202 с.

117. راسم محمد الجمال. الاعلام العربي المشترك. دراسة في الاعلام الدولي العربي. – بيروت: مركز

دراسات الوحدة العربية، 1986. – 164 ص. (Росим Муҳаммад ал-Ҷамол. ВАО-и)

арабии муштарак. Таҳқиқ дар расонаҳои байналмилалӣ араб. – Бейрут:

Маркази тадқиқоти ваҳдати арабӣ, 1986. – 164 с.

118. عاطف عبد الرحمن. قضايا الوطن العربي في الصحافة خلال القرن العشرين. – الرياض: الطبعة

الأولى، 2002. – 245 ص. (Отиф Абдурахмон. Проблемаи ҷаҳони араб дар)

матбуоти асри XX. – Риёз: Нашри аввал, 2002. – 245 с.

119. محمد فريد محمود عزت. وكالات الانباء في العالم العربي. – بيروت: دار مكتبة الهلال، 1429 هـ /

2008 م. – 431 ص. (Муҳаммад Фарид Маҳмуд Иззат. Агентҳои иттилоотӣ)

дар олами араб. Бейрут: Дору мактабати «ал-Ҳилол», 1429 ҳ./2008 м.– 431 с.

III. Интернет-источники:

120. Зиёев, С.Н. Дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар дар асоси МҲТБО аз

17.06.2019 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj>

(санаи мурочиат 09.04.2022)

121. Зиёев, С.Н. Муносибатҳои дипломатӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар аз 09.04.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 17.06.2023)
122. Зиёев, С.Н. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар густариши ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Шохигарии Арабистони Саудӣ аз 17.11.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 19.02.2024)
123. Муносибатҳои дучониба миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар | Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31.07.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://mfa.tj> (санаи мурочиат 12.10.2024)
124. Муносибатҳои дучониба байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Амороти Муттаҳидаи Араб | Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31.01.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://mfa.tj> (санаи мурочиат 12.10.2024)
125. Ниёзӣ Ё.Б. Арабистони Саудӣ — шарики муҳим дар раванди ҳамкориҳо бо Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12.02.2018 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 21.10.2024)
126. Пудинаев, У. Дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Қатар (таҳриршуда) аз 19.06.2021 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 16.11.2023)
127. Раҳмон Э. Суханронӣ дар ҳамоиши якуми сарони давлатҳои Осиёи Марказӣ ва кишварҳои арабии Халиҷ 19.07.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <http://www.president.tj> (санаи мурочиат 14.11.2023)
128. Соҳиби Б. Уфуқҳои нави робитаҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Қатар. 31.01.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 21.10.2024)
129. Шаҳлохон М. Тоҷикистон – Арабистони Саудӣ: 30 соли муносибатҳо 14.11.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.osiyoavrupo.tj> (санаи мурочиат 08.04.2023)
130. "الرئيس إمام علي يتحدث لـ"الرياض" (Президент Эмомалӣ Раҳмон дар мусоҳиба бо рӯзнамаи «Ар-Риёз») 23.03.2008 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <http://www.alriyadh.com> (санаи мурочиат: 21.12.2017)

131. محمد بن راشد ورئيس طاجيكستان يبحثان تعزيز العلاقات الثنائية (Муҳаммад бин Рошид ва Президенти Тоҷикистон тақвияти муносибатҳои дучонибаро баррасӣ мекунанд) 17.03.2016 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae> (санаи мурочиат: 08.12.2019)
132. محمد بن زايد ورئيس طاجيكستان: تحديات جمة تهدد استقرار المنطقة (Муҳаммад бин Зоид ва Президенти Тоҷикистон: ҳолишҳои зиёде суботи минтақаро таҳдид мекунанд) 17.03.2016 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.albayan.ae> (санаи мурочиат: 14.11.2018)
133. الأثواب التقليدية في مواجهة التشدد الديني في طاجيكستان (Либосҳои анъанавӣ (суннатӣ) дар муқобили ифротгароии динӣ дар Тоҷикистон) 12.05.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <http://www.alwasatnews.com> (санаи мурочиат: 04.10.2019)
134. التقى وزير الخارجية الطاجيكي و زار جامع حضرة الإمام وقصر نوروز الثقافي (Вай бо вазири хориҷии Тоҷикистон дидор ва аз масҷиди ҳазрати Имом ва Қасри фарҳанги Наврӯз дидан кард) 27.05.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae/ar> (санаи мурочиат: 14.03.2019)
135. لجنة المشاورات القنصلية بين الإمارات وطاجيكستان تعقد اجتماعها الأول (Кумитаи машваратии консулгарии Амороти Муттаҳидаи Араб ва Тоҷикистон нахустин ҷаласаи ҳудро баргузор мекунад) 20.10.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae/ar> (санаи мурочиат: 14.03.2019)
136. جناح طاجيكستان.. عقيق وحرف يدوية وآلات وترية (Павилони Тоҷикистон: ақиқ, ҳунароҳои дастӣ ва асбобҳои торӣ) 12.01.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae> (санаи мурочиат: 27.11.2019)
137. الربيعية ي دشن مركز التعليم الجمهوري للطوارئ بطاجيكستان (Ар-Рабиъа дар Тоҷикистон Маркази ҷумҳуриявии таълимии ҳолатҳои ғавқулодаро ифтитоҳ кард) 05.10.2018 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.spa.gov.sa> (санаи мурочиат: 14.01.2020)
138. المملكة وطاجيكستان تعقدان اجتماعاً لمناقشة التعاون الثنائي في مجالات الشؤون الإسلامية (Шоҳигарӣ ва Тоҷикистон дар дидоре ҳамкорӣҳои дучонибаро дар соҳаҳои умури исломӣ баррасӣ мекунанд) 08.02.2019 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae/ar> (санаи мурочиат: 25.01.2021)

139. آسیا الوسطی.. مصالح إستراتيجية لروسيا واقتصادية للصين (Осиёи Миёна ... Манфиатҳои стратегии Россия ва иқтисоди Чин) 24.11.2019 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://futureuae.com> (санаи мурочиат: 22.02.2023)
140. حروب المياه... تفرع الطبول (Ҷанҷҳои об... ба нақора мезананд) 14.08.2020 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.alwatan.com.sa> (санаи мурочиат: 12.03.2022)
141. الأزمة الكازاخستانية واللعبة الدولية في آسيا الوسطى (Бухрони Қазоқистон ва бозии байналхалқӣ дар Осиёи Миёна) 08.01.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.okaz.com.sa> (санаи мурочиат: 22.02.2023)
142. طاجيكستان تبهر زوار إكسبو 2020 بكنوزها الطبيعية ومواردها المائية وحرفها التقليدية (Тоҷикистон меҳмонони ЭКСПО 2020-ро бо сарватҳои табиӣ, захираҳои обӣ ва ҳунари суннатии худ мафтун мекунад) 07.03.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://www.wam.ae> (санаи мурочиат: 22.02.2023)
143. رسائل الحوار الاستراتيجي بين دول الخليج وآسيا الوسطى (Паёмҳои муколамаи стратегӣ байни кишварҳои Халиҷ ва Осиёи Миёна) 14.09.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://futureuae.com> (санаи мурочиат: 22.02.2023)
144. العرب ينضمون للعبة الكبرى... تصاعد التنافس بين الغرب وروسيا والصين على آسيا الوسطى، فمن يحسمها؟ (Арабҳо ба бозии бузург ҳамроҳ мешаванд... Рақобат миёни Ғарбу Россия ва Чин барои Осиёи Миёна шиддат мегирад, кӣ ҳал мекунад?) 21.08.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <https://arabicpost.live> (санаи мурочиат: 18.02.2024)

ПЕРЕЧЕНЬ НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ СОИСКАТЕЛЯ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ

I. Монографии:

- [1-А]. Каландаров, С.Д. Муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс (дар заминаи маводи оҷонсӣҳои иттилоотӣ). Монография [Текст] / С.Д. Каландаров. – Душанбе, 2024. – 164 с.

II. В рецензируемых журналах ВАК при Президенте Республики

Таджикистан:

- [2-А]. Каландаров, С.Д. Иттилоъ – сарчашмаи ҳамкориҳои судбахш [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2011. – № 4 (68). – С. 364-367.
- [3-А]. Каландаров, С.Д. Шарҳи воқеаҳои сиёсии Тоҷикистон дар сомонаи Агентии иттилоотии Шохигарии Арабистони Саудӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2015. – № 4/9 (185). – С. 298-302.
- [4-А]. Каландаров, С.Д. Шеваи инъикоси сафарҳои расмии Президент дар расонаҳои арабӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2016. – № 4/4 (206). – С. 309-314.
- [5-А]. Каландаров, С.Д. Инъикоси Тоҷикистон аз нигоҳи «Алҷазира» ва муқоиса бо сомонаи арабии «Би-би-си» [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2016. – № 4/5 (209). – С. 248-251.
- [6-А]. Каландаров, С.Д. Ҳақиқат ва таҳриф дар инъикос ва шарҳи воқеияти Тоҷикистон аз нигоҳи сомонаҳои арабӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2017. – № 4/6. – С. 287-292.
- [7-А]. Каландаров, С.Д. Воқеияти Тоҷикистон дар расонаҳои Қатар [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2018. – № 2. – С. 259-263.
- [8-А]. Каландаров, С.Д. Инъикоси ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар мусоҳибаҳои Президенти Тоҷикистон (дар асоси маводи матбуоти араб) [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2018. – № 3. – С. 300-305.
- [9-А]. Каландаров, С.Д. Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон (дар асоси маводи

- матбуоти араб) [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2018. – № 4. – С. 305-310.
- [10-А]. Каландаров, С.Д. Нақши ВАО дар баррасии вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2019. – № 2. – С. 310-316.
- [11-А]. Каландаров, С.Д. Инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон дар нашриҳои Кувейт [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2019. – № 5. – С. 294-302.
- [12-А]. Каландаров, С.Д. Моҳият ва рисолати ҳамкориҳои Тоҷикистон ва инъикоси он дар Агентии иттилоотии Аморот [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2019. – № 6. – С. 287-293.
- [13-А]. Каландаров, С.Д. Баррасии ҳаводиси Тоҷикистон дар нашриҳои Амороти Муттаҳидаи Араб [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2019. – № 7. – С. 275-282.
- [14-А]. Каландаров, С.Д. Шабакаҳои иттилоотии араб ва нақши онҳо дар инъикоси ҳаводиси «Баҳори араб» [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2020. – № 3. – С. 293-298.
- [15-А]. Каландаров, С.Д. Мавқеи ширкати телевизиони байналхалқии “Ал-Ҷазира” дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2020. – № 8. – С. 419-424.
- [16-А]. Каландаров, С.Д. Нигоҳи матбуоти Шохигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2021. – № 5. – С. 274-283.

- [17-A]. Каландаров, С.Д. Тоҷикистон дар оинаи Агентии иттилоотии Баҳрайн [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2022. – № 3. – С. 252-258
- [18-A]. Каландаров, С.Д. Нақши давлатҳои араб дар ҷаҳони муосир [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2022. – № 8. – С. 263-271.
- [19-A]. Каландаров, С.Д. Назаре ба мавқеи сиёсату иқтисодии ШАС дар минтақа ва ҷаҳон [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2023. – № 9. – С. 251-257.
- [20-A]. Каландаров, С.Д. Мавқеи жанри хабар дар маводи расонаҳои иттилоотии кишварҳои арабии Халиҷи Форс роҷеъ ба Тоҷикистон [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2024. – № 10. – С. 354-362.
- [21-A]. Каландаров, С.Д. Инъикоси равобити гуногунҷанбаи Тоҷикистон ва Қатар дар ОИ “Азия-Плюс” (ASIA-Plus) [Текст] / С.Д. Каландаров // Азия и Европа. – Душанбе, 2024. – № 4 (20). – С. 180-186.
- [22-A]. Каландаров, С.Д. Бозтоби муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Шохигарии Арабистони Саудӣ дар АМИТ «Ховар» [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Кулябского государственного университета имени А. Рудаки. Серия исторические и археологические, педагогические и филологические наук. – 2024. – № 4-2 (37). – С. 155-164.

III. Научные статьи автора в сборниках и других научных изданиях:

- [23-A]. Каландаров, С.Д. Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои интернетии кишварҳои араб [Текст] / С.Д. Каландаров // Современность и журналистика (материалы международной научно-практической конференции «Современность и журналистика: проблемы права и свободы слова»). – Душанбе, 2011. – С. 91-95.

- [24-A]. Каландаров, С.Д. Равзанаи таъсир ба афкор дар сомонаҳои арабӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Международная журналистика VIII (Сборник статей). – Душанбе: Сармад-Компания, 2017. – С.62-69.
- [25-A]. Каландаров, С.Д. Фазои иттилоотии арабӣ ва шинохти Тоҷикистон [Текст] / С.Д. Каландаров // Журналистика и современность (Теоретические вопросы и история таджикской периодической печати). Сборник научных статей. – Душанбе, 2018. – С. 91-98.
- [26-A]. Каландаров, С.Д. Нигоҳи матбуоти Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон [Текст] / С.Д. Каландаров // Материалы международной научно-практической конференции “Медиалингвистика и стилистика: проблемы и перспективы”. – Душанбе, 2020. – С. 312-326.
- [27-A]. Каландаров, С.Д. Мавқеи оҷонсиҳои иттилоотии араб дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир [Текст] / С.Д. Каландаров // Материалы международной научно-практической конференции “Медиалингвистика и стилистика: проблемы и перспективы”. – Душанбе, 2020. – С. 185-194.
- [28-A]. Каландаров, С.Д. Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон [Текст] / С.Д. Каландаров // Материалы международной научно-практической конференции «Наука и образования», посвященной 75-летию Таджикского национального университета». – Душанбе, 2023. – С. 550-558.
- [29-A]. Каландаров, С.Д. Мавқеи жанрҳои “Ҳисобот” ва “Мусоҳиба” дар инъикоси муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои арабӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Средства массовой информации и национальный язык (Сборник научных статей). – Душанбе, 2025. – С. 159-176.

АННОТАТСИЯИ

диссертатсияи Қаландаров Сарабек Давлатёрович дар мавзуи “Нақши ВАО дар инъикоси равобити мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиклол ва мамолики арабзабони Халичи Форс (Шоҳигарии Арабистони Саудӣ, Қатар ва Аморотӣ Муттаҳидаи Араб)”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.10 – Рӯзноманигорӣ пешниҳод гардидааст.

Калидвожаҳо: *агентии иттилоотӣ, кишварҳои араб, Халичи Форс, АИС, АИҚ, АИА, АМИТ “Ховар”, АИ “Азия-Плюс”, сомонаи “Pressa.tj”, таҳлил, таҳқиқ, муносибат, ҳамкорӣ, инъикос, жанр, масъала, мавзӯ*

Диссертатсия ба омӯзиш ва таҳқиқи инъикоси муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои арабии Халичи Форс дар агентии мутақобила бахшида шудааст. Омӯзиш ва пажӯҳиши ин масъала, аз як тараф, барои муайян кардани робитаҳои гуногунсамтаи кишварҳои араб бо Тоҷикистон, аз ҷониби дигар, дар мушаххас намудани нақши васоити ахбори оммаи ин кишварҳо дар инъикоси раванди ташаккул ва рушди ҳамкориҳои дуҷониба аҳамиятнок буда, маводи фаровонро фароҳам меоварад.

Омӯзиш ва таҳқиқи маводи АИС, АИҚ, АИА, АМИТ “Ховар”, АИ “Азия-Плюс” ва сомонаи “Пресса.тҷ” нишон медиҳад, ки дар таҳкими ҳамкориҳои фаъолу созанда ва мутақобилан судманди Тоҷикистон бо кишварҳои арабӣ омилҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ таъсир гузоштаанд.

Дар АИС, АИҚ ва АИА ба масъалаҳои муносибат ва ҳамкориҳои байни Тоҷикистон ва кишварҳои араб, аслан, дар сатҳи иттилоотӣ шакл гирифта, воқеиятҳои марбут ба Тоҷикистон нисбатан ҳолисона инъикос гардидааст.

Дар АМИТ «Ховар» дар муқоиса ба кишварҳои ШАС ва АМА доир ба воқеаҳо ва ҳаводиси Давлати Қатар камтар мавод ба нашр расидааст.

АИ «Азия-Плюс» ба самтҳои гуногуни муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистон ва кишварҳои арабии Халичи Форс таваҷҷуҳ намуда, воқеиятҳои марбут ба онро ба таври нисбатан васеъ инъикос намудааст. Махсусан, сафарҳои расмӣ мутақобилаи сарони кишварҳо ва имзои созишномаҳои ҳамкорӣ, сармоягузориҳо ва амсоли ин.

«Pressa.tj», ки сомонаи интернетии ҳафтаномаи «Тоҷикистон» аст, воқеиятҳои алоқаманд ба муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои гуногунсамтаи Тоҷикистон бо кишварҳои арабии ШАС, АМА ва Қатарро пайгирӣ намуда, то қадри имкон хонандагони худро аз вазъ ва ҳолати муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араб ошно намудааст.

Агентҳои дар кишварҳои ҳамдигар намоёндагии худро надоранд, бинобар ин, дар паҳши матолиб баъзан мавқеъпазирии кишвари рус, баъзан кишварҳои ғарбӣ ва ғоҳро Эронро эҳсос мекунем.

Дар инъикос ва бозтоби рӯйдодҳои Тоҷикистон расонаҳои иттилоотии кишварҳои араб, аслан, аз қолабҳои жанри хабар, мусоҳиба, репортаж, табсира, нигориш ва мақола кор гирифтаанд. Қолабҳои жанрии марбут ба жанрҳои публитсистӣ бадеӣ, хосса лавҳаву очерк, ба назар нарасид. Ин ба он ишора мекунад, ки ВАО-и кишварҳои арабии Халичи Форс ба рӯйдодҳои фарҳангии кишвари мо ва ҳаёти аҳли илму адаб камтар таваҷҷуҳ доштаанд.

Таҳлилҳо ва масъалагузориҳои муаллифон дар қолабҳои муайяни жанрӣ, аз як тараф, ҷолибияти сохторӣ ва ороиши матолибро таъмин намуда бошад, аз ҷониби дигар, ба дарки дурусти моҳияти масъалаҳои ба миён гузошташуда ва вазъу хусусияти онҳо мусоидат намудааст.

АННОТАЦИЯ

диссертации Каландарова Сарабека Давлатёровича на тему «Роль СМИ в отражении взаимоотношений между независимым Таджикистаном с арабоязычными странами Персидского залива (Королевство Саудовская Аравия, Катар, Объединенные Арабские Эмираты)» на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.01.10 – Журналистика

Ключевые слова: *информационное агентство, арабские страны, Персидский залив, СИА, КИА, ИАЭ, НИАТ «Ховар», ИА «Азия-Плюс», сайт «Pressa.tj», анализ, исследование, отношения, сотрудничество, размышление, жанр, проблема, тема*

Диссертация посвящена изучению и исследованию отражения отношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива во взаимных агентствах. Изучение и анализ этого вопроса, с одной стороны, имеет важное значение для определения многогранности взаимоотношений арабских стран и Таджикистана, а с другой стороны, имеет важность для выяснения роли средств массовой информации этих стран в отражении процесса становления и развития двустороннего сотрудничества.

Изучение и анализ материалов СИА, КИА, ИАЭ, НИАТ «Ховар», ИА «Азия-Плюс» и сайт «Pressa.tj» показывает, что на укрепление активного, конструктивного и взаимовыгодного сотрудничества Таджикистана с арабскими странами оказали влияние социальные, политические и культурные факторы.

В СИА, КИА и ИАЭ вопросы взаимоотношений и сотрудничества Таджикистана с арабскими странами по сути формируются на информационном уровне, относительно объективно отражая реалии, связанные с Таджикистаном.

НИАТ «Ховар» опубликовал меньше материалов о событиях и инцидентах в Государстве Катар по сравнению со странами КСА и ОАЭ.

«Азия-Плюс» уделяет особое внимание различным сферам отношений и сотрудничества между Таджикистаном и арабскими странами Персидского залива и достаточно полно отражает соответствующие реалии. Особенно официальные взаимные визиты глав государств и подписание соглашений о сотрудничестве, инвестициях и т.п.

Сайт еженедельника «Таджикистан» – «Pressa.tj» отслеживает реалии, связанные с дипломатическими отношениями и многоплановым сотрудничеством Таджикистана с арабскими странами КСА, ОАЭ и Катаром, и по мере возможности знакомит своих читателей с современным состоянием отношений и сотрудничества Таджикистана с арабскими странами.

У агентств нет собственных представителей в странах друг друга, поэтому в передачах иногда чувствуется предвзятость России, иногда западных стран, а иногда и Ирана.

Средства массовой информации арабских стран при освещении и отражении событий в Таджикистане в первую очередь использовали жанры новостей, интервью, репортажей, комментариев, наблюдений и статей. Жанровые закономерности, связанные с публицистическими и художественными жанрами, особенно вывеской и эссе, не наблюдались. Это свидетельствует о том, что средства массовой информации арабских стран Персидского залива стали меньше внимания уделять культурным событиям нашей страны, жизни ученых и писателей.

Анализы и вопросы авторов в определенных жанровых форматах, с одной стороны, обеспечивали структурную и декоративную привлекательность материалов, а с другой – способствовали правильному пониманию сути поднятых проблем, их ситуации и характера.

ANNOTATION

to dissertation on the theme "The role of the media in reflecting the relations of independent Tajikistan with the Arabic-speaking countries of the Persian Gulf (Kingdom of Saudi Arabia, Qatar, United Arab Emirates)" by Sarabek Davlaterovich Kalandarovf for the degree of Doctor of Philological Sciences in the specialty 10.01.10 – Journalism

Keywords: *news agency, Arab countries, Persian Gulf, SIA, KIA, IAE, NIAT "Khovar", IA "Asia-Plus", website "Pressa.tj", analysis, research, relations, cooperation, reflection, genre, problem, theme*

The dissertation is devoted to the study and research of the reflection of Tajikistan's relations with the Arab countries of the Persian Gulf in mutual agencies. The study and analysis of this issue, on the one hand, is important for expressing the versatility of the relationship between the Arab countries and Tajikistan, and on the other hand, is important to clear up the role of the media of these countries in reflecting the process of formation and development of bilateral cooperation.

The research and consideration of the materials of SIA, KIA, IAE, NIAT "Khovar", IA "Asia-Plus" and the website "Pressa.tj" shows that social, political and cultural factors influenced the strengthening of active, constructive and mutually beneficial cooperation between Tajikistan and the Arab countries.

In the SIA, KIA and IAE, issues of relations and cooperation between Tajikistan and Arab countries are essentially formed at the information level, relatively objectively imitating the actualities associated with Tajikistan.

NIAT "Khovar" distributed fewer materials on occasions and occurrences in the State of Qatar compared to the countries of KSA and the UAE.

"Asia Plus" pays special attention to various spheres of relations and cooperation between Tajikistan and the Arab countries of the Persian Gulf and quite fully indicates the significant realities. Especially official mutual visits of the Heads of State and signing of agreements on cooperation, investments, etc.

The website of the weekly "Tajikistan" - "Pressa.tj" monitors the realities associated with diplomatic relations and multifaceted cooperation of Tajikistan with the Arab countries of the KSA, UAE and Qatar, and, as far as possible, acquaints its readers with the current state of relations and cooperation of Tajikistan with Arab countries.

The agencies do not have their own representatives in each other's countries, so the broadcasts sometimes show preference towards Russia, sometimes towards Western countries, and sometimes towards Iran.

The Arab media primarily used the genres of news, interviews, reports, comments, observations and articles when covering and reflecting events in Tajikistan. Genre patterns associated with journalistic and artistic genres, especially signboards and essays, were not observed. This indicates that the Arab media of the Persian Gulf began to pay less attention to the cultural events of our country, the scientists and writers works.

The authors' analyses and enquiries in certain genre formats, on the one hand, ensured the structural and decorative appeal of the materials, and on the other hand, contributed to a correct understanding the principle of problems raised, their situation and nature.